

Hva er Konjunkturbarometer for Nord-Norge?

Konjunkturbarometer for Nord-Norge publiseres av Kunnskapsbanken, SpareBank 1 Nord-Norge en gang i året. Det er [KPB](#) som står for kunnskapsproduksjonen.

Vil du lese mer om nordnorsk økonomi og samfunnsutvikling? Besøk Kunnskapsbankens nettsted kbnn.no.

Kildebruk

Konjunkturbarometer for Nord-Norge 2023 bygger på en rekke kilder. De viktigste norske kildene er data og analyser fra Statistisk sentralbyrå, Norges Bank, Finanstilsynet, Fiskeridirektoratet, Oljedirektoratet, Miljødirektoratet, Folkehelseinstituttet, Nav, regjeringen, Gjeldsregisteret, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet og Forvalt.no. Forskningsbaserte rapporter og analyser er også benyttet.

Dataene er oppdatert per utgangen av oktober 2023.

Analyser, vurderinger og konklusjoner er gjort av forfatterne, og innholdet er derfor ikke nødvendigvis et uttrykk for SpareBank 1 Nord-Norges standpunkter.

Utarbeidet av: KPB
For: Kunnskapsbanken Nord-Norge,
SpareBank 1 Nord-Norge

Historiene vi forteller

Det er to historier om Nord-Norge. Den ene er fortellingen om en landsdel med fraflytting, en aldrende befolkning, lange avstander, snøkov og dårlige veier.

Den andre er fortellingen om en landsdel som vasser i naturressurser, muligheter og fremtidsoptimisme. En landsdel hvor det skapes verdier på hvert et nes – og hvor folk trives.

For det er godt å bo i Nord-Norge.

Konjunkturbarometer for Nord-Norge gir en statusrapport for landsdelen, samtidig som det peker på og synliggjør sammenhenger. Barometeret har siden 1995 vært en viktig kilde til økonomisk kunnskap om Nord-Norge.

Det er lett å se seg blind på utfordringene vi står i. Stigende renter, prisvekst og lav kronekurs skaper utfordringer for såvel næringslivet som private husholdninger. Ringvirkningene er store. Livremmen strammes.

Samtidig krever klimaendringene omfattende omstilling og investeringer. Investeringer vi ikke har råd til å utsette.

Men bak hver utfordring ligger en løsning. Barometeret belyser blant annet Nord-Norges unike muligheter for å bidra til bærekraftige løsninger.

Landsdelen har en utømmelig tilgang på ren, fornybar kraft. Vi har vannet i elvene, bølger som slår mot land, havstrøm, midnattssol – og vind. Mye vind. Det er ikke ressurser det står på, men vilje og evne til å ta dem i bruk.

Vi er avhengig av kraft for å skape vekst i Nord-Norge, og tilgang til rimelig, fornybar energi gjør oss attraktive for industri-etableringer. Dagens kraftoverskudd forventes å bli snudd til et underskudd i løpet av få år. Å øke kraftproduksjonen og utbedre strømmettet er derfor avgjørende. Men arbeidet vil ta tid.

Nord-Norge har behov for politikere som er i stand til å ta tøffe og viktige avgjørelser for å ruste oss for å møte fremtidens kraftbehov. Vi trenger politikere som tar grep, men som respekterer samiske rettigheter. Vi trenger politikere som har evnen til å lytte – også til det stille flertallet.

Naturressursene i nord er verdifulle. Vannkraft, petroleum og havbruk genererte alene over 2,3 milliarder kroner i inntekter til nordnorske kommuner i 2022. Endring i skattesystemet vil kunne redistribuere inntektene og påvirke den økonomiske bærekraften i nordnorske kommuner.

Sjømatnæringen er motoren i Nord-Norge, og har det siste året fått et løft gjennom høy etterspørsel og en svak kronekurs. Mens oppdrettsvolumet forventes å øke, er det usikkerhet rundt hvor lenge denne veksten vil vedvare. Kutt i torskekvotene vil kunne ramme fiskeflåten i Nord-Norge hardt. En styrking av kronekursen vil kunne påvirke sjømateksporten, og det forventes en stagnasjon i prisveksten på sjømat i 2024.

Mens inflasjonen har satt sitt preg på mange sektorer, har den samme utfordringen akselerert innovasjon og teknologisk utvikling i landsdelen. Dette ser vi blant annet innenfor sjømat- og reiselivsnæringen.

Sterke FoU-miljøer i sjømatnæringen bidrar til kontinuerlig utvikling. Det har blant annet vært investeringer i oppdrett av torsk og alger og det er gjort store fremskritt innenfor grønn omstilling i næringen.

I reiselivsnæringen tenker nå mange aktører nytt for å legge til rette for en jevnere turiststrøm året rundt. Dette kan øke lønnsomheten, skape flere arbeidsplasser og bidra til en mer bærekraftig utvikling for både næringen og lokalsamfunnene.

Men verdiene i Nord-Norge ligger ikke bare i sjøen og på land. I dag er Nord-Norge en voksende aktør i den globale romøkonomien, med spisskompetanse i oppskyting av raketter og satellittdatateknologi. Andøya Space leder et europeisk kappløp om kommersiell satellittoppskyting, mens forsknings- og næringsmiljøer i Tromsø og Narvik gir landsdelen en unik tverrfaglig styrke.

Nær to av ti sysselsatte i Nord-Norge er ansatt i helsesektoren – og behovet for helsearbeidere øker år for år. Bruk av kunstig intelligens innenfor helsevesenet vil kunne bidra til å

løse noe av kapasitetsutfordringene, men digitaliseringen av helsevesenet er kostbart og tidkrevende. Barometeret peker på verdien av å tilrettelegge for at flere kan stå i jobb lengre: Dersom alle ansatte i pleieyrker venter ett år med å gå av med pensjon vil dette tilsvare mellom 6.000 og 7.000 stillinger frem til 2035.

Konjunkturbarometer for Nord-Norge belyser i år alt fra myter om befolkningstall og presset privatøkonomi til økende netthandel og landsdelens selvforsyningsgrad.



God lesning!

Liv B. Ulriksen

Konsernsjef i SpareBank1 Nord-Norge
Liv B. Ulriksen

Innhold

	Nordnorsk perspektiv	6
1.	Makro	7
	Nedkjøling av verdensøkonomien – på vei mot mer stabilitet?	8
	Vendepunkt for norsk økonomi	10
	Konjunktorene merkes i nordnorsk næringsliv	12
2.	Nordnorsk næringsliv	14
	Atter et godt år i sjømatsektoren – stagnering i 2024?	15
	Sesongpreget reiseliv med lave marginer	18
	Nord-Norge posisjonerer seg for vekst i romøkonomien	21
	Byggentreprenørene holder pusten	24
	De fysiske butikkene forsvinner	29
	Landbruk og selvforsyningsgrad	34
	Kraft fra vind	37
	Olje- og gassverdiene til nye høyder!	41
3.	Samfunn	45
	Sterk demografisk endring er en realitet vi må forholde oss til	46
	Lyver befolkningstallene?	48
	Alder og mobilitet	49
	Hvordan skal man rigge helsevesenet?	52
	Nord-Norge beholder ph.d.-ene	55
	Innføring av studieavgift førte til færre utenlandske studenter	58
	Demografi og næringsstruktur har mye å si for pendling	61
	Privatøkonomi under press	63
	Hjelpes vi av lavere bokostnader?	68
	Ressursrike kommuner	72
	Kan man få til grønn vekst?	75

Nordnorsk perspektiv

For mange ble 2023 et år med innstramming i privatøkonomien. Husholdningene merket dette særlig gjennom de hyppige renteøkningene, men også gjennom prisveksten på en rekke varer og tjenester. Høye renter og kostnadsvekst har også kjølt ned aktiviteten i boligmarkedet. I påvente av bedre etterspørsel avventer eiendomsentreprenører oppstart av nye prosjekter. Dette resulterer i at langt færre boligprosjekter realiseres i 2024. For bygge-entreprenørene og byggevareindustrien er det utfordrende tider.

At husholdningene får dårligere råd, merkes også i andre deler av næringslivet – særlig i de delene av varehandelen som selger kapitalkrevende varer som møbler og biler. Samtidig viser årets konjunkturbarometer at det over tid har vært et kraftig fall i antall fysiske butikker.

De fleste husholdningene vil tåle et høyere rentenivå – dette tok bankene høyde for da de fikk lån. Arbeidsledigheten i landsdelen vil antakeligvis øke, men den har vært lav som følge av knapphet på arbeidskraft. I takt med at økonomien kjøles ned, og hvis kronen styrker seg, ventes det at også prisveksten vil dempes. Husholdningene må sannsynligvis belage seg på begrenset økonomisk handlingsrom også i 2024.

Mens husholdningene og vareproduserende industri opplevde kraftig kostnadsvekst som følge av internasjonale forhold og svekkelse av kronkursen, slo sistnevnte mer positivt ut for de eksportrettede virksomhetene i landsdelen. Særlig sjømat-, petroleums- og reiselivsnæringen opplevde vekst i etterspørselen.

Kraftoverskuddet ventes å være brukt opp innen få år, og ny kraftproduksjon og nettkapasitet tar

tid å få etablert, enten det er til lands eller havs. Sentrale myndigheter har en rekke ganger pekt på Nord-Norge som mulig vekstregion for grønn industriutvikling, men det krever økt tilgang på fornybar energi. Nye industrietableringer planlegges ofte lagt til områder med kraftoverskudd, som gjerne er i distriktet.

For å få til utvikling og omstilling i landsdelen må beslutningstakerne gjøre noen tøffe avveininger, både for å legge til rette for aktivitet og bosetting, og for å ivareta eksisterende interesser og få til grønn omstilling. Sameksistens med eksisterende næringer og interesser er en forutsetning for etablering av ny aktivitet – for eksempel vindkraft til havs. Geopolitikk og en mer spent sikkerhetspolitisk situasjon er andre forhold som allerede har betydning, og som vil påvirke landsdelen mye i årene fremover.

Næringslivet i de ulike regionene i Nord-Norge har sine distinkte særtrekk. Mange av jobbene finnes der det er naturgitte fortrinn, eller nær stedene der ressursene ligger, enten det er kraftproduksjon, fiskeri, oppdrett eller petroleumsaktivitet. Skattesystemet i Norge er lagt opp slik at mye av inntektene fra naturressurser forblir i kommunene som er vertskap for aktiviteten, og der disse verdiene skapes.

Næringslivet spiller en rolle i samfunnsutviklingen gjennom verdiskaping, samarbeid med kommunene om steds- og boligutvikling og tilgang til kompetanse. Fremvekst av nye næringer, men også omstilling og styrking av eksisterende næringsliv kan i så måte bidra positivt. Å skape attraktive samfunn er viktig for å klare å tiltrekke folk og arbeidskraft, særlig til mindre sentrale kommuner.

kbnn:



Makro

Nedkjøling av verdensøkonomien – på vei mot mer stabilitet?

2022 nådde prisveksten i en rekke vestlige land de høyeste nivåene siden 1980-årene. Veksten ble først drevet av sterk prisstigning gjennom pandemien og deretter gjennom konsekvensene av Russlands invasjon av Ukraina. De vestlige sentralbankene fulgte opp med raske rentehevinger for å dempe inflasjonen. Selv om prisveksten har avtatt, tilsier [anslagene](#) at den først i 2025 er tilbake på sentralbankenes styringsmål.

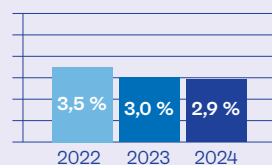
Det er flere grunner til at det tar tid før man ser effekten av de pengepolitiske inn-

strammingene. Oppsparte midler under pandemien muliggjorde et høyt privatkonsum i perioden etter, energistøtteordninger bidro til høy aktivitet i næringslivet, og svært høy lønnsvekst drevet av et stramt arbeidsmarked opprettholdt kjøpekraften.

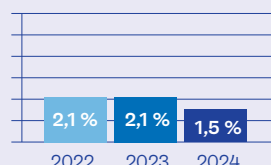
Det internasjonale pengefondet (IMF) har anslått at den globale veksten vil falle fra 3 prosent i 2023 til 2,9 prosent i 2024. Det er særlig utsiktene i euroområdet som drar ned forventningene for neste år.

VEKSTPROGNOSE ETTER REGION

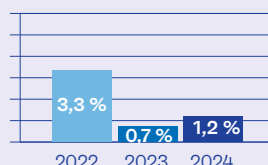
Global vekst



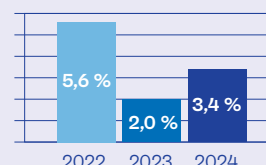
USA



Euroområdet



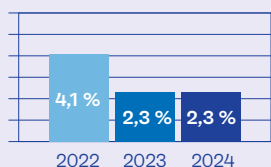
Midt-Østen og Sentral-Asia



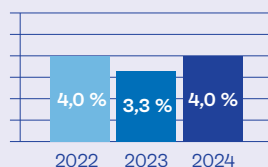
Kilde
IMF, World Economic Outlook, oktober 2023

Merk
Rekkefølgen på stolpene for hver gruppe indikerer (venstre til høyre): 2022, 2023 projeksjoner og 2024 projeksjoner.

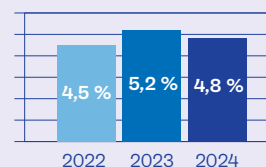
Latin-Amerika og Karibien



Afrika sør for Sahara



Fremvoksende markeder

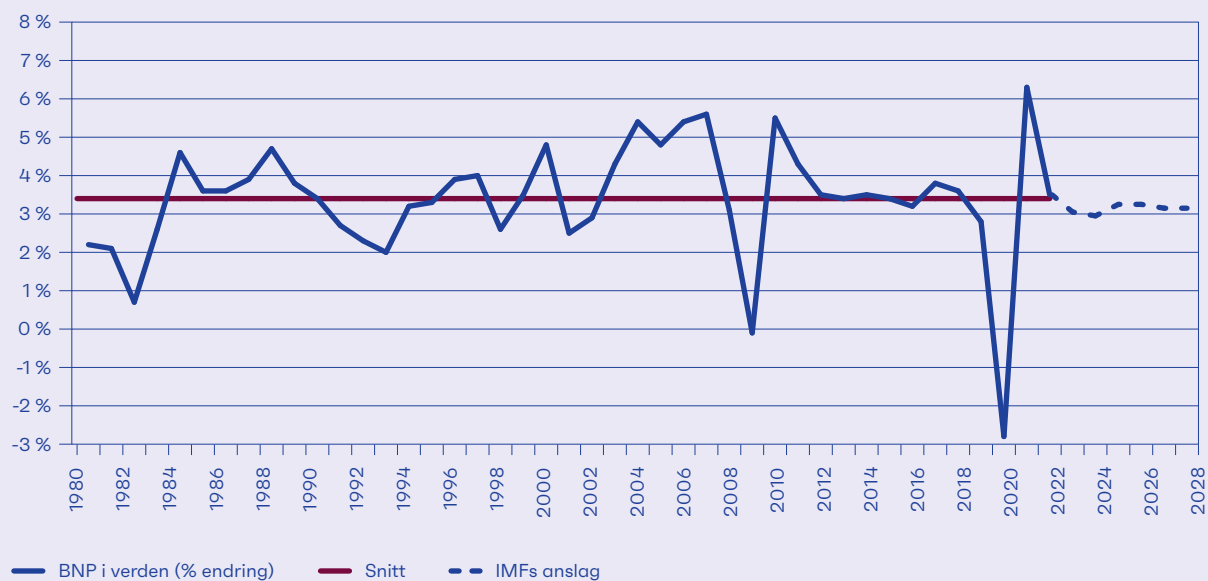


De vestlige sentralbankenes hovedfokus er å få kontroll på [kjerneinflasjonen](#), og de har gjennomført en rekke rentehevinger. Det er klare tegn til at inflasjonsraten er på vei ned, og den ventes å avta videre inn i 2024. Perioden med rentehevinger kan dermed nærme seg slutten, men det er usikkert når rentenedgangen kommer. Det skyldes at det sannsynligvis vil ta tid før inflasjonen nærmer seg målene, som for de fleste vestlige land er på rundt 2 prosent.

Det betyr at en rentetopp kan vare en stund, og at fremtidig rentenivå blir langt høyere enn det lave nivået vi har sett de siste 10–15 årene.

Prognosene er at BNP-veksten i verden vil forbli stabil og relativt lav de kommende årene, noe under snittveksten siden 1980-årene. Sammenlignet med tidligere antas veksten å dempes i vestlige land, mens fremvoksende økonomier med India i spissen vil få sterkest utvikling.

BNP (VERDEN)



Det er fortsatt en del risikomomenter som kan påvirke bildet fremover. Det stadig mer anspente forholdet mellom Vesten og Kina er én slik faktor. Både [USA](#) og [EU](#) har vedtatt romslige støttepakker for å få til industrietableringer, spesielt innrettet for å møte behovene for energiomstilling og at mer produksjon flyttes hjem fra lavkostland. Det er også innført [strengte begrensninger](#) for handel med teknologi, og dette bidrar til en stadig mer proteksjonistisk tilnærming og mindre samhandling i global økonomi. Krigen i Ukraina forverret den geopolitiske situasjonen og økte bevisstheten om å minske avhengigheten av kritiske komponenter eller råmaterialer fra andre land.

Fortsatt stramme arbeidsmarkeder og reallønnsvekst kan opprettholde privatkonsumet på et høyt nivå over lengre tid enn antatt, og dermed bidra til at inflasjonen biter seg fast på nivåer over målene.

2022 og 2023 ga oss mange eksempler på hvilke ekstreme utslag klimaendringene kan gi, og FN's klimapanel har i flere [rapporter](#) beskrevet ulike scenarier for fremtiden. Selv om ekstremhendelser har skjedd før, er den store forskjellen nå at de inntreffer samtidig, og at de i langt større grad enn før berører flere deler av verden. Norge har forpliktet seg til å begrense klimaendringene og ratifiserte [Parisavtalen](#) i 2016. Gjennom [klimaloven av 2018](#) har Norge stadfestet forsterkede klimamål for 2030 og klimamålet for 2050. I fjor ble [Naturavtalen](#) vedtatt under COP15 i 2022. Den skal bidra til å stoppe den menneskelige ødeleggelsen av naturen og til at man begynner å gjenopprette det som allerede har gått tapt. Summen av dette aktualiserer behovet for utvikling av grønne forretningsmodeller og investeringer i bærekraftig utnyttelse av natur.

Vendepunkt for norsk økonomi

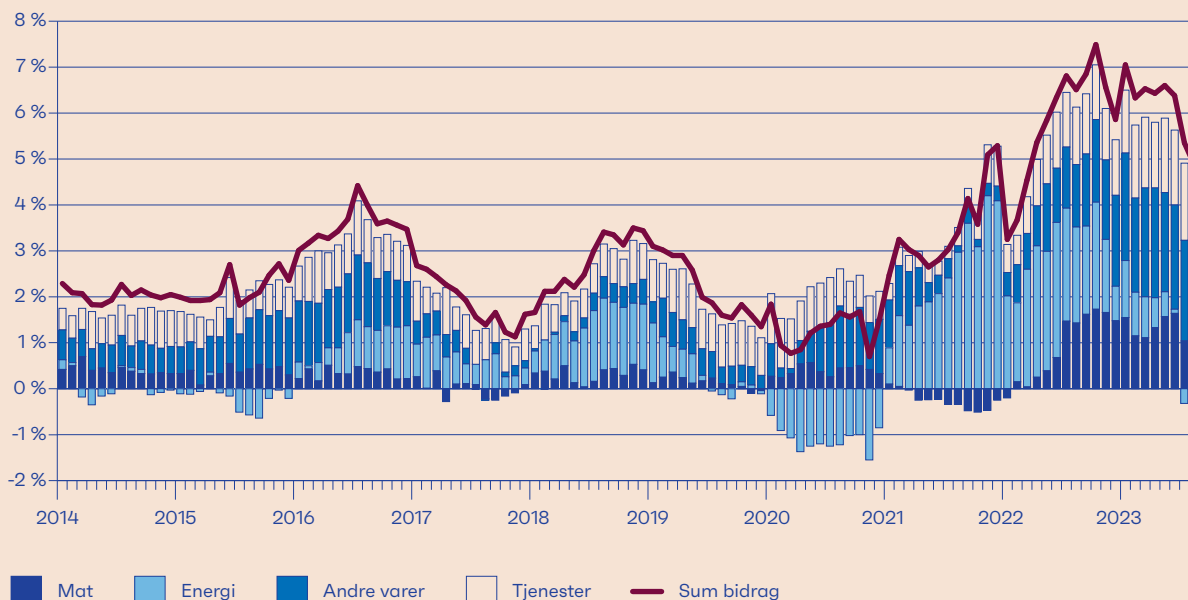
I 2022 opplevde Norge stigende inflasjon, økte renter og innhenting av den økonomiske aktiviteten etter pandemien. 2023 ble preget av et presset arbeidsmarked og ytterligere renteøkninger. Nå er det tegn til at økonomien er i ferd med å kjøles ned, men et fortsatt stramt arbeidsmarked indikerer at rentene holdes oppe gjennom 2024. Videre [renteendringer](#) avhenger av om presset på norsk økonomi tiltar eller avtar.

Etter god økonomisk utvikling gjennom 2022 avtok veksten i fastlandsøkonomien i 2023. Samtidig var det stor variasjon i aktivitetsnivået mellom næringene. Aktiviteten i petroleumsnæringen ble trukket opp av store investeringer som ble initiert som følge av oljeskattepakken. Kronesvekkelsen bedret samtidig situasjonen for mange av de eksportrettede bedriftene i industrien og tjenesteytende næringer. Aktiviteten ble trukket ned på grunn av mindre oppdragsmengde for bygg og anlegg, samt svakere etterspørsel i varehandelen. [Norges Bank](#) anslår en BNP-vekst på 1,3 prosent i 2023, ned fra 3,7 prosent i 2022.

På under to år er styringsrenten satt opp fra 0 til 4 prosent, og [SSB](#) forventet en stabil styringsrente på 4,25 prosent frem til slutten av 2024. Norges Banks [prognoser](#) viser at boliglånsrenten vil øke til 5,7 prosent i 2024, og avta noe fra 2025. Økende arbeidsledighet og lavere inflasjon kan bidra til redusert rentenivå igjen, og i løpet av høsten 2023 var det tegn til begge deler. Sammenlignet med 2022 steg arbeidsledigheten mest innen bygg og anlegg, varehandelen og IKT, men den samlede ledigheten var fortsatt lav.

Siden slutten av 2021 har Norges Bank økt styringsrenten er rekke ganger for å dempe den kraftige prisveksten. Inflasjonen har vært svært høy de to siste årene, mye drevet av veksten i energi- og matvarepriser. Prisene målt med konsumprisindeksen økte med 5,9 prosent i 2022, og det ventes [noe lavere prisvekst i 2023](#). Inflasjonen avtok etter sommeren, spesielt på grunn av fallende energipriser. Likevel var prisveksten fortsatt på et høyt nivå, og endringen i matvareprisene var det som bidro mest til den samlede veksten.

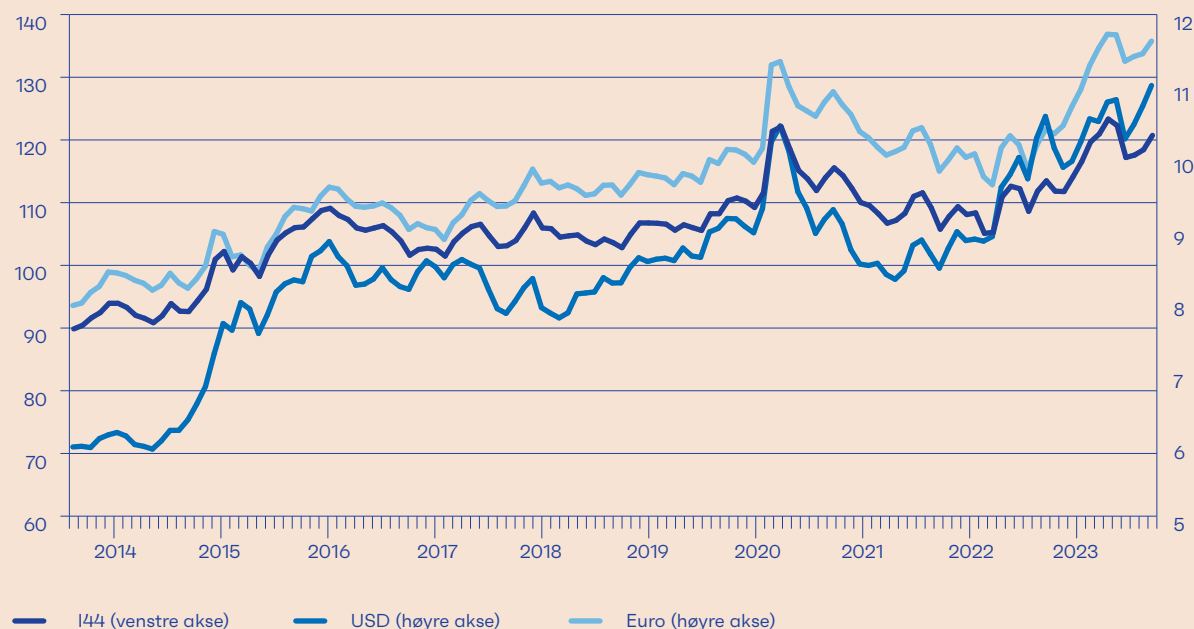
KPI. TOLVMÅNEDERSVEKST (PROSENT). KPI FORDELT PÅ UNDERGRUPPER (PROSENTENHETER)



Det tar tid før økte lønnskostnader i Norge og internasjonal prisvekst gir fullt utslag i konsumprisene. En viktig årsak til det siste er kronesvekkelsen mot de viktigste valutaene. Sammenlignet med 2022 anslås det at kronen

vil bli 8 prosent mindre verdt mot euro på årsbasis i 2023. Det er mye som tyder på at kronen ikke kommer til å svekke seg ytterligere, men at den vil holde seg på svake nivåer.

IMPORTVEID KURSINDEKS (I44), USD OG EURO MOT NOK (PER OKTOBER)



I 2022 var lønnsveksten på 4,3 prosent. Dette var 1,5 prosentpoeng lavere enn prisveksten og førte til en nedgang i reallønnen. For 2023 ventes det en årslønnsvekst på 5,5 prosent, og det betyr at reallønnen fortsetter å falle (reduksjon på 0,3 prosentpoeng). Det ventes at god lønnsvekst og fallende inflasjon vil trekke opp reallønnen i 2024.

Husholdningenes etterspørsel etter varer og tjenester har vært høy, selv om utsalgspriser og renter har økt. Mye av årsaken er at oppsparte midler under pandemien fungerte som en buffer når prisene steg. Nå er det mange

som har brukt opp denne bufferen, og det er tegn til noe svakere vekst i konsumet. Det gjør at mer av husholdningenes tilgjengelige midler må brukes til å betjene til dels høy gjeld med flytende rente. Det som trekker opp anslaget, er et sterkt arbeidsmarked, og på sikt de stigende reallønningene.

Renteøkninger og redusert kjøpekraft har også dempet etterspørselen i boligmarkedet. Dette vises gjennom rekordlav igangsetting av nye boligbygg. Den lave boligbyggingen taler for at prisene kommer til å øke igjen på litt lengre sikt.






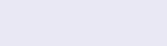
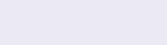

Konjunktorene merkes i nordnorsk næringsliv

Etter pandemien har det vært svært høy aktivitet og lønnsomhet i de fleste deler av næringslivet i landsdelen. Svak krone har bidratt positivt til omsetning og lønnsomheten

til eksportørene. Samtidig har det vært stort konsum av varer og tjenester, mens arbeidsmarkedet har vært svært stramt.

Utvikling i 2023









Fiskeri		Reduserte landingsvolum sammenlignet med 2022, mest på grunn av lave torskekvoter. Fortsatt gode eksportpriser, mest på grunn av svak krone.
Havbruk		Høye volum tross noen sykdomsutfordringer og høy dødelighet. Fortsatt svært gode priser og høy lønnsomhet, men sistnevnte trekkes noe ned av økte førkostnader.
Kraftforedlende industri		Lave energikostnader bidrar til å opprettholde konkurransekraft i marked med noe lavere etterspørsel.
Varehandel		Høy prisvekst har medført lavere etterspørsel og dreining mot rimeligere alternativer for mange varegrupper. Nedgang i salget av kapitalvarer.
Reiseliv		God vekst i antall overnattinger sammenlignet med 2022, både fra norske og utenlandske gjester. Svak krone bidro positivt til etterspørselen fra utlandet.
Bygg og anlegg		Bransjen har tært på ordreservene, og færre nye prosjekter har blitt igangsatt. Gjelder særlig prosjekter innen havbruk, men også bolig og offentlige næringsbygg.
Tjenesteytende sektor		Vekst drevet av god etterspørsel og aktivitet innen faglig, vitenskaplig og teknisk tjenesteyting, samt IT og finansielle tjenester.
Næringseiendom		Nedkjøling i transaksjonsmarkedet, i takt med svakere konjunkturer.

	Driftsmargin årlig 2018-2022	Omsetnings- utvikling 2021-2022	Andel med negativt drifts- resultat 2022	Sysselsetnings- utvikling 2022-2023	Utvikling klima- gassutslipp 2020-2021
Fiskeri	 24,9%	27,5%	20,5%	0,1%	-0,9%
Havbruk	 28,8%	36,9%	18,0%	7,3%	-
Kraftforedlende industri	 21,3%	56,9%	23,1%	4,4%	2,2%
Varehandel	 3,3%	6,8%	28,6%	-0,2%	-
Reiseliv	 2,8%	27,1%	35,6%	5,7%	2,2%
Bygg og anlegg	 5,0%	13,1%	23,0%	0,2%	9,1%
Tjenesteytende sektor	 18,5%	16,0%	19,2%	1,5%	-
Næringseiendom	 27,0%	21,5%	14,1%	0,6%	-

Nå står man ved et vippepunkt. Rentenivået er nå så høyt at det påvirker investeringsmulighetene for både næringsliv og husholdninger. Prisvekst har gitt redusert kjøpekraft både i inn- og utland. Utsikter til utflating av prisvekst og rentebane trekker opp utsiktene noe. Det er mer

usikkert hvordan utviklingen for kronekursen kommer til å bli. Anslaget for neste år tilsier at det vil bli en utflating av aktiviteten i den nordnorske økonomien. Forskjellene vil likevel være store, og en del næringer vil gå gjennom en tøff periode.

Anslag for 2024

Fiskeri		Lavere torskekvoter gir økt konkurranse om råstoff. Kvoterådet tilsier også volumnedgang for NVG-sild. Valutautvikling får mye å si for lønnsomheten, siden kjøpekraften er redusert blant husholdningene i de store markedene.
Havbruk		Fortsatt høy aktivitet, men svak produktionsvekst på grunn av få nye konsesjoner i siste auksjon. Grunnrenteskatten reduserer investerings- og veksttakten noe, noe som også påvirker aktiviteten i leverandørindustrien.
Kraftforedlende industri		Lavere etterspørsel etter råstoff og innsatsfaktorer til internasjonal bygg- og anleggssektor og bilindustri. Kompenseres noe som følge av europeisk energiomstilling og medfølgende investeringer.
Varehandel		Fortsatt svak etterspørsel som følge av høyere rente- og prisnivå har redusert kjøpekraften i husholdningene. Påvirker flere varegrupper enn bare kapitalvarer.
Reiseliv		Kosnadsveksten kan dempe veksten i husholdningenes etterspørsel etter reiselivsprodukter- og tjenester. Svak kronekurs vil fortsatt ha positiv effekt på etterspørselen fra utlandet.
Bygg og anlegg		Lav igangsetting av prosjekter gjennom 2023 gir svake utsikter, spesielt innen boligbygging og offentlig sektor. Renteøkning og høyere byggekostnader i kombinasjon med begrensede offentlige budsjetter påvirker utviklingen. Noe bedre utsikter for anleggssektoren som følge av store infrastrukturprosjekter.
Tjenesteytende sektor		Samlet sett ventes det utflating av aktiviteten for næringslivsrettede tjenesteytere. Rådgiving og finansielle tjenester venter vekst, mens aktiviteten kan bli lavere for tekniske tjenester i tråd med ventet nedgang i bygg og anlegg.
Næringseiendom		Dempet etterspørsel i transaksjonsmarkedet for næringseiendom. Høyt rentenivå og risikopåslag kan gjøre det mer utfordrende for eiendomsselskapene å refinansiere gjeld.

kbnn:



Nordnorsk næringsliv

Atter et godt år i sjømatsektoren – stagnering i 2024?

Verdien på norsk sjømateksport blir en av tidenes høyeste i 2023, langt på vei drevet av god etterspørsel i kombinasjon

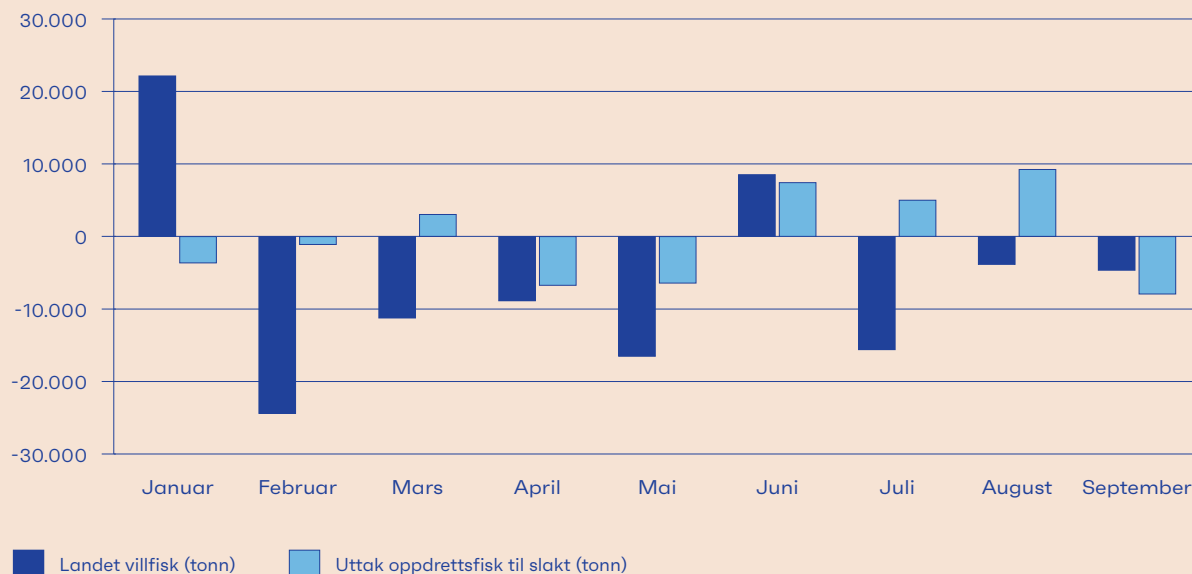
med svak kronekurs. Kvotereduksjoner for noen av de mest verdifulle villfisk-artene bidrar til å trekke ned veksten.

Torskekvote reduseres – fortsatt vekst i oppdrett, men hvor lenge?

Det ventes samme utvikling i Nord-Norge i 2024, men landsdelen merker i større grad kommende kvoteendringer enn i resten av landet. Dette skyldes den høye andelen torsk som tas i land i Nord-Norge sammenlignet med resten av landet. Torsk er den viktigste arten med hensyn til verdi, hvor kvotene er redusert med 20 prosent hvert år siden 2021. Frem til

oktober 2023 falt volumet fra utenlandske fartøy med 8 prosent sammenlignet med tilsvarende måned i 2022, først og fremst på grunn av lavere volum fra russiske fartøy. De russiske leveransene falt til litt under 10 prosent av totalt volum som ble tatt i land. Oppdrettsvolumet ligger an til å bli om lag som i 2022.

SJØMAT, ENDRING I NORDNORSK VOLUM (2022–2023)



Innføring av grunnrenteskatt innen oppdrett kan først og fremst bidra til lavere volumvekst enn planlagt i årene som kommer. Stortinget vedtok den nye grunnrenteskatten i mai 2023, og en rekke selskaper meldte at den nye skatten kunne påvirke investeringene i næringen. Selv om det planlegges betydelige investeringer i næringen, er det fortsatt uavklart hvilke prosjekter som realiseres de nærmeste årene. De planene som er kjent vedtatt, er noe nedskalert, eller beslutningsprosessene har tatt lengre tid enn antatt på grunn av nye vurderinger. Først i løpet av 2024 kan man begynne å se hvilke planer som faktisk blir realisert. Investeringer i driftsutstyr antas å bli på tidligere nivåer, og i kraft av sin størrelse vil oppdrettsnæringen fortsatt være motoren i sjømatnæringen.

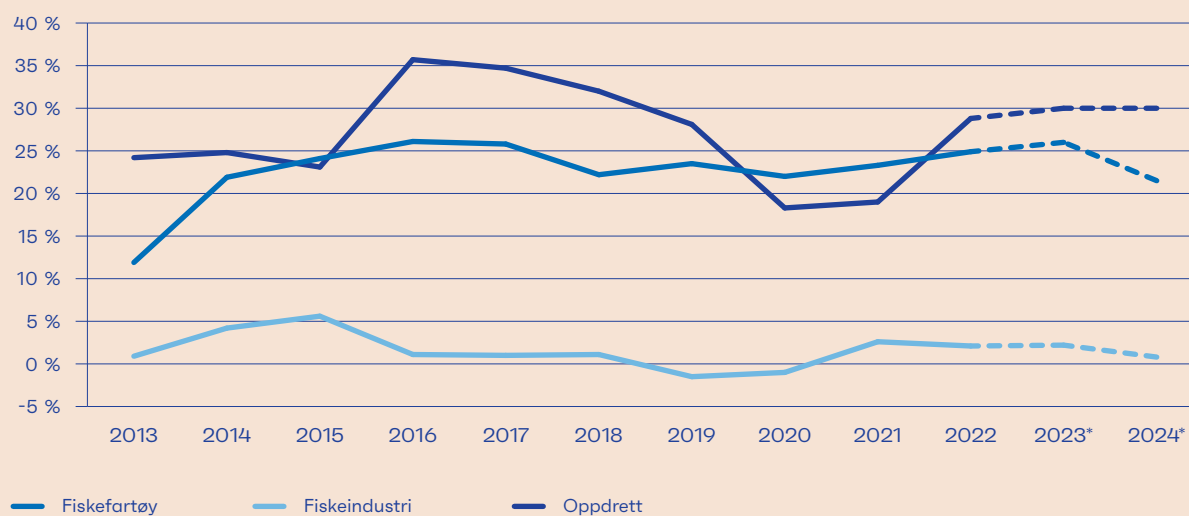
Fiskebåteierne venter på ny kvotemelding, som vil definere hvordan strukturgevinst (tilbakefall) skal fordeles, og hvilke regler som skal gjelde for de ulike flåtegruppene i fremtiden. Med strukturvoteordningen har myndighetene oppnådd en ønsket modernisering og effektivisering av flåten. Prosessen med å gjennomføre arbeidet med ny kvotemelding har tatt svært lang tid og skapt usikkerhet som kan bremse nye investeringer i fartøy, redskaper og fremtidsrettet teknologi.

For 2024 anslås det en svak nedgang i det totale volumet av sjømat som tas i land og produseres i landsdelen. Anslaget innebærer at laksevolumet ikke klarer å kompensere fullt ut for ytterligere kvotereduksjoner for torsk og hyse, som er viktig for aktiviteten i fiskeindustrien. Dette kan forsterkes hvis det også blir kvotenedgang for NVG-sild, men det har ikke lyktes forhandlingspartene å bli enige om totalkvote de siste årene. De tre siste årene har nærmere 30 prosent av landingene av NVG-sild vært i Nord-Norge, og har bidratt til høy aktivitet i fiskeindustrien.

Marginutviklingen i 2022 var best i oppdrettsnæringen, fulgt av fiskeflåten, og 2023 kan gi noe bedre profitt. Den samlede lønnsomheten for fiskeindustrien var lav, på nivå med de to foregående årene. Hard konkurranse om råstoff er en viktig årsak.

Prisveksten for norsk sjømat vil anslagsvis stagnere og flate ut på et høyt nivå i 2024. Selv om etterspørselen etter sjømat fortsatt vil være god, vil en eventuell styrking av kronen redusere lønnsomheten. Et anslag for lønnsomheten i sjømatsektoren er at den samlet sett vil reduseres noe fra 2023, der særlig fiskeri og fiskeindustrien vil dra ned anslaget på grunn av lavere kvoter som ikke fullt ut kompenseres i markedsprisene.

DRIFTSMARGIN (*ANSLAG)



Nye arter i en krevende fase

I løpet av de siste 20–30 årene har det vært en rekke satsinger på nye arter, inkludert oppdrett av torsk, skjelloppdrett, rensefisk samt mikro- og makroalger. Den forrige satsingen på oppdrett av torsk kollapset for rundt ti år siden, men de siste årene har nye aktører investert betydelig i denne næringen. Ifølge akvakulturregisteret er det fire selskaper med kommersielle tillatelser for yngelproduksjon av torsk i Nord-Norge og syv selskaper med kommersielle tillatelser for matfiskproduksjon. Den nye satsingen på torskeoppdrett har imidlertid tatt tid, og fortsatt er det problemer knyttet til kjønnsmodning og rømning, samt arealkonflikter. Det jobbes imidlertid med å [finne løsninger](#) som kan bidra til vekst i denne delen av oppdrettsnæringen.

Dyrking av alger har hatt økt oppmerksomhet de ti siste årene, og her er det 19 kommersielle selskaper som har tillatelse for slik virksomhet, spredt i hele Nord-Norge. Elleve av disse driver bare med dyrking av alger, og felles er at de har marginale driftsinntekter og underskudd de siste tre årene. Dyrking av alger er derfor en næring i en svært tidlig fase. Satsingen på rensefisk til bruk i lakseoppdrett er mer eller mindre lagt ned, og de gjenværende aktørene satser i hovedsak på yngelproduksjon av torsk.

De siste fem årene har det blitt investert nærmere 200 millioner kroner i driftsbygninger og produksjonsmidler for matfiskproduksjon av andre arter i Nord-Norge.

Leverandørene og FoU-miljøene til sjømatnæringen er viktig for utvikling

Leverandørene i landsdelen er viktige for utvikling og drift i sjømatnæringen, og er avgjørende for å få til innovasjon og grønn omstilling. En rekke aktører som leverer [spesialiserte varer og tjenester](#), er lokalisert i landsdelen og sysselsatte om lag 4 500 personer i 2022.

De spesialiserte leveransene omfatter blant annet fôr, laboratorie-, fiskehelse- og miljøtjenester, brønn- og servicebåter, teknologi/utstyr og FoU. I tillegg kommer transport, emballasje, skipsdesign og bygging, samt vedlikehold. Et kjennetegn er at mange av de største leverandørene er lokalisert med underavdelinger i landsdelen. Dette gjelder særlig de som dekker flere teknologiområder, samt leveranser og vedlikehold av driftsutstyr til oppdrett og fiskeri.

Det er leveranser til oppdrettsnæringen som dominerer, i tråd med at oppdrettsnæringen har gjort store investeringer og har et kontinuerlig behov for utstyr og tjenester. Produksjon av fiskefôr utgjør en betydelig del av drifts-

kostnadene ved oppdrett, og alle de største aktørene har produksjonsanlegg i Nord-Norge.

Det er også flere ledende FoU-miljøer med hovedsete i landsdelen, og mye FoU-aktivitet foregår også ved universitetene. Blant de største, private FoU-miljøene finner vi LetSea på Dønna og Gildeskål Forskningsstasjon (GIFAS) i Gildeskål. Begge tilbyr fasiliteter og kompetanse for å gjennomføre biologiske og teknologiske prosjekter. De offentlig eide forskningsselskapene omfatter blant annet Akvaplan-niva, Nofima, Havforskningsinstituttet, NIBIO, NORCE og SINTEF, med et vidt spenn av forsknings- og rådgivingstjenester. UiT Norges arktiske universitet og Nord universitet har studier og driver forskning som er relevant for sjømatnæringen. FoU-miljøene i landsdelen bidrar til kontinuerlig utvikling av sjømatnæringen og tilhørende leverandører, i tett samarbeid med næringsaktørene.

Sesongpreget reiseliv med lave marginer

Reiselivsnæringen med sine 21.000 sysselsatte bidrar til betydelig verdiskaping i Nord-Norge. En av næringens utfordringer er sesongvariasjoner i aktiviteten, som igjen gir lav lønnsomhet og begrenset mulighet for større investeringer i næringen.

Jevnere strøm av både yrkesreisende og turister fra inn- og utland gjennom større deler av året kan gi en forsterket vilje til å investere i reiselivet, med medfølgende styrking av kvalitet, betalingsvilje og lønnsomhet.

Høyest aktivitet i sommermånedene

Det er i sommermånedene landsdelen har flest besøkende. Gjennomsnittlig er det omtrent dobbelt så mange overnattinger om sommeren som om vinteren.

I 2022 var det 1.500.000 overnattinger i alt i vintersesongen, her definert som november til og med april. Til sammenligning var det omtrent 3.000.000 overnattinger resten av året, som defineres som sommersesongen.

Sommeren 2023 ble det registrert flere overnattinger i landsdelen enn året før. Det

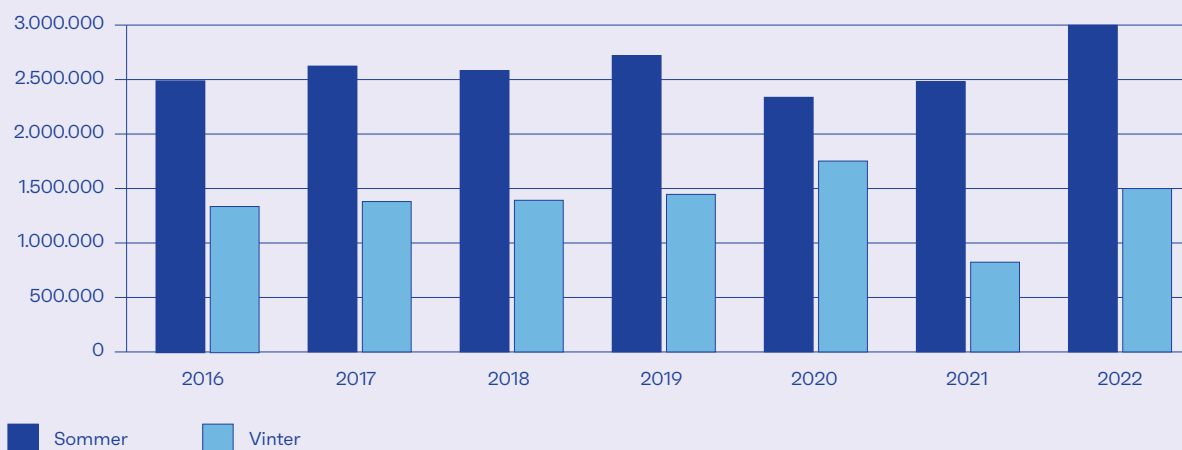
var god vekst for både norske og utenlandske besøkende, med en klar sammenheng mellom svekkelse av kronekursen og noe økt andel utenlandske gjestedøgn i Norge.

Om lag 60 prosent av overnattingene var på hoteller, med overvekt av norske gjester. Utenlandske besøkende dominerer på campingplasser og hyttegrender. Det er fortsatt flest tyske, finske og svenske turister som besøker Nord-Norge i sommersesongen.

Om tallene

Overnattinger gjelder både for hotell, campingplasser og lignende. Statistikken omfatter formålene kurs/ konferanse, yrke og ferie/fritid.

OVERNATTINGER NORD-NORGE



I perioden 2016–2022 var årlig vekst i overnattinger på 16 prosent i snitt, med et fall under koronapandemien på 26 prosent (fra

2019–2021). Til gjengjeld var økningen fra 2021 til 2022 i gjennomsnitt like høy som nedgangen under pandemien.

SSB deler Nord-Norge inn i 10 reiselivsregioner. Disse er:

Bodø

Vesterålen/Narvik (Narvik, Lødingen, Evenes, Hadsel, Bø, Øksnes, Sortland og Andøy)

Helgeland (Bindal, Sømna, Brønnøy, Vega, Vevelstad, Herøy, Alstahaug, Leirfjord, Vefsn, Grane, Hattfjellidal, Dønna, Nesna, Hemnes, Rana, Lurøy, Træna og Rødøy)

Salten-region (Meløy, Gildeskål, Beiarn, Saltdal, Fauske, Sørfold, Steigen og Hamarøy)

Lofoten (Røst, Værøy, Flakstad, Vestvågøy, Vågan og Moskenes)

Tromsø

Sør-Troms/Senja-region (Harstad, Kvæfjord, Tjeldsund, Ibestad, Gratangen, Lavangen, Bardu, Salangen, Målselv, Sørreisa, Dyrøy og Senja)

Nord-Troms-region (Balsfjord, Karlsøy, Lyngen, Storfjord, Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen)

Vest-/Indre-Finnmark (Alta, Hammerfest, Kautokeino, Loppa, Hasvik, Måsøy, Nordkapp, Porsanger og Karasjok)

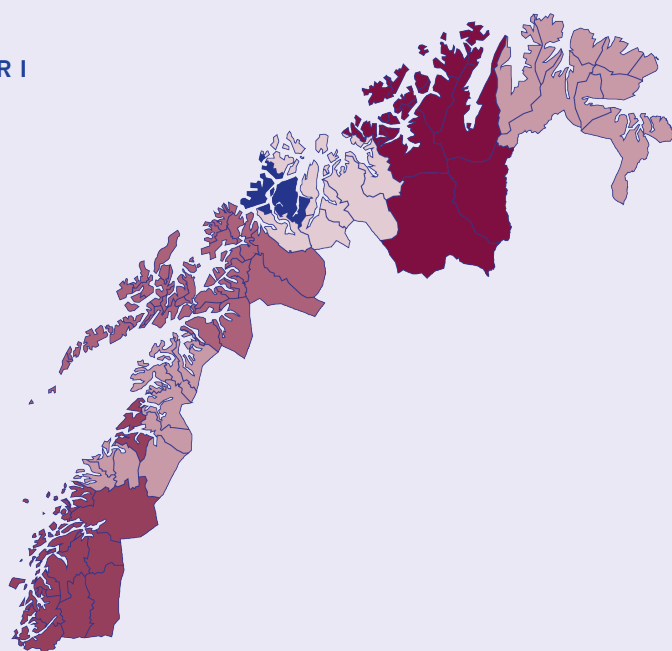
Øst-Finnmark (Vardø, Vadsø, Lebesby, Gamvik, Berlevåg, Tana, Nesseby, Båtsfjord og Sør-Varanger)

Kartet viser reiselivsregionene i landsdelen, farget etter antall hotellovernattinger. For hver region vises den dominerende sesongen. Blå farge representerer vinterovernattinger, mens rød farge indikerer sommerovernattinger. Mørkere farge indikerer høyere antall. Det er bare Tromsø av reiselivsdestinasjonene i Nord-Norge som har vintersesongen som den dominerende sesongen.

Den mørkerøde fargen at viser at Vest-/Indre Finnmark blir mer hyppig besøkt i sommersesongen. Helgeland, Lofoten og Sør-Troms/Senja-regionen domineres også av sommersesongen.

Potensialet ligger i å få mer aktivitet utenom periodene med mest trykk og utnytte eksisterende kapasitet bedre i skuldresesongene. Dette kan bidra til flere faste og hele stillinger i næringen, og sikre kompetanse og lønnsomhet. I 2022 var det nærmere 38 prosent av de sysselsatte innen overnatting og servering i landsdelen som hadde en stillingsbrøk under 60 prosent. Dette viser at det er et potensial i den eksisterende arbeidsstokken for å jobbe mer hvis aktiviteten gjennom året øker.

OVERNATTINGER I NORD-NORGE



Fordeler med mer helårsturisme

Reiselivsnæringen spiller en viktig rolle i å vise mulighetene og ressursene som Nord-Norge har å tilby. Dette omfatter ikke bare tradisjonelle turistaktiviteter, men også andre næringer tilknyttet reiselivet, som lokal matproduksjon, håndverk, kulturarrangementer og andre. Slik skapes det et attraktivt og levende samfunn som kan tiltrekke seg både besøkende og potensielle nye innflyttere.

Helårsturisme kan ha positive effekter på sysselsettingen og lokalsamfunnet. Ved å skape flere faste arbeidsplasser som ikke er

sesongavhengige, kan reiselivsnæringen bidra til å opprettholde og styrke kompetansen i bedriften og bidra til lokal økonomi. Dette gir muligheter for økt stabilitet og trygghet for de som jobber i næringen, samt bedre muligheter for lokalbefolkningen til å dra nytte av turismens positive ringvirkninger.

En mer utjevning av turiststrømmen kan også gjøre det lettere å tilpasse infrastruktur og tjenestetilbud. Dette bidrar til å sikre en balansert utvikling som tar mer hensyn til både turistenes og lokalbefolkningens behov.

Store svingninger i aktiviteten er utfordrende for kommuner og lokalsamfunn

Det finnes flere eksempler på at turisme kan gi høyt press på lokalsamfunn i høysesong. I Nord-Norge er dette særlig en realitet i Lofoten, hvor flere kommuner har hatt utfordringer med å dimensjonere tjenestetilbudet. Ved mange internasjonale turistdestinasjoner har det blitt en større [motstand](#) mot reiselivet i lokalbefolkningen.

Selv om det alene ikke vil løse utfordringene med press på lokalsamfunn, har et regjerings-

utvalg tidligere foreslått en [turistskatt](#) for å sikre finansiering av fellesgoder. Dette er det flere [eksempler](#) på i resten av verden. I forslaget til statsbudsjett for 2024 valgte regjeringen å [utrede](#) ulike forslag til en slik skatt. Det var ventet at noen kommuner skulle gjennomføre en prøveperiode, hvor både Lofoten og [Tromsø](#) var aktuelle, men dette er utsatt.

Nord-Norge posisjonerer seg for vekst i romøkonomien

Romvirksomhet er en av verdens raskest voksende næringer og er estimert til å vokse til mer enn [10.000 milliarder kroner](#) på verdensbasis frem til 2040. Gjennom de siste seksti årene har en rekke aktører i landsdelen utviklet kompetanse og infrastruktur som benyttes i romvirksomhet. Etablering av oppskytingskapasitet for små satellitter gjør at landsdelen posisjonerer seg for å ta ytterligere del i veksten. Nye forretningsmuligheter innen

tjenesteproduksjon kan også oppstå med basis i satellittdata, der Nord-Norge allerede har sterke fagmiljøer.

Nord-Norge har allerede lang erfaring og kompetanse innen oppskyting av raketter, fjernmåling og jordobservasjon, satellittdata og -kommunikasjon samt relatert forskning og utdanning.

Dagens romaktivitet i Nord-Norge

Ved [Andøya Space](#) er det aktivitet i form av oppskyting av sonderaketter og utvikling av droneteknologi. Dette skjer i tett samarbeid med store internasjonale romorganisasjoner som [NASA](#), [ESA](#) og [JAXA](#). Hovedvekten av romvirksomhet har frem til i dag vært knyttet til nytteorientert virksomhet i offentlig sektor, for forskning i tillegg til forsvar og sikkerhet. Siden 1962 har rundt 1.300 vitenskapelige raketter blitt skutt opp på Andøya for måling av stråling og mikrogravitasjon. Andøya Space (Andøya Spaceport, Andøya Space Defence og Andøya Space Education) har i dag 170 ansatte og vokser med om lag 25 i året. Det pågår et arbeid for etablering av en [rominnovasjonshub](#) på Andøya. Målet er å skape ringvirkninger i form av innovasjon og nyetableringer som effekt av ny oppskytingsbase.

Kongsberg Satellite Services ([KSAT](#)) i Tromsø er en stor, internasjonal aktør med 19 bakkestasjoner globalt for satellittkommunikasjon.

På Svalbard har KSAT verdens største polare bakkestasjon. I Tromsø ligger også Center for Integrated Remote Sensing and Forecasting for Arctic Operations ([CIFRA](#)) og [Jordobservasjon Tromsø](#) (JOBS AS). I september 2023 bevilget regjeringen midler til et nytt [nasjonalt senter for jordobservasjon](#). Senteret skal tilrettelegge for offentlig-privat samarbeid for nye tjenester som utnytter de store datamengdene fra satellitter, fly og droner. Satsingen vil styrke romsatsingen i hele landsdelen. NORCE i Tromsø har spisskompetanse på [satellittjernmåling](#). European Space Agency (ESA) planlegger etablering av en innovasjons-, forsknings- og teknologiutviklingsenhet i Tromsø som skal arbeide med [kommersialisering](#) av romindustri-produkter.

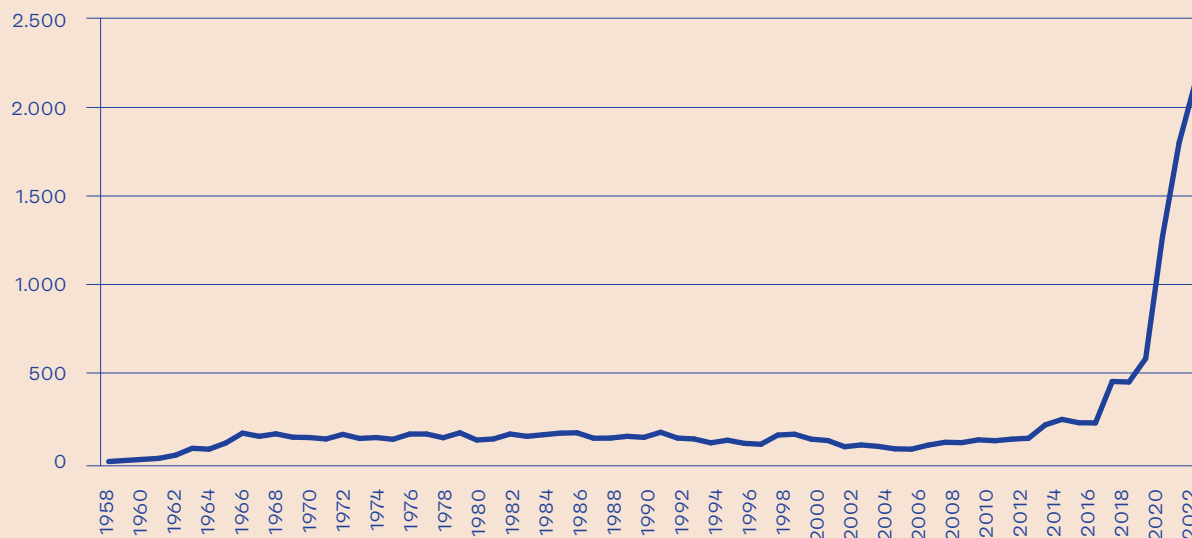
Narvik har gjennom UiT Norges arktiske universitet Norges eneste [studieprogram for satellitteknologi](#) med rundt 60 studenter på bachelor- og masternivå og 6 på forskernivå.

Andøya leder an i kappløpet

De siste årene har det vært en sterk økning i antall [objekter](#) som skytes ut i verdensrommet. I 2022 ble det skutt opp over 2.100 objekter, nærmere en tredobling fra 2019. Dette henger

tett sammen med at kommunikasjon og innsamling av data har blitt viktigere, i takt med at teknologien har blitt billigere.

ÅRLIG ANTALL OBJEKTER SENDT UT I ROMMET PÅ VERDENSBASIS



Etterspørselen etter å skyte opp satellitter er i dag høyere enn markedet klarer å levere, og det medfører lange ventetider. Den raske utviklingen som pågår, tilsier at det vil bygges og skytes opp flere satellitter (mer kompakte og kostnadseffektive), med stadig mer oppdaterte og presise data, bedre bilde kvalitet og datakommunikasjon. Små [lavbanesatellitter](#) har en levetid på 3–7 år før de brenner opp i atmosfæren. Dette innebærer at de regelmessig også må erstattes, og da er det mer kostnadseffektivt å benytte seg av mindre satellittoppskytingsfelt.

Frem til i dag er det bare små, vitenskapelige raketter som har blitt skutt opp fra Andøya. Andøya er i ferd med å etablere en base for kommersiell oppskyting av små satellitter i polarbane. Sverige, Portugal og England jobber med å bli først i Europa til å skyte opp kommersielle satellitter, men foreløpig er det Andøya som leder kappløpet. Dette vil posisjonere Norge i et nytt og raskt voksende globalt marked. Andøya har både god beliggenhet, eksisterende infrastruktur og et kompetansemiljø for å lykkes.

Etableringen av en base for oppskyting av raketter på Andøya er nytt på flere måter. Bæreraketten, som fungerer som en buss som frakter satellittene opp i [polarbane](#), er mye større enn tidligere: opp mot 30 meter lange og 100 tonn tunge. Satellittene vil på sin side veie opp mot 500 kg.

Andøya Spaceport har kommet langt i byggingen av den første av totalt tre planlagte oppskytingsplattformer. [ISAR Aerospace](#) har signert avtale om bruk av den første oppskytingsplattformen. Ved full drift er det beregnet opptil 30 oppskytinger i året, noe som vil gi høy aktivitet året rundt fra nasjonale og internasjonale bedrifter som skal sende opp sine satellitter på bæreraketten. Full drift vil kreve ytterligere tilførsel av kompetanse og arbeidskraft med høyere teknologisk utdannelse, og tettere samarbeid med leverandører, kunder og kompetansemiljøer.

New space

Kostnadene ved å bygge, skyte opp, og drifte raketter og småsatellitter har sunket kraftig de siste årene grunnet ny teknologi som har banet vei for en ny æra innen romfart, såkalt new space. Romteknologi tas i stadig større grad i bruk av offentlig og privat sektor, og det gir nye forretningsmuligheter.

Det bygges i dag mange flere satellitter som gjør informasjon mer tilgjengelig og oftere oppdatert. Dette kan ha verdi for mange ulike

sektorer som transport og maritim industri, energi og helse, miljø og klima, finans, eiendom og forsikring, jordbruk og havbruk/fiske, offentlig forvaltning og akademia og forskning. Romfart har også blitt en stadig viktigere del av sikkerhet og forsvar grunnet det geopolitiske klimaet. Høsten 2023 bevilget regjeringen [150 millioner kroner](#) til militær romsatsing på Andøya.

Hvordan kan næringslivet i Nord-Norge ta del i veksten?

En kommersiell oppskytingsbase for små satellitter vil kunne skape vekst, næringsutvikling og innovasjon på tvers av ulike sektorer. Ambisjonene for [vekst og næringsutvikling](#) er store.

Verdiskaping og ringvirkninger i første fase er knyttet til bygg og drift av oppskytingsbasen. Etter hvert kan både nasjonale og internasjonale aktører fra rakett- og satellittselskaper, logistikkleverandører, annen leverandørindustri og forskere komme til Andøya i forbindelse med oppskytinger.

Kanskje det største potensialet ligger i produksjon og tilgang til tjenester som bruker

satellittbilder og satellittkommunikasjon, samt nye måter å bruke satellittdata på som følge av utvikling innen teknologi og IT. Her har allerede landsdelen sterke miljøer i Tromsø, med potensial for å utnytte denne kompetansen for etablering av nye, private tjenesteleverandører.

Kompetanse- og FoU-aktiviteten vil også øke gjennom mer samarbeid mellom næringsliv og universitet- og høyskolesektoren, som UiT, Nord universitet og NTNU. Dette kan tiltrekke studenter fra både Norge og utlandet.

Byggentreprenørene holder pusten

Bbygg og anleggssektoren er svært betydningsfull i landsdelen, målt i sysselsetting og verdiskaping. I tillegg er byggevareindustri og produsenter av råmaterialer helt avhengige av at byggeaktiviteten opprettholdes.

Nær 22.000 sysselsatte arbeider i bygg og anleggssektoren i Nord-Norge, og syssel-

settingen har vært tilnærmet uendret de siste årene. Nesten all privat verdiskaping er knyttet til eierskap i landsdelen. Les mer om kjennetegnene ved sektoren og eierskapet i [denne saken](#).

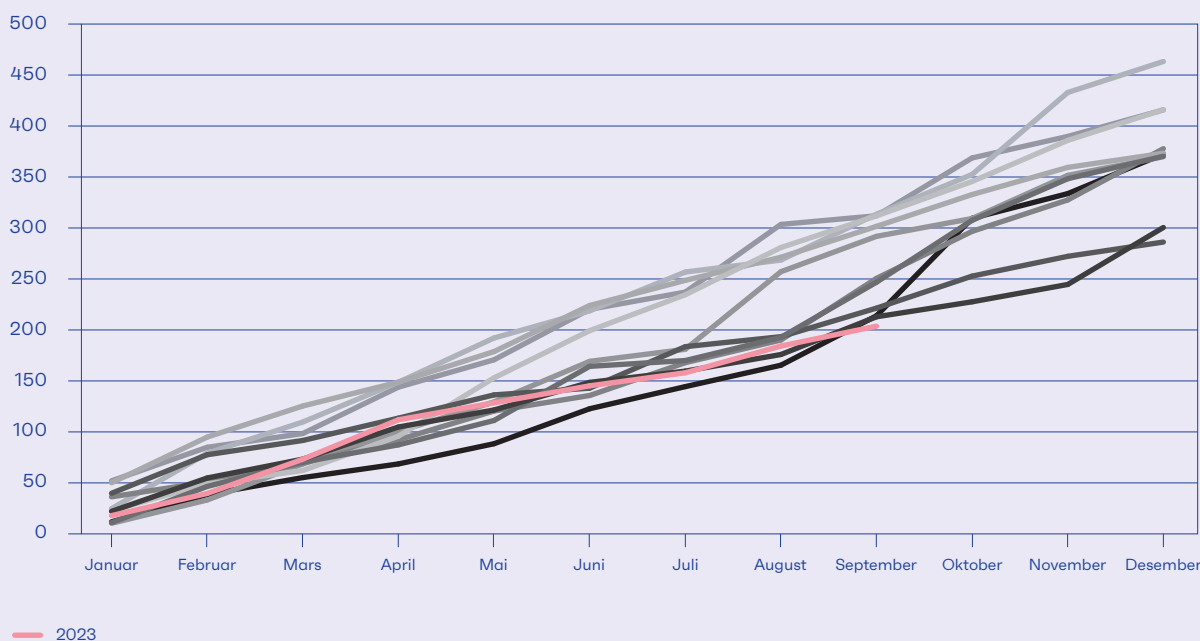
Lite drahjelp fra sjømat og offentlig sektor

Når man gjør opp status for de ni første månedene av 2023 er status at næringsliv og offentlig sektor har redusert investeringstakten betydelig. Litt over 204.000 kvadratmeter ble

igangsatt, mens snittet for de ti foregående årene var nærmere 270.000 kvadratmeter. Igangsettingsnivået i 2023 var det laveste i hele tiårsperioden frem til utgangen av september.

IGANGSETTING AV BYGG TIL NÆRINGSAKTIVITET I 2023 SAMMENLIGNET MED DE TI FOREGÅENDE ÅRENE. AKKUMULERT GJENNOM ÅRET.

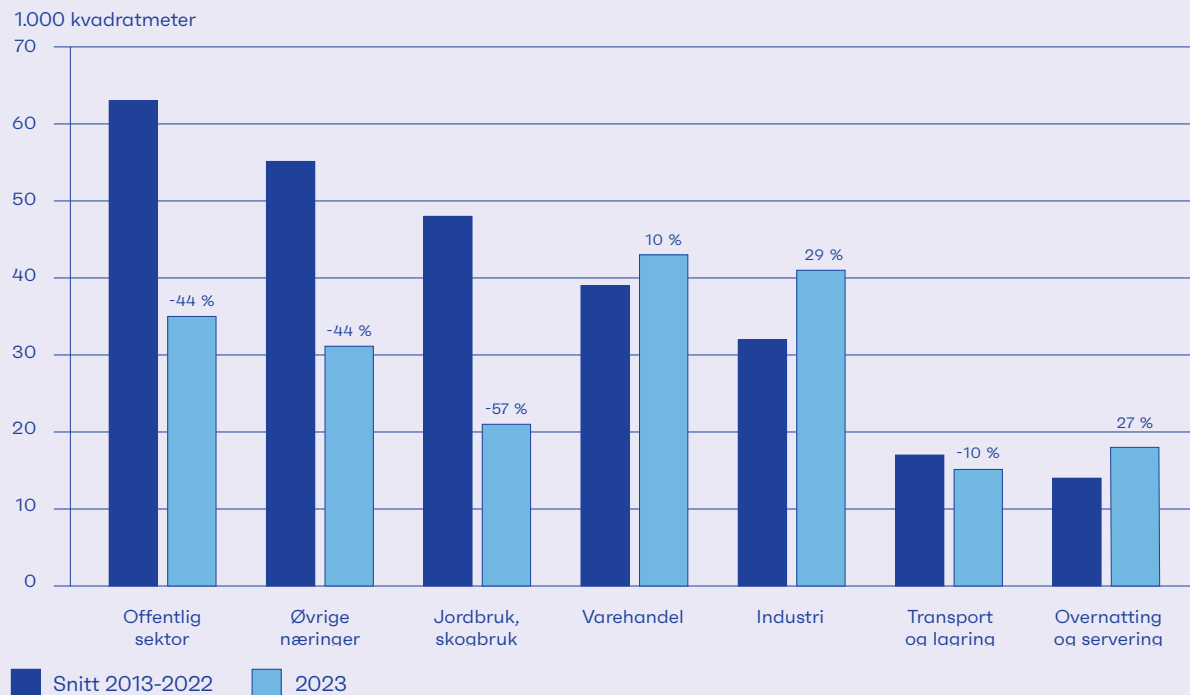
1.000 kvadratmeter



Nivået på igangsetting så langt i 2023 trekkes særlig ned av få nye byggeprosjekter innen oppdrett. Sammenlignet med snittet for igang-

setting de siste ti årene (januar-september) har nivået falt fra 47.900 til 20.700 kvadratmeter.

ULIKE NÆRINGERES IGANGSETTING AV AREAL TIL BYGG (1.000 KVM) PER UTGANGEN AV SEPTEMBER



Det er nærliggende å tenke at offentlig sektor vil øke igangsettingen av egne byggeprosjekter for å opprettholde aktiviteten i bransjen. Dette ser ikke ut til å ha vært tilfellet. Selv om offentlig administrasjon og forsvar hadde igangsatt rundt 5.300 kvadratmeter mer enn snittet i tiårsperioden, var det andre deler av offentlig sektor som reduserte nivået kraftig. Undervisning, samt helse- og sosialtjenester hadde et samlet nivå som var 33.000 kvadratmeter lavere enn snittet i referanseperioden.

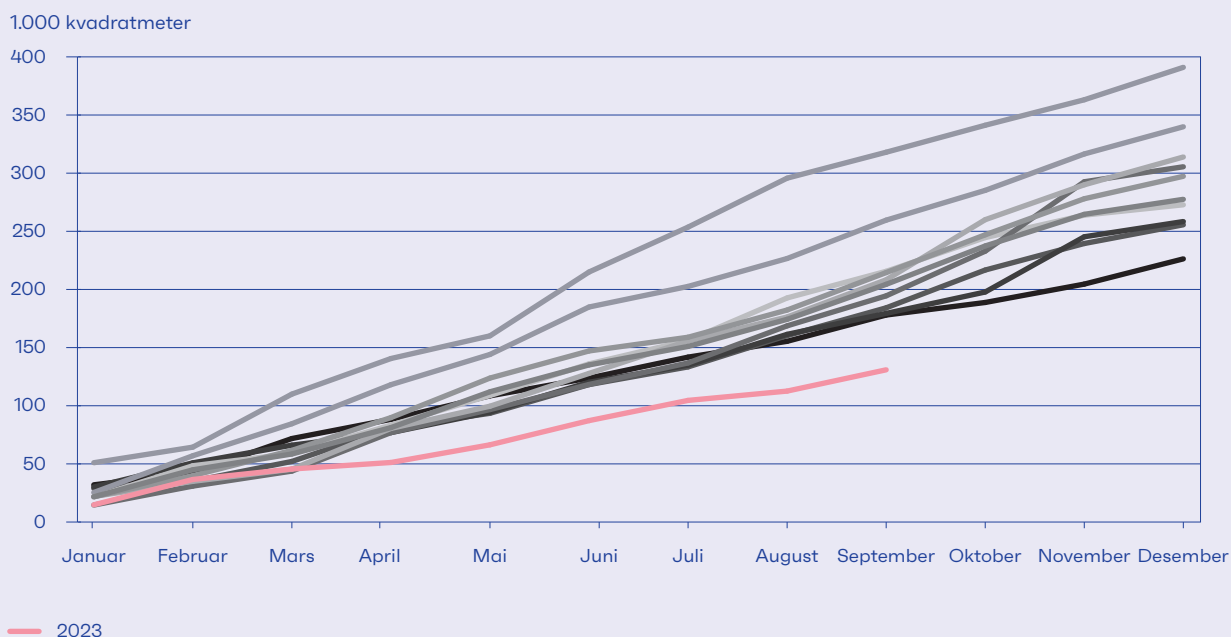
Noe av forklaringen på at offentlig sektor ikke klarer å opprettholde nivået på igangsetting er at bevilgningene til byggeprosjekter ikke strekker til når kostnadene på materialer har steget kraftig de siste årene. Samtidig har høyt lønnsoppgjør også bidratt til å trekke opp byggekostnadene.

Bremsene på i boligbyggingen

Igangsettingen av nye boligbygg hadde en enda svakere utvikling enn for næringsbygg. De ni første månedene av 2023 ble det igangsatt

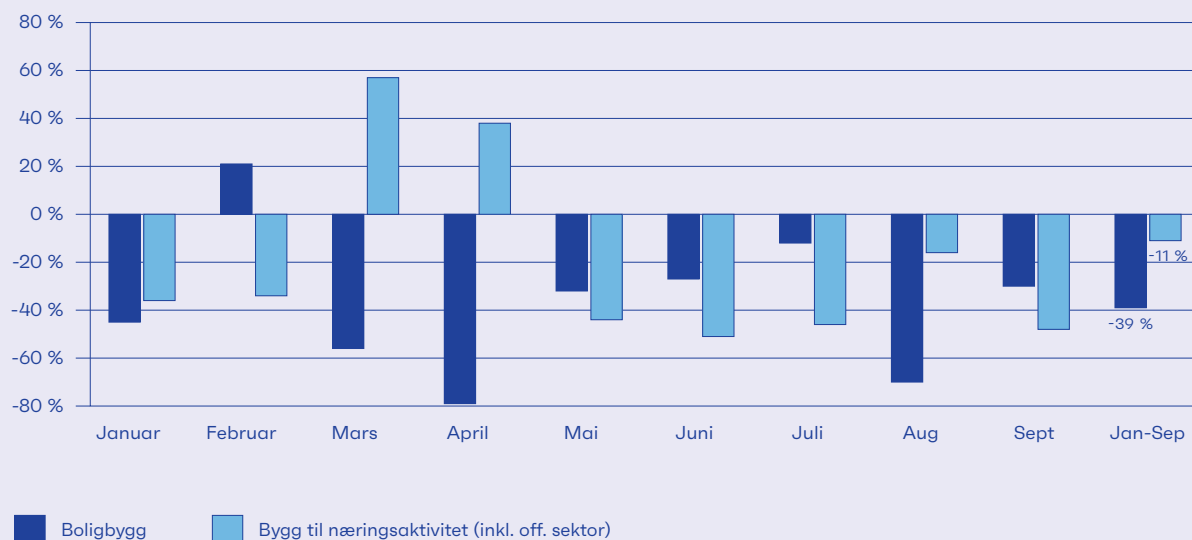
130.900 kvadratmeter boligbygg. Snittet for samme periode de siste ti årene var 215.700 kvadratmeter.

BOLIGBYGGING I 2023 SAMMENLIGNET MED DE TI FOREGÅENDE ÅRENE. AKKUMULERT GJENNOM ÅRET.



Hvilke måneder store byggeprosjekter igangsettes, kan gi store utslag, noe man ser for mars og april i 2023. I disse månedene ble det igangsatt bygging av skolebygg og hotell.

IGANGSATTE BYGG I 2023. DIFFERANSE FRA SNITT FOR PERIODEN 2012–2022

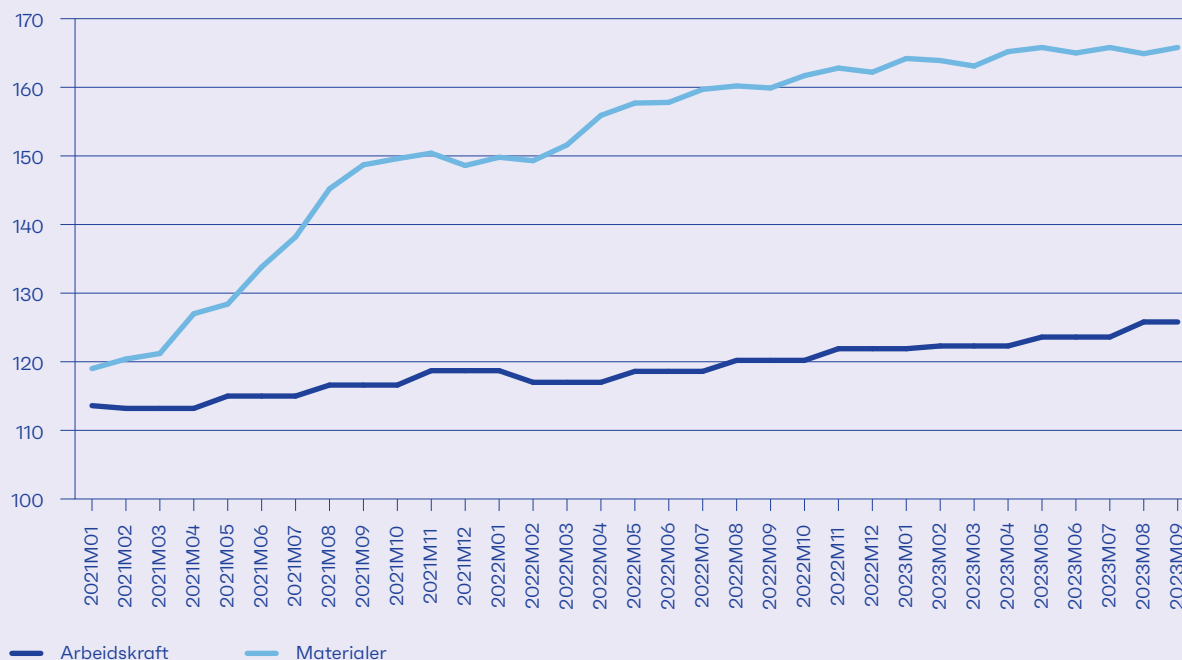


Renter og kostnader stanser utbygginger

Materialkostnadene har siden 2021 økt med om lag 47 prosent, mens arbeidskraftkostnadene har økt med 12 prosent i samme periode. Det er nå tegn til at materialprisene er i ferd med flate mer ut.

Samtidig kan det komme en større vekst i kostnadene i 2024 knyttet til arbeidskraft, som en effekt av et høyt [lønnsoppgjør](#) i 2023.

INDEKSERT UTVIKLING I BYGGEKOSTNADENE FOR BOLIGER



Den hurtige veksten i utlånsrentene har også kjølnet ned etterspørselen etter nye boliger, og flere utbyggere har lagt planer på is i påvente av at man skal se konturene av utflating og fallende renter igjen. Anslaget for igangsettingen av nye boliger tilsier at byggeaktiviteten også vil være på et lavt nivå i 2024.

Konsekvensene lar vente på seg

Igangsettingsfallet i bygg og anlegg foreløpig ikke resultert i flere konkurser enn på samme tid i fjor. Tidlig i oktober var det 54 foretak i næringen som hadde gått konkurs så langt i 2023, med et inntektsbortfall på litt over 420 millioner kroner og nærmere 300 personer som var berørt. Forklaringen kan være at mange foretak fortsatt jobber på kontrakter som ble inngått da etterspørselen var høyere.

Dette kan imidlertid raskt endre seg, da mange bedrifter har hatt [svak lønnsomhet over tid](#). Det er ventet at de største og minste entreprenørene vil klare seg gjennom denne utfordrende tiden, mens de mellomstore kan få det tøffere. Disse

er ikke i posisjon til å konkurrere om de største oppdragene, samtidig som de minste serviceoppdragene er for små til å være lønnsomme.

Byggevareindustrien merker også lavere etterspørsel nasjonalt samt internasjonalt. I Hemnes er det besluttet å legge ned Natre Vinduer, noe som betyr at over [100 ansatte mister jobben](#). Celsa Steel Service i Rana gikk til [oppsigelser](#) i september på grunn av svikt i byggemarkedet. Når antall byggeprosjekter reduseres, blir det langt lavere behov for byggematerialer, enten det er vinduer, armeringsjern, betong eller trevirke.

Hva skal til for å få opp byggeaktiviteten igjen?

Renteutviklingen vil ha en helt avgjørende rolle for at aktivitetsnivået igjen skal ta seg opp.

Både privatpersoner, eiendomsinvestorer og utbyggere ønsker forutsigbarhet for sine investeringer, og tydelige tegn på utflating av rentenivået vil være viktig for at investeringsaktiviteten skal ta seg opp igjen. ROT-markedet (rehabiliterings-, ombyggings- og tilbyggs-markedet) vil utgjøre en viktigere del av volumet i tiden som kommer siden det er [lavt nivå på boligbyggingen](#). Dette markedet utgjør litt under halvparten av aktiviteten for næringen i landsdelen.

Ett tiltak som har vært diskutert, er økt stimulans til forhåndssalg av boliger. Her kan man se på ulike finansieringsmodeller som gjør det mulig å komme seg inn i eiendomsmarkedet selv ved høyt rentenivå. Profesjonelle utleieselskaper kan også spille en viktigere rolle ved å bidra til tilstrekkelig forhåndssalg til at prosjekter realiseres. På Senja er det igangsatt

et [pilotprosjekt](#) for å få flere til å bygge nytt hus eller kjøpe nybygd leilighet utenfor sentrumsplanområdet.

Byggenæringen hadde forhåpninger til at statsbudsjettet for 2024 ville innebære tiltak for å opprettholde aktivitet og sysselsetting, samt få fart på arbeidet med energieffektivisering. I regjeringens forslag til statsbudsjett var det ifølge byggenæringen [få initiativ](#) som vil bidra til å dempe den ventede nedgangen i byggeaktiviteten.

Ulike myndighetskrav og direktiver fra EU for å redusere energibruken i eksisterende og nye bygg kan påvirke byggeaktiviteten fremover. På den ene siden vil det bli betydelig behov for oppgradering av [eksisterende bygningsmasse](#), som et ledd i Norges forpliktelser for å nå [klimamålene](#). Samtidig vil det stilles stadig [strengere krav](#) til nye bygg, med risiko for at kompleksiteten og kostnadene kan øke og dermed dempe aktiviteten.

De fysiske butikkene forsvinner

De siste årene har stadig flere personer benyttet netthandel fremfor butikkhandel. Utviklingen ser ut til å fortsette, selv om veksten i netthandel har avtatt noe. Det er også en endring i hva forbrukerne prioriterer å bruke penger på i tråd med mer krevende økonomiske tider. Siden 2015 har nær én av ti butikker forsvunnet fra landsdelen, med tiltakende vekst de siste årene.

Det var et fall i varehandelsomsetningen for detaljhandel på 0,3 prosent fra august til september. Det var en nedgang i detaljhandelen for tredje måned på rad. Varehandelsindeksen viser at utviklingen i 2023 svinger fra måned

til måned. Det var en jevn nedgang første kvartal, før det ble registrert en økning i både mai og juni måned. Per september var det et fall på 2,5 prosent for de siste tolv månedene. Kraftig kostnadsvekst og høyere renter gjør at forbrukerne får redusert kjøpekraft, noe som kan påvirke varehandelen negativt.

Fremveksten i netthandelen har også betydning for forbrukernes kjøpeatferd. Detaljhandelen har i stor grad måttet omstrukturere seg for å være konkurransedyktig, og mange har gått fra å være en ren fysisk butikk til en omnikanal.

Omnikanal

Begrepet blir brukt om butikkens tilretteleggelse for en sømløs overgang mellom ulike salgskanaler, der kombinasjoner av app, nettbutikk og fysisk butikk er faktorer som blir benyttet.

Størst nedgang blant klær- og skobutikker

Varehandelen kan kategoriseres etter ulike varegrupper. Varegruppene og hva de inneholder utover hovedvarer, vises i faktaboksen.

Varegrupper

Mat og drikke: Mat og drikke, vin og brennevin

Hus og hjem: Tekstiler, møbler, kjøkkenutstyr, maling, trelast

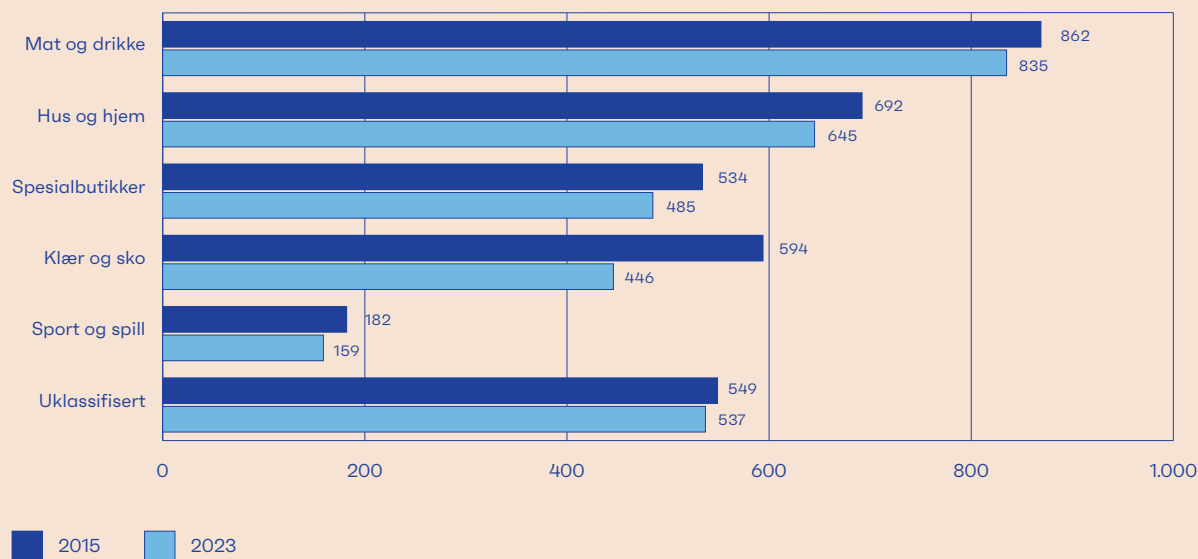
Klær og sport: Klær og sko, vesker, reiseeffekter

Sport og spill: Sport, leker

Spesialbutikker: Apotek, kosmetikk, gullsmid, kjæledyr, bøker, musikk, foto, optikk

Uklassifisert: Ikke nevnt annet sted, bredt vareutvalg ellers, andre varer

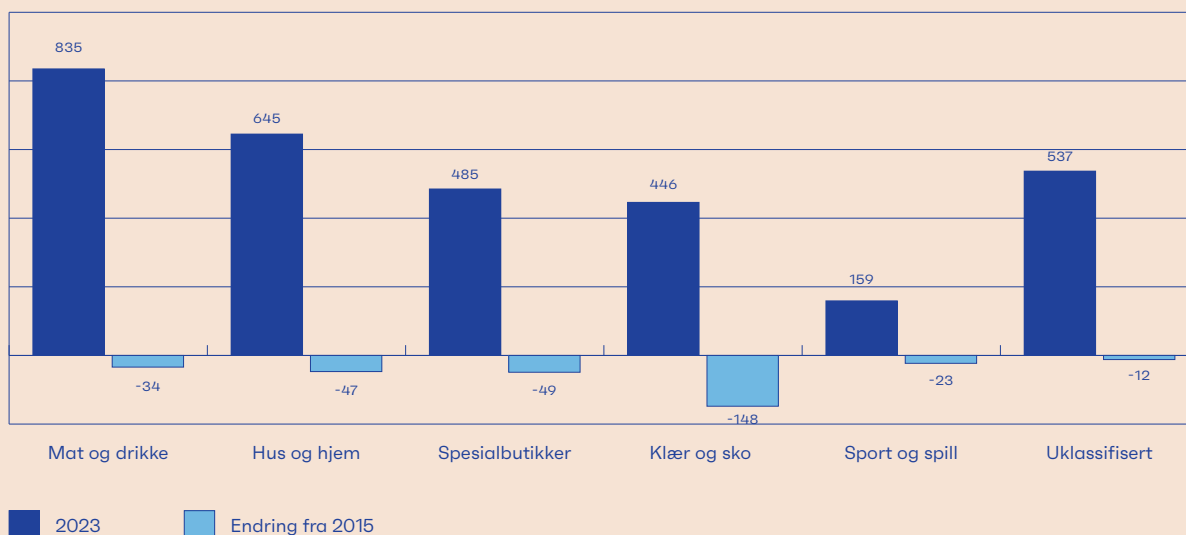
ANTALL BUTIKKER I DETALJHANDELEN I NORD-NORGE



Per medio 2023 var det 3.107 butikker i Nord-Norge, og siden 2015 er antallet redusert med 313. Med unntak av bil og båt samt netthandel har alle varegruppene hatt reduksjon. Varegruppen med størst nedgang er klær og sko, med 148 færre butikker i perioden. Dette er også blant de [største varegruppene](#) innen netthandel. Det er særlig forbrukere i

aldersgruppen 25–44 år som benytter seg av netthandel, og dersom de tar med seg netthandelsvanene sine når de blir eldre, vil dette automatisk gi en økning i netthandelen i tiden fremover. Forbrukere i aldersgruppen fra 45 år regnes som de med størst kjøpekraft. Disse benytter seg også i stor grad av netthandel, særlig når det gjelder klær og sko.

ANTALL BUTIKKER I DETALJHANDELEN I NORD-NORGE, DIFFERANSE FRA 2015



Innen bredt vareutvalg og butikker som ikke er nevnt ellers i bransjekodene, har nedgangen vært lavest siden 2015. Slike butikker er ofte attraktive for forbrukere som ønsker å handle de ulike varene på handlelisten en og samme plass.

Reduksjonen i antall butikker kan også ha sammenheng med høy prisvekst og renteøkninger. Leieprisene for lokaler har økt, sammen med andre driftskostnader. Svekket kjøpekraft gjør også at mange kunder prioriterer annerledes enn før, og bruker mindre

penger på klær, sko og interiørartikler. [Virke](#) har spådd en volumnedgang i alle detaljhandelsbransjene i 2023. Den negative utviklingen i volumene [ventes](#) å fortsette et stykke ut i 2024 før den snur til det bedre.

Varehandelen gjorde det godt under pandemien og opplevde færre konkurser enn først fryktet. Antall konkurser økte noe i 2022, men dette flatet ut i første halvdel av 2023. Sammenlignet med 2015 har det vært en [nedgang i antall konkurser](#) i varehandelen i Nord-Norge.

Forskjeller mellom sentralitetsnivåene

Det er store ulikheter innenfor varehandelen mellom de ulike sentralitetsnivåene. I Nord-Norge er det ingen kommuner som ligger under sentralitetsnivå 1 og 2. Tromsø og Bodø er de

eneste kommunene på nivå 3 i landsdelen. Deres andel utgjør samlet 25 prosent av alle butikker i Nord-Norge, med sine 789 butikker.

Standard for sentralitet

Sentralitet er en indeks med verdi for hver enkelt kommune, der standard for sentralitet baseres på nærhet til arbeidsplasser og servicefunksjoner. Kommuneinndelingen går fra 1–6, der 1 viser høyest sentralitet og nærhet.

Nivå 3: Tromsø og Bodø

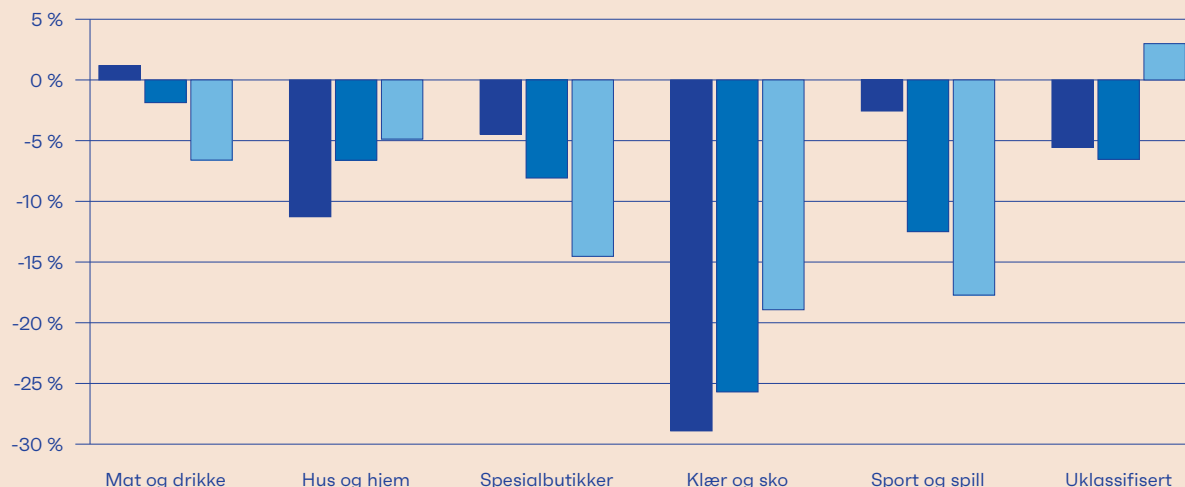
Nivå 4: Narvik, Vefsn, Rana, Fauske, Sortland, Harstad, Alta, Hammerfest

Nivå 5 og 6: Øvrige kommuner

Med unntak av varegruppene mat og drikke og uklassifisert viser den prosentvise endringen fra 2015 til 2023 en nedgang i antall butikker på samtlige sentralitetsnivå. Nedgangen i antall butikker innenfor klær og sko ligger på mellom 19 og 29 prosent, der sentralitetsnivå 3 har den største nedgangen, med 61 færre butikker i 2023 sammenlignet med 2015. I kategorien hus

og hjem er det kommunene på sentralitetsnivå 3 som har den største prosentvise nedgangen med litt over 11 prosent, en reduksjon på 16 butikker siden 2015. Det er samme antall som på sentralitetsnivå 4, men der er det totalt 100 flere butikker, og den prosentvise andelen blir lavere.

PROSENTVIS ENDRING I ANTALL BUTIKKER FRA 2015 TIL 2023, FORDELT PÅ SENTRALITETSNIVÅ



Kommunene på sentralitetsnivå 5 og 6 har den største reduksjonen i varegruppen sport og spill, både i antall butikker og i prosentvis endring. I 2023 er det 14 færre butikker enn i

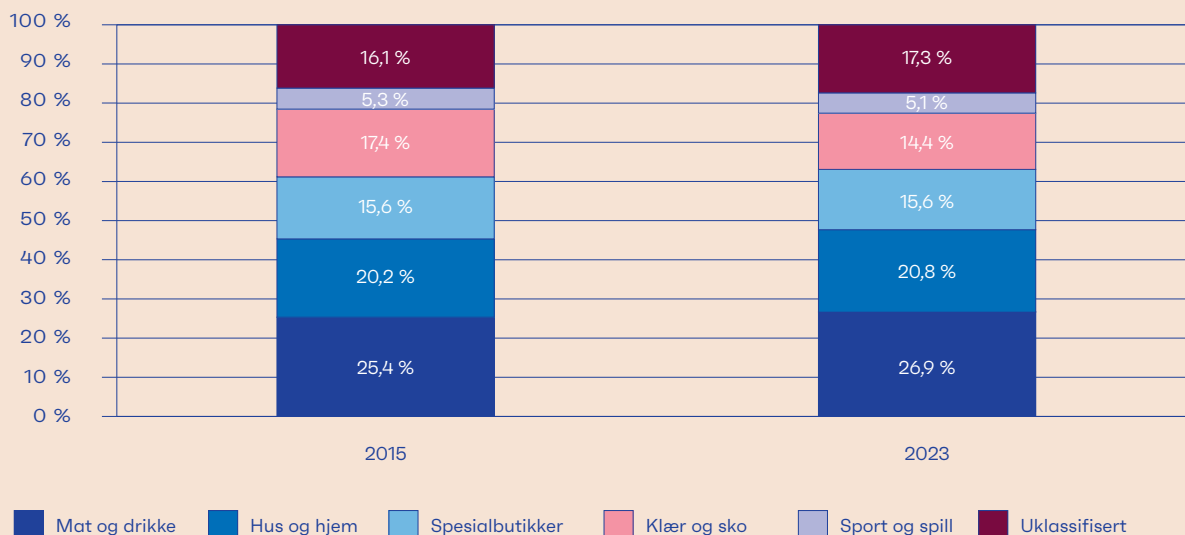
2015, en reduksjon på nesten 18 prosent. I den uklassifiserte varegruppen har kommunene på sentralitetsnivå 5 og 6 en økning på syv butikker, som utgjør 3 prosent.

Varegruppesammensetting i endring

Den totale sammensettingen av varegruppene har endret seg noe siden 2015. Selv om samtlige varegrupper hadde en nedgang i antall butikker, var det flere varegrupper som økte sin andel av totalen. Antall butikker innen mat og drikke

ble redusert, men økte likevel sin andel med 1,5 prosentpoeng. Dette er en bransje som har gjennomgått konsolidering de siste tiårene. Det er også en varegruppe der svært få handler på nett sammenlignet med de andre.

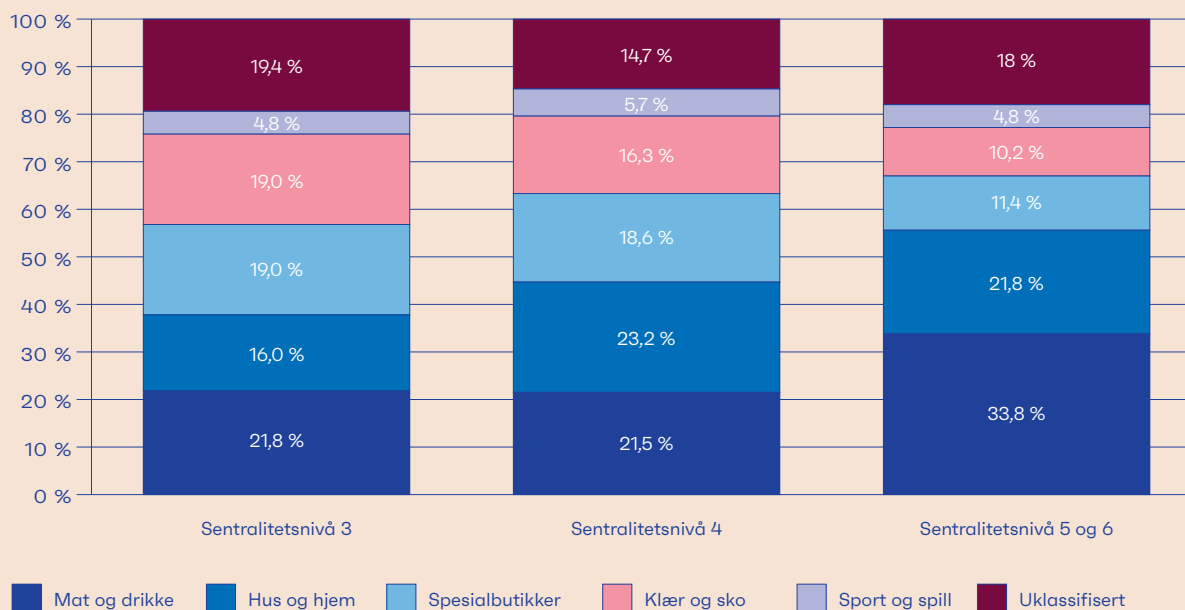
SAMMENSETTING AV VAREGRUPPER



Varegruppene uklassifisert samt hus og hjem hadde også en økning i den totale sammensettingen. Den største reduksjonen var for klær og sko, som også hadde den største reduksjonen i antall butikker. Dette er en handelskategori som særlig merker konkurransen fra netthandel.

Varegruppesammensettingen i 2023 er noe annerledes når det deles inn på sentralitetsnivå.

SAMMENSETTING AV VAREGRUPPER FORDELT PÅ SENTRALITETSNIVÅ (2023)



Mat og drikke er den soleklart største varegruppen på de to minst sentrale nivåene, med 33,8 prosent. Det er over dobbelt så mange butikker innenfor denne kategorien på disse nivåene som på sentralitetsnivå 3 og 4. Dette er en varegruppe som består av mange lokalbutikker som er viktige i distriktene, og som fungerer som både sosial arena og et

servicested. [Troms og Finnmark fylkeskommune](#) har bistått med økonomisk støtte til flere nærbutikker og påpeker viktigheten av å bevare dem. En nedgang i befolkning vil kunne utfordre eksistensgrunnlaget for de fysiske butikkene, spesielt på sentralitetsnivå 5 og 6, som har den største nedgangen i antall fysiske butikker siden 2015.

Landbruk og selvforsyningsgrad

Pandemi, geopolitisk usikkerhet, krig og hetebølger har i stor grad aktualisert selvforsyningsgrad – evnen til å produsere nok mat og ressurser til å dekke befolkningens behov. Sterk prisvekst på importerte varer har styrket dette ytterligere. Kan landsdelen bli mindre avhengig av import, samtidig som man tar vare på naturen og sikrer en balanse mellom menneskelig aktivitet og miljø?

Selvforsyningsgraden i Norge ble i 2021 beregnet til 45,9 prosent. Nå er målet at «andelen mat produsert i norsk jordbruk på norsk fôr», også omtalt som «kraftfôrkorrigert selvforsyning» skal være 50 prosent. Det er stor

geografisk variasjon når det gjelder hvilke varer som kan produseres i ulike deler av landet, og da særlig i Nord-Norge.

Det er viktig å poengtere at nasjonen må sees under ett når man snakker om selvforsyning. Samtidig er det interessant å se hvordan landsdelen ligger an, og hvor avhengig man er av produksjon ellers i landet og import. [Totalberedskapskommisjonen](#) har beskrevet sårbarheten i både transportinfrastrukturen og forsyningsberedskapen, og den sikkerhetspolitiske situasjonen og mer ekstremvær har satt dette på dagsordenen igjen.

Variierende grad av selvforsyning

Agronomiske utfordringer preger selvforsyningsgraden i Norge, og særlig i Nord-Norge. Den korte vekstperioden, utfordrende værforhold og den begrensede jordbruksjorda gjør det vanskelig å dyrke avlinger i samme skala som i mer tempererte områder. Dette gjelder spesielt for frukt, bær og korn.

- Befolkningen i Norge spiser i snitt om lag 74 kilo **kjøtt** hvert år. Skulle landsdelen vært selvforsynt med kjøtt, ville dette medføre en produksjon på i underkant av 35.800 tonn. I 2022 ble det produsert [slakt godkjent til folkemat](#) på 7.630 tonn i Nord-Norge. Det vil si at produksjonen utgjør om lag en femtedel av konsumet.
- Produsenter i landsdelen leverte 153 millioner liter **melk** til meieri i 2022. Dette var over 300 liter melk per innbygger. Det årlige konsumet av melk er om lag 80 liter per innbygger. Det vil si at for melk til drikke er man selvforsynt. Men melk er også en viktig innsatsfaktor i en rekke meieri-produkter som ost, fløte og rømme. Som en tommelfingerregel vil det gå med om lag 20

kg melk til produksjon av 1 kg smør og 10 kg melk til produksjon av 1 kg ost.

- Det ble produsert 1.846 tonn med **egg** i Nord-Norge i 2022. Med et forbruk på 13,5 kilo egg per innbygger skulle produksjonen ha vært på om lag 6.500 tonn skulle man ha vært selvforsynte.
- Med et forbruk på 83 kg **korn** (som mel) per innbygger i året, gir dette et behov på 40.000 tonn i landsdelen. Det er ingen produsenter av korn til matkonsum i landsdelen, og vi er dermed helt avhengige av leveranser fra andre deler av landet og import.

Det landsdelen måtte mangle av selvforsyning i landbruksproduksjonen, tar man igjen når det gjelder fiskeri. Oppdrett er helt avhengig av import av [fôringredienser fra utlandet](#), og på den måten kan man ikke si at det er like selvforsynt som for fiskeri.

Omstrukturering i landbruket

Landbruk står overfor et press for å øke produksjonen og selvforsyningen. Samtidig må dette gjøres på en måte som tar hensyn til begrensede ressurser og miljøet. For å dekke behovet trengs det mer [bærekraftig landbruk](#).

Det er stadig færre som jobber med jordbruk og skogbruk i Norge. Siden 2015 har antallet sysselsatte i landsdelen falt fra 4.521 til 3.916. Dette er et fall på 13 prosent på disse årene.

UTVIKLING I SYSSELSATTE OG ANTALL JORDBRUKSFORETAK



Antall [jordbruksforetak](#) i Nord-Norge (foretak som mottar produksjonstilskudd) var 2.899 i 2022. Dette var en nedgang på 1,7 prosent fra året før. Nedgangen var størst i Troms og Finnmark, hvor antall foretak falt med 2,9 prosent, det største fallet av alle landets fylker. Siden 2015 har antall jordbruksforetak i landsdelen blitt redusert med 501, eller nær 15 prosent.

880 dekar jordbruksareal var i drift i 2022. Dette utgjorde om lag 70 prosent av jordbruksarealet i Nord-Norge. Andelen jordbruksareal i

drift var nærmere 900 dekar for ti år siden, så det har vært et svakt fall i perioden.

Husdyrholdet i Nord-Norge er redusert de siste ti årene. Kyr og storfe har falt med henholdsvis 2 og 3 prosent. Antall sauer har blitt redusert med 10 prosent, mens svin har falt med hele 19 prosent. Utviklingen har vært langt svakere enn den nasjonale, hvor man har hatt en økning for kyr (5 prosent), storfe (4 prosent) og sau (1 prosent). Antall griser har også falt nasjonalt, men med noe svakere tempo (-14 prosent).

Hvordan utvikle landbruket i landsdelen?

Nord-Norge har gjennom historien hatt et sterkt landbruk som har bidratt til å sikre tilgangen på sunn og trygg mat, bevaring av kulturlandskapet og bosetting i distriktene. Landbruket står nå overfor flere utfordringer som krever omstilling for å møte dagens og fremtidens behov.

En av de sentrale utfordringene er knyttet til klimaendringer. Norge opplever stadig endringer i værforhold og klima, noe som har påvirket og vil påvirke landbruksproduksjonen. Hyppigere og mer ekstreme vær fenomener, som flom og tørke, kan føre til reduserte avlinger. Det er derfor nødvendig å tilpasse landbruket til et mer uforutsigbart klima. Samtidig kan et stadig mildere klima innebære at nordområdene [får en lengre vekstsesong](#), noe som kan gjøre det mulig å dyrke nye vekster i landsdelen. Det er viktig å forske og bygge ny kunnskap om hvordan klimaendringene vil påvirke landbruket i Nord-Norge.

Mange forbrukere ønsker mer miljøvennlig, kortreist og økologisk mat. [Bærekrafts-](#)

[undersøkelsen](#) for 2023 viser at mange i Nord-Norge ønsker å handle varer som er produsert på en bærekraftig måte. Landbruket må tilpasse seg disse endringene i etterspørselen og produsere mat på måter som er i tråd med forbrukernes ønsker. [FNs naturavtale](#) legger også vekt på behovet for bærekraftig landbruk.

Selvforsyningsgraden handler ikke bare om matproduksjon. Den handler også om å støtte lokale bedrifter og fremme entreprenørskap. Det har vært en trend med økt småskalaproduksjon av lokale varer som oster, honning, urter og håndverksprodukter. Disse produktene selges enten gjennom butikk, egne utsalgssteder enten fysisk eller på nett, bondens marked, REKO-ringen eller andre utsalgssteder.

Teknologiske fremskritt vil spille en viktig rolle i omstillingen av nordnorsk landbruk. Smart bruk av teknologi, som presisjonslandbruk, droner og digitalisering av produksjonen, kan øke produktiviteten og effektiviteten samtidig som det reduserer ressursbruken.

Kraft fra vind

Norge har en ambisjon om at det skal tildeles områder for 30.000 MW havvindproduksjon innen 2040. Dette tilsvarer nesten like mye kraftproduksjon som det norske vannkraftsystemet i dag. [Fem områder](#) utenfor kysten av Nord-Norge er identifisert som aktuelle for utbygging.

Energiomstilling i nærings- og samfunnsliv kombinert med nye kraftintensive etableringer innenfor elektrifisering, batteri- og hydrogenproduksjon er ventet å bruke opp dagens energioverskudd i Nord-Norge i løpet av få år.

Noen kraftuttrykk

Effekt er energien som overføres, brukes eller produseres momentant. Effekt måles i watt (W) eller megawatt (MW). En megawatt er 1.000 kilowatt.

Energi er lik produktet av effekt og tid. Elektrisk energi måles i wattime (Wh), kilowattime (kWh), megawattime (MWh), gigawattimer (GWh) og terawattimer (TWh). En terawattime er en milliard kilowattimer. I Nord-Norge ble det brukt over 18 TWh elektrisk energi i 2022.

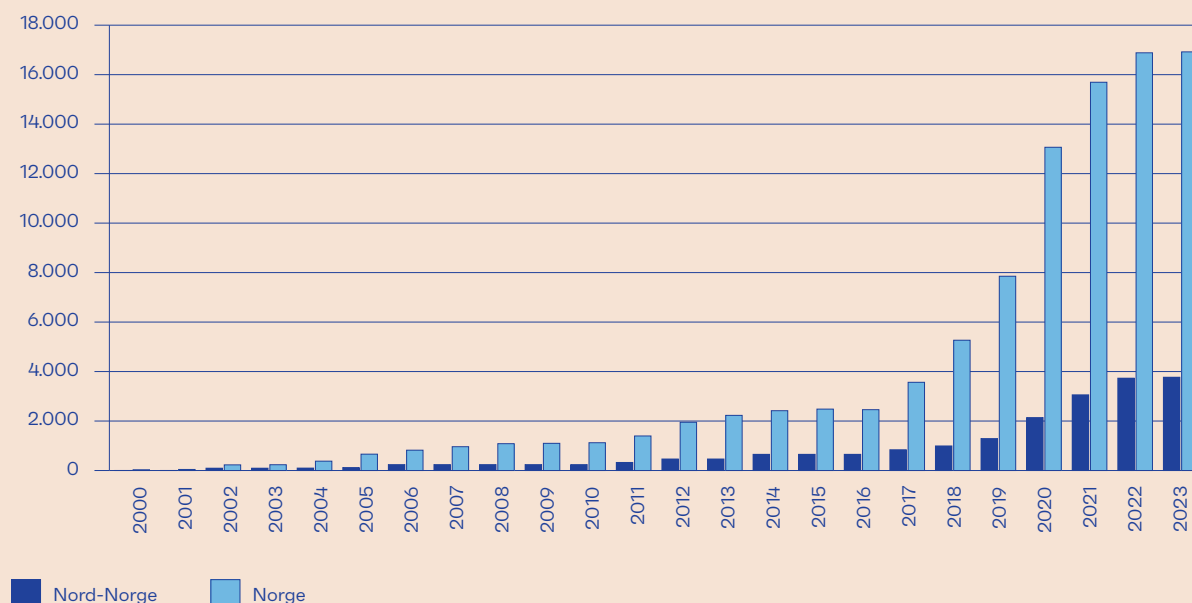
Produksjon: Estimert produksjon fra en vindturbin beregnes ved å gange maksimal effekt med antall fullstimer (hvor mange timer av et år et kraftverk ville ha vært i drift med full effekt for å oppnå den faktiske årsproduksjonen). Eksempelvis vil en vindturbin med installert effekt 4 MW og 3.500 fullstimer gi en estimert årsproduksjon på 14 GWh.

Vind har økt sin betydning

Nord-Norge produserte om lag 28 TWh fornybar kraft i 2022, i all hovedsak fra vannkraft. Dette utgjør rett over 19 prosent av totalen i Norge. Vannkraft har alltid vært hovedkilden

til ren energi i landsdelen. De siste årene har vindkraft også økt sin betydning, og mye av veksten i kraftproduksjonen har kommet fra vind.

UTBYGGING AV VINDKRAFT (MIDDELPRODUKSJON GWH)



Det er særlig siden 2020 at utbyggingen har skutt noe fart, og produksjonskapasiteten har blitt nær doblet, men fra svært lave nivåer. Middelproduksjonen fra vindkraft i landsdelen ligger nå på nær 3,8 TWh, og utgjør litt over en femtedel av vindkraftproduksjonen i landet.

Det er 13 vindkraftanlegg i drift i landsdelen, med totalt 283 turbiner. Det største vindkraftanlegget er Øyfjellet utenfor Mosjøen med 72 turbiner og en installert effekt på 400 MW. All

Arealkonflikter på land

Selv om vindkraft betraktes som en viktig kilde til fornybar energi og en måte å redusere klimagassutslipp på, er det flere grunner til at noen er motstandere av vindkraftprosjekter. Dette er knyttet til inngrep i landskap og natur, støy, påvirkning på dyreliv, og synlig påvirkning.

I en [undersøkelse](#) gjennomført av NHO sommeren 2023 svarte åtte av ti at de er enig i at Norge må bygge ut mer fornybar energi. Samtidig var det bare to av ti som mente at dette bør gjøres med vindkraft. Viktige forhold for at flere skal akseptere vindkraftutbygging, er at det skjer på eksisterende industriområder, og at større inntekter og flere arbeidsplasser tilfaller kommunene.

At vindkraftutbygging er konfliktfylt, ser man blant annet i Fosen-saken. Vedtaket om

Fra land til vann

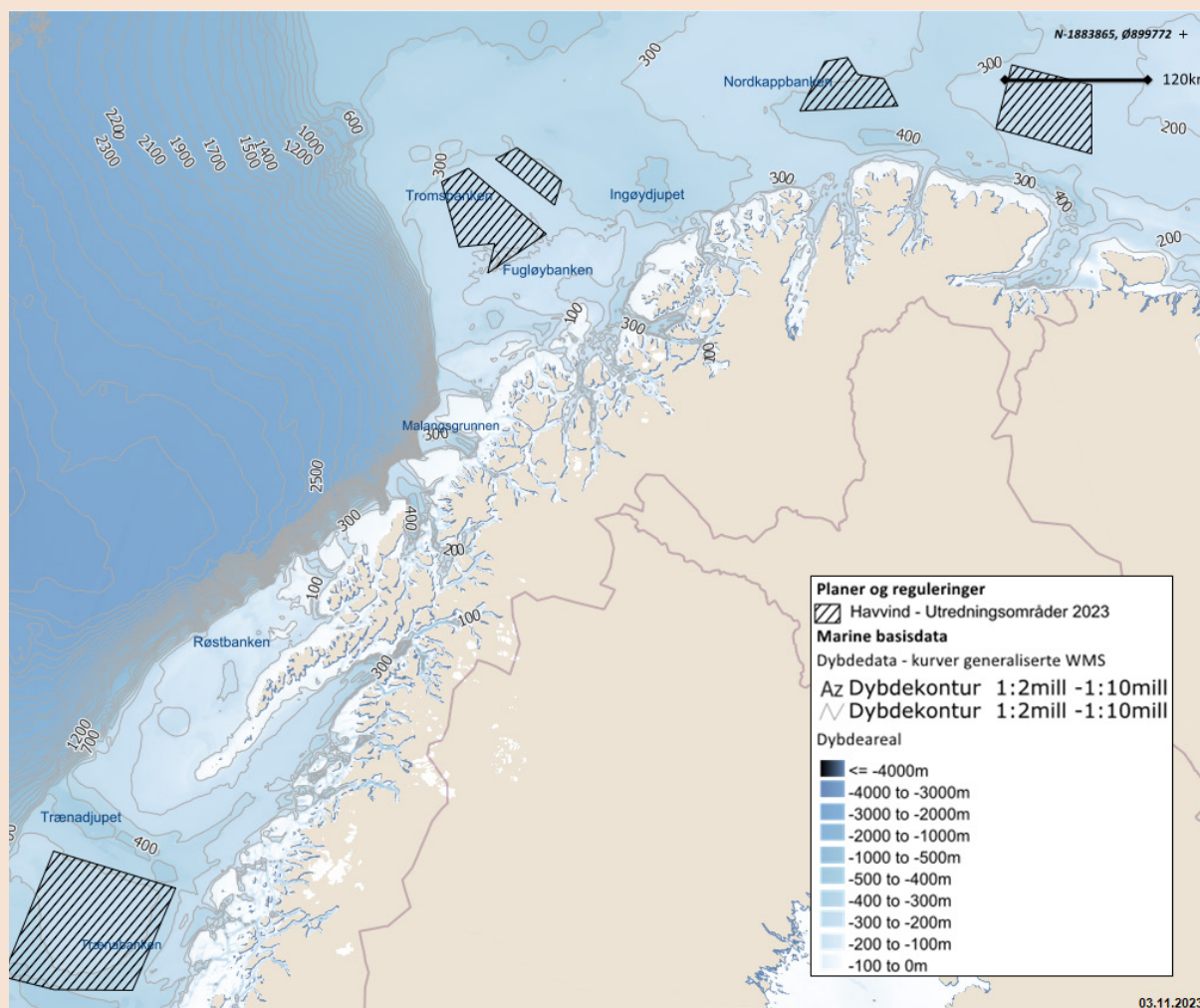
NVE har i samarbeid med en direktoratsgruppe (Oljedirektoratet, Fiskeridirektoratet, Miljødirektoratet, Kystverket, Forsvarsbygg og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap) identifisert 20 [områder](#) for fornybar

kraft som produseres fra dette anlegget, går til aluminiumsprodusenten Alcoa i Mosjøen. Det er 12 konsesjoner [til behandling](#) hos Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE), i tillegg til at [ett prosjekt](#) har fått innvilget utsettelse. Alle disse anleggene ligger i Finnmark. I NVEs database ser man også at 15 konsesjons-søknader har fått avslag. I 2023 endret regjeringen [regelverket](#) om vindkraft for å gi bedre lokal forankring.

tillatelse til vindkraftutbygging var [ugyldig](#) fordi utbyggingen krenker reindriftssamers rett til utøvelse av kultur etter artikkel 27 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter. Vindkraftanleggene på Fosen er fortsatt i drift.

I 2024 skal vindkraftutbyggingen på Øyfjellet [opp i rettsvesenet](#). Saken har likhetstrekk med Fosen-saken, og reindriftseierne vil argumentere for at vindmøllene strider mot deres lovfestede rett til kulturutøvelse. Vindkraftanlegget ligger i det som er definert som et reinbeiteområde. Regjeringens planer for å elektrifisere Hammerfest LNG er også [omstridt](#). [Flere frykter](#) at sakene som prøves i rettsvesenet, kan bremse investeringsviljen og utbyggingen av nye vindkraftanlegg.

energiproduksjon til havs og laget forslag til [program for strategisk konsekvensutredning](#). Ingen av de [tre første områdene](#) som er åpnet for konsekvensutredning, ligger i Nord-Norge.



Fire av de identifiserte områdene ligger i Barentshavet (Nordvind A–D), mens ett ligger utenfor kysten av Nordland (Nordvest A).

	Nordvind A	Nordvind B	Nordvind C	Nordvind D	Nordvest A
Areal	4.275 km ²	2.239 km ²	1.054 km ²	3.642 km ²	11.307 km ²
Gj.sn vindhastighet	9,6 m/s	9,8 m/s	9,8 m/s	9,8 m/s	9,9 m/s
Bruktid per år (timer)	5.300	5.350	5.200	5.200	5.250
Estimert kraftproduksjon	4,3 TWh	4,4 TWh	4,3 TWh	4,3 TWh	4,3 TWh

Den mulige kraftproduksjonen disse fem feltene representerer, tilsvarer strømforbruket til over 1,3 millioner husstander. Det er lite nettkapasitet til å ta imot produksjon fra de identifiserte feltene i dag, men Statnett har beskrevet [behovet](#) for nettførsterkninger i sine områdeplaner.

I Barentshavet planlegges det vindkraftutbygging like ved Goliat-plattformen. Plattformen forsynes med elektrisitet fra land gjennom en kraftkabel, og planen er å utnytte den eksisterende infrastrukturen ved utbygging av [Goliat Vind](#). Det legges opp til å bygge tre til fem flytende vindturbiner, hver med kapasitet på 15 MW. Driften av Goliat-plattformen krever om lag 50 MW. Prosjektet er i en [tidlig fase](#), og

flere forhold må utredes før konseptbeslutning og vedtak om utbygging kan fattes. Et slikt havvindprosjekt vil måtte få tillatelse utenom de ordinære tildelingene av havvindområder som nevnt ovenfor.

Nye [industriableringer](#), elektrifisering av petroleumsinstallasjoner og generell elektrifisering av samfunn og næringsliv vil gi økt etterspørsel etter kraft de kommende årene, og dermed muliggjøre utbygging av havvind. I forbindelse med [elektrifiseringen](#) av Hammerfest LNG legges det opp til en betydelig utbygging av kraftproduksjon og nett i regionen. Her vurderes blant annet utbygging av vindkraft på land og havvind.

Er det leveransmuligheter for landsdelens leverandørindustri?

Selv ved større utbygginger av havvind i landsdelen er det usikkert hvor store ringvirkninger dette vil gi på land. For topside (tårn, rotor, turbin osv.) vil konkurransen med store internasjonale leverandører være svært hard, og landsdelen har liten eller ingen historikk for slike leveranser.

Mulighetene ligger i større grad for produksjon av stålstrukturer, fundamenter og forankring. Her har leverandørindustrien på Helgeland vært konkurransedyktige gjennom leveranser til

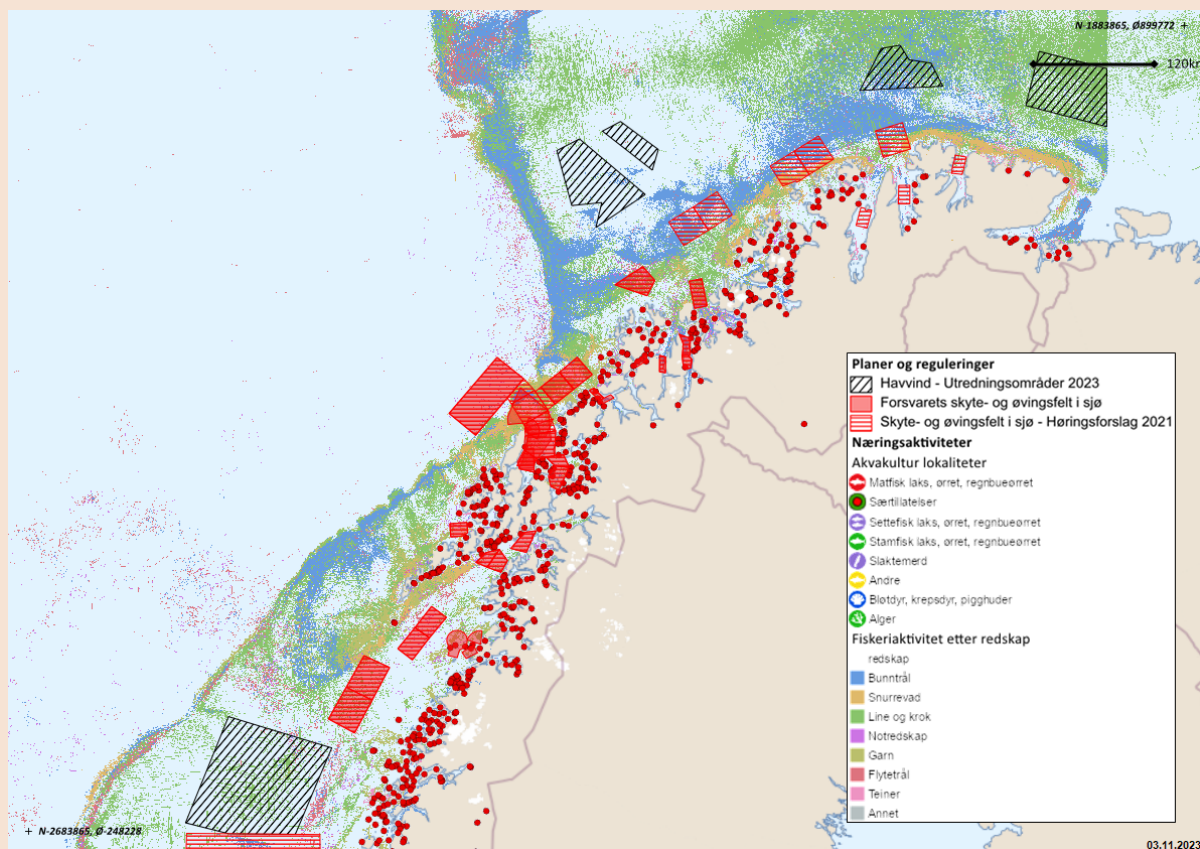
offshoresektoren over mange år. I tillegg kan forsyningsbasene i landsdelen få en rolle i å håndtere mye av logistikken forbundet med utbygging.

Nexans' fabrikk på Rognan har erfaring med produksjon av kabler til havvindutbygginger, og dette vil være et av selskapene som er i god posisjon for leveranser. Man kan også se for seg at noe arbeid kan tilfalle nordnorske underavdelinger av nasjonale engineering-, vedlikeholds- og modifikasjonselskaper.

Sameksistens med andre næringer

Når det snakkes om [sameksistens](#) med havvind, er det oftest fiskerinæringen som trekkes frem. Men det er mange aktører som har sterke interesser i havområdene. Dette inkluderer forsvaret, petroleumsselskaper, maritim sektor, akvakultur og turisme. Ifølge [regjeringen](#) er

det en forutsetning for produksjon av vindkraft til havs at den kan skje i sameksistens med andre næringer og med ivaretagelse av viktige miljø- og samfunnsinteresser. Dette er krevende avveininger og et godt eksempel på behov som setter de ulike hensynene opp mot hverandre.



På [BarentsWatch](#) kan man se hvilke andre interesser som finnes i de samme områdene som NVE vurderer som egnet for havvind. De [strategiske konsekvensutredningene](#) som skal

gjennomføres før områdene eventuelt åpnes for havvind, vil i første rekke måtte avklare sameksistens med fiskerinæringen.

Olje- og gassverdiene til nye høyder!

Totalt ble det eksportert olje og gass fra Nord-Norge for 218 milliarder kroner i 2022, noe som tilsvarer 600 millioner kroner hver eneste dag gjennom året. Dermed

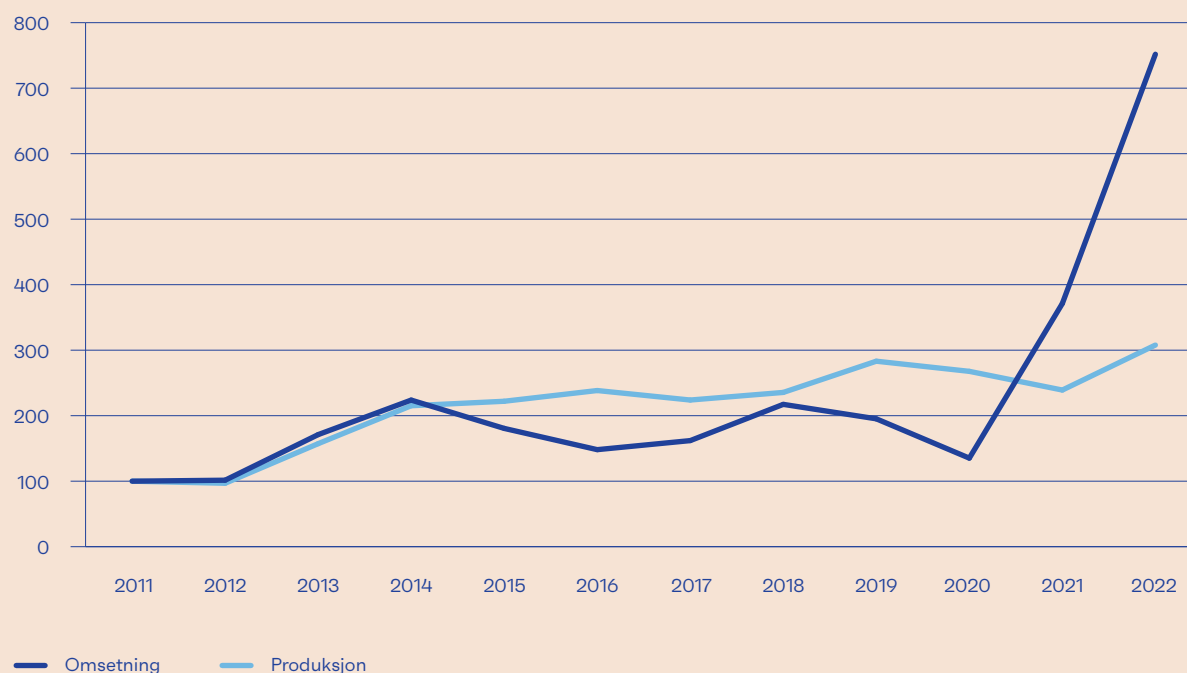
ble rekorden fra 2021 slått med god margin. Da ble det omsatt for 108 milliarder kroner, noe som betyr at nivået ble løftet med 110 milliarder kroner.

God produksjonsvekst, og høyeste produksjonsnivå

Produksjonen i landsdelen har hatt en jevn produksjonsvekst perioden (2011–2022), og i 2022 ble det registrert det høyeste nivået noensinne, med 27,8 millioner [Sm³ oljeekvivalenter](#). Produksjonen var tre ganger så høy i

2022 som i 2011. I denne perioden har installasjonene Skarv, Goliat og Aasta Hansteen blitt satt i produksjon, samtidig som nye felt har blitt knyttet til eksisterende infrastruktur.

INDEKSERT UTVIKLING I OMSETNING OG PRODUKSJON FRA FELT I NORD-NORGE (2011 = 100)



Produksjonen i landsdelen har vært noe lavere de siste årene enn den kunne ha vært, som følge av at anlegget på Melkøya ble stengt ned for vedlikehold etter brannen i 2020. Produksjonen

ved anlegget ble først gjenopptatt i andre kvartal i 2022. Hadde det ikke vært for denne hendelsen, ville eksporten fra landsdelen vært enda høyere.

Geopolittikk, internasjonale hendelser og krig gir store utslag i prisene

Geopolittikk, internasjonale hendelser og krig gir store utslag i prisene

Eksportverdien for petroleum fra landsdelen økte frem til 2014, da oljeprisen nådde sitt til da høyeste nivå. Fra 2014 til 2016 var det kraftig fall i oljeprisen, drevet av flere faktorer. Overproduksjon, spesielt fra oljesand i Nord-Amerika, samt økt produksjon fra OPEC-landene, bidro til en betydelig ubalanse mellom tilbud og etterspørsel, og prisen falt til historisk lave nivåer.

Prisen begynte å stige igjen fra begynnelsen av 2016. Dette skyldtes flere grunner, inkludert produksjonskutt fra OPEC-landene og deres samarbeidspartnere, som en respons på den lave oljeprisen. I tillegg bidro geopolitiske faktorer, som produksjonsforstyrrelser i enkelte store oljeproduiserende land som Nigeria og Venezuela, til å øke prisene. I 2018 nådde oljeprisen en ny topp, med rundt 80 dollar per fat.

Den globale pandemien førte i 2020 til nedstenginger, reiserestriksjoner og en drastisk nedgang i etterspørselen etter olje og gass. Prisene falt i takt med den generelle nedgangen i energimarkedet. Etter hvert som land lettet på restriksjonene, steg olje- og gassprisene igjen.

Russlands invasjon av Ukraina sendte gassprisene til rekordnivåer i 2022. Europa måtte redusere sin avhengighet av russisk olje og gass, og sabotasjen av gassrørledningen Nord Stream styrket Norges rolle som energiforsyner til Europa. Dette kombinert med en svekkelse av den norske kronen mot dollar ga en voldsom vekst i eksportinntektene.

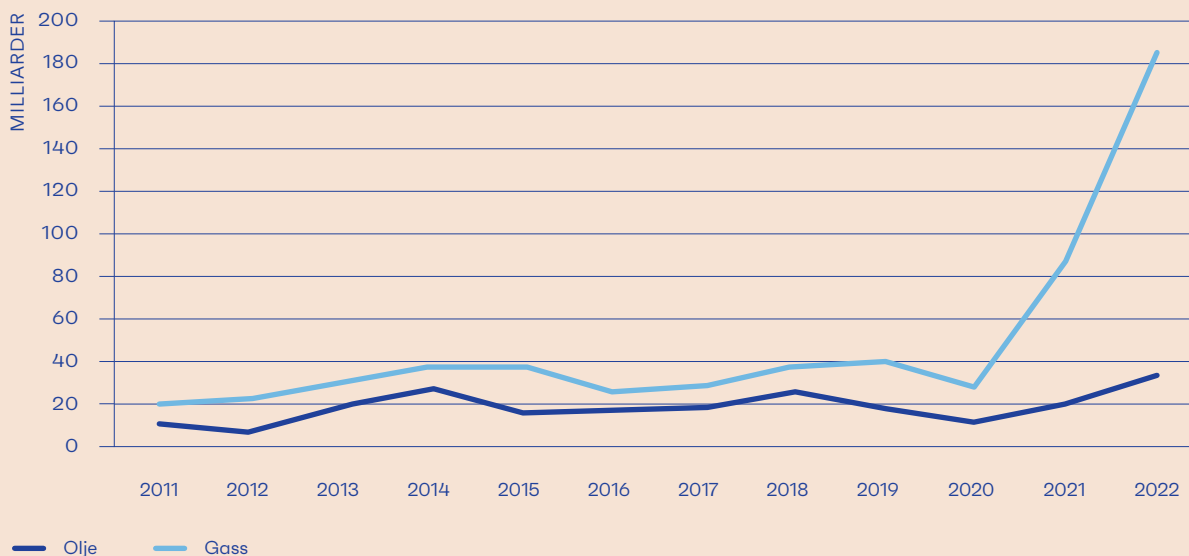
I 2023 falt gassprisene tilbake til nivåene før Russlands invasjon av Ukraina. Dette forklares med økt import av flytende naturgass (LNG) og økte gasslagre i Europa.

Nesten alle inntekter i 2022 kom fra gass

Eksportverdien for gass fra landsdelen har i hele perioden vært noe høyere enn for olje. Høy etterspørsel etter gass ved utgangen av pandemien og krig i Europa skulle sende prisene til nye

høyder, og i 2022 ble det eksportert gass for 185 milliarder kroner, mens oljeeksporten summerte seg til 33 milliarder kroner.

INNTEKTER FRA OLJE OG GASS PÅ NORDNORSK SOKKEL (2022-KR)



Eksisterende kapasitet for gasseksport fra Barentshavet er fullt utnyttet, og Gassco har sett på nye mulige gasseksportløsninger. Alternativene inkluderer utvidelse av kapasitet på Melkøya, nytt prosessanlegg og et eksportrør som knyttes til eksisterende infrastruktur på kysten utenfor Nordland, samt muligheter for produksjon av blå ammoniakk.

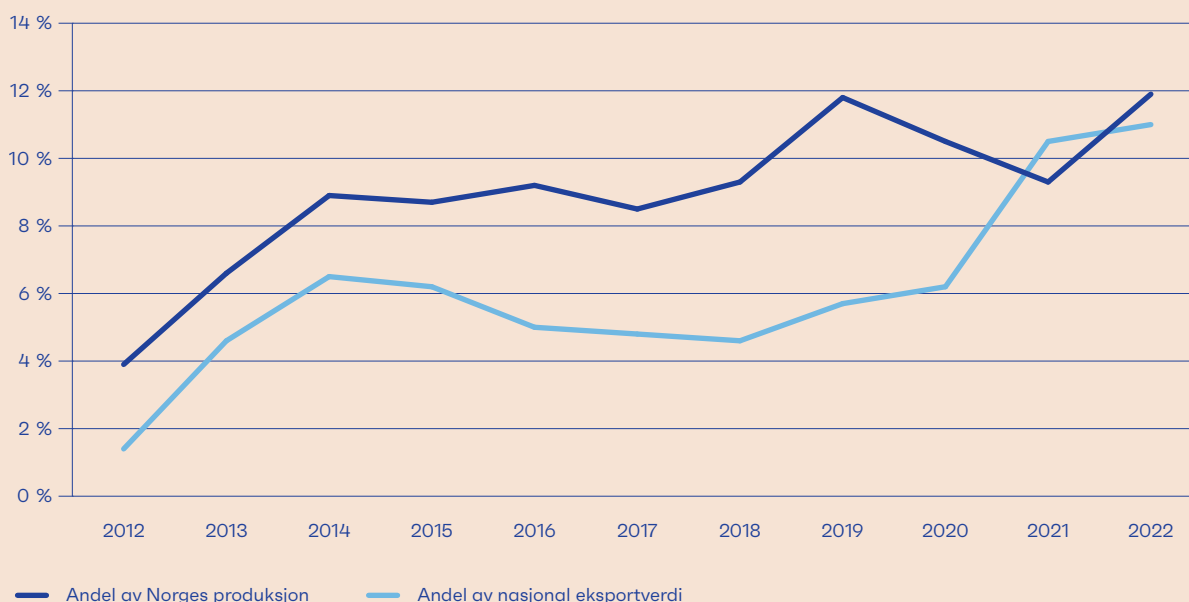
Manglende kapasitet gir få insentiver for leting etter gass i dag, men dette er i ferd med å snu. Dette er også gode nyheter for Hammerfest, da økt leteaktivitet også gir ringvirkninger på land, og særlig ved basene.

Nord-Norge har økt sin betydning for nasjonale petroleumsinntekter

På ti år har sokkelen utenfor Nord-Norge forsterket sin rolle i den nasjonale produksjonen av olje og gass. I 2012 utgjorde produksjonen i landsdelen 3,9 prosent av totalen, ti år senere

var dette økt til 11,9 prosent. Tilsvarende var 1,4 prosent av eksportverdien fra felt i nord i 2012. Dette nivået var på 11 prosent i 2022.

NORD-NORGES BETYDNING FOR NASJONAL PRODUKSJON OG EKSPORT AV PETROLEUM



Selskapene på fastlandet i Nord-Norge omsatte for om lag 470 milliarder kroner til sammen i 2022. Dette betyr at for hver krone som omsettes på land, eksporteres det olje og gass med en verdi på nær halvparten av dette.

Skattenivået i petroleumssektoren er svært høyt, noe som betyr at en stor andel av inntektene

tilfaller staten. Petroleumssekskapene betaler en overskuddsskatt på 22 prosent, som alle næringer betaler, og en særskatt på 56 prosent. Petroleumssekskapene betaler til sammen 78 prosent skatt av det de tjener. I tillegg kommer statens eierskap og direkte økonomisk engasjement i selskaper og rettigheter, som gir ytterligere inntekter til statskassen.

Petroleumsleveranser i mange år fremover

I 2024–2025 er det ventet at et nytt kapittel åpnes i nordnorsk petroleumshistorie; da settes produksjonsskipet Johan Castberg i drift. I tillegg er det funn som kan bli aktuelle å bygge ut, slik som Wisting. Samtidig jobbes det kontinuerlig med å forlenge levetiden på nåværende installasjoner og øke kapasitet gjennom å knytte på nye funn eller øke utnyttelsen av eksisterende.

En stor andel av de uoppdagede ressursene på norsk sokkel er ventet å ligge i Barentshavet. Uoppdagede ressurser er de mengdene petroleum som er anslått å kunne bli utvunnet fra forekomster som ennå ikke er påvist ved boring.

Debatten om petroleumsutvinning i Nord-Norge involverer en avveining mellom økonomiske fordeler og miljømessige bekymringer. Noen argumenterer for at olje- og gassvirksomheten gir viktige inntekter og sysselsetting, mens andre er opptatt av klima, miljøkonsekvenser og behovet for å fremme fornybar energi. De senere årene har det vært økt oppmerksomhet rundt utvikling av fornybar energi i Nord-Norge, spesielt innenfor vindkraft/havvind. Dette gir muligheter for å diversifisere energisektoren og redusere avhengigheten av fossile brensler.

Slik er beregningene gjennomført

Eksportverdier er beregnet av KPB og tar utgangspunkt i faktiske produksjonsvolum fra de enkelte feltene fordelt på gass, NGL, olje og kondensat. Det er benyttet historiske priser per fat olje (Brent) og gjennomsnittlig importpris til Storbritannia for gass. For LNG er det pris levert i Japan (CIF) som er referansen. Denne prisen er nok noe høy sammenlignet med hva man i snitt vil oppnå, så prisene de enkelte årene er justert ned med en fast prosentsats. Det er justert for prisvekst, slik at alt oppgis i 2022-kroner. Det er benyttet årlige gjennomsnittspriser for gass og olje samt valutakurs. Det hefter stor usikkerhet ved denne typen beregninger fordi prisene varierer mye gjennom året og produksjonen selges på ulike kontrakter.

kbnn:



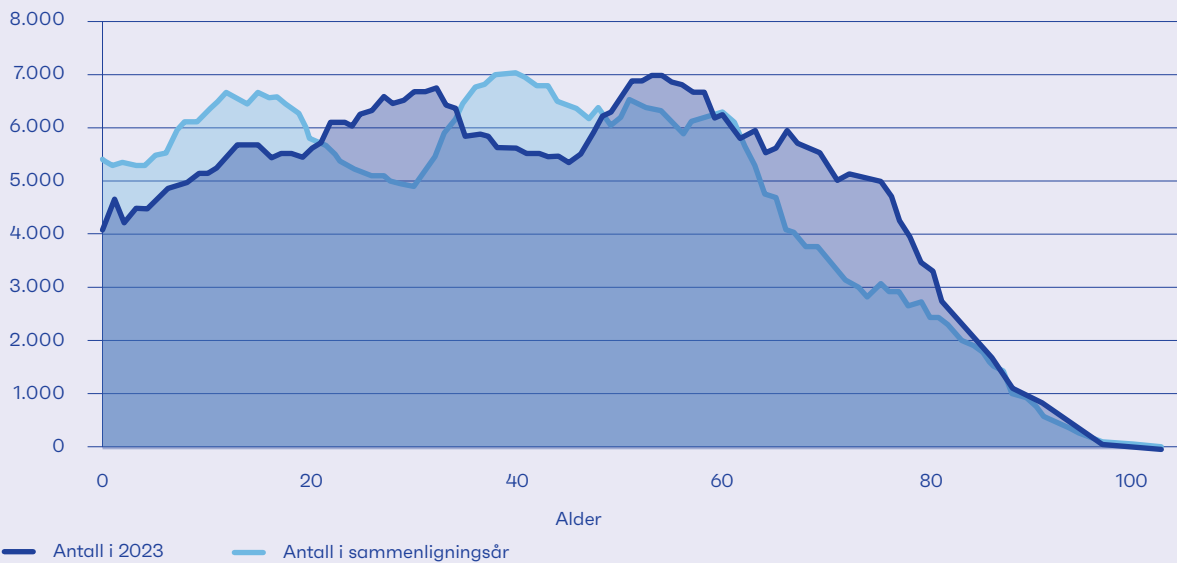
Samfunn

Sterk demografisk endring er en realitet vi må forholde oss til

De siste 15 årene har befolkningen i landsdelen økt med over 21.000 personer, men fra 2019 til 2022 var det tre sammenhengende år med befolkningsnedgang. Veksten fra 2022 til 2023 skyldtes i stor grad flyktninger fra Ukraina, og det er en under-

liggende trend at utflyttingen fra Nord-Norge fortsetter. Samtidig har det blitt færre unge (0–20 år) og personer i aldersgruppen 34–48 år. Blant regionene i Norge er det bare Innlandet som har tilsvarende utvikling. I tillegg blir det flere eldre, som ellers i landet.

BEFOLKNING I NORD-NORGE, FORDELT PÅ ALDER I 2008 OG 2023

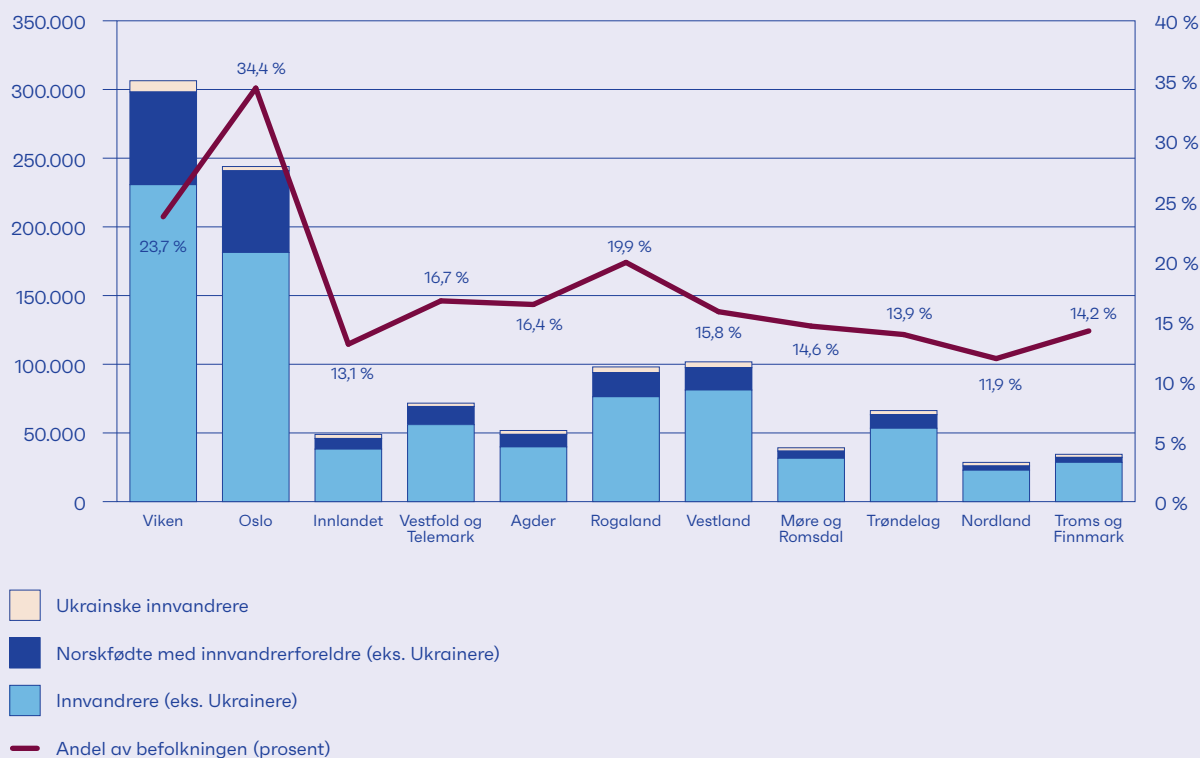


På 15 år vises det tydelig at tilveksten av unge i alderen 0–20 år har uteblitt, samtidig som det er en forskyvning av aldersgruppene. Hvis trenden fortsetter, vil andelen i yrkesaktiv alder minske. Dette kan igjen føre til økt press i arbeidsmarkedet, med sterkere konkurranse om arbeidskraft og mangel på kompetanse.

Gjennom hele 2023 hadde de nordnorske fylkene de laveste ledighetstallene i Norge, og ledigheten har ikke vært så lav siden 2008. Et stramt arbeidsmarked var den viktigste forklaringen, og det var stor mangel på kvalifisert arbeidskraft i flere bransjer. I 2022 var [sysselsettingsgraden](#) i Nordland og Troms og Finnmark henholdsvis litt under og over landssnittet på 68,7 prosent av befolkningen (15–75 år). Norge er blant landene med [høyest](#) sysselsettingsgrad i Europa, og det indikerer at den mest tilgjengelige arbeidskraften allerede utnyttes. Dette gjenspeiles i [Navs bedriftsundersøkelser](#), som viser at det fortsatt er svært krevende å få tak i arbeidskraft, og aller mest i Nord-Norge.

Sannsynligheten for at det blir folkevekst av mer varig karakter i årene som kommer, er liten, da fruktbarhetsraten er lav og fallende. Helt siden 2000 har Nord-Norge hatt lavere [fødselsbalanse](#) enn resten av landet. Fraflytting i forbindelse med studier og jobbskifter vil høyst sannsynlig vedvare, samtidig som andelen eldre blir stadig høyere. I 2023 var det marginalt flere yngre (0–19 år) enn personer over 65 år i Nord-Norge. Nordland hadde allerede flere eldre enn yngre, og [SSBs prognoser](#) tilsier at Troms og Finnmark når dette punktet i 2026.

Innvandring har bidratt til å opprettholde folketallet de siste årene, og tre av ti hadde [arbeid](#) som innvandringsgrunn. Siden 2019 har veksten i innvandringen til landsdelen stagnert, og uten flyktninger fra Ukraina ville det vært en [nedgang](#) i folketallet i Nord-Norge i 2022. Det anslås at det blir behov for å bosette opp mot 35.000 flyktninger til Norge neste år, hvor mange vil komme fra Ukraina, noe som [øker behovet for mottaksplasser](#) i kommunene.



I forhold til folketallet tok kommuner i Nord-Norge imot [flere ukrainske flyktninger](#) enn i resten av landet i 2022. Antall bosatte innvandrere i de nordnorske fylkene er likevel blant de laveste i landet, det samme er andelen av befolkningen. Flere flyktninger vil gi en effekt på befolkningsmengden, men det er usikkert hvor varig den blir, avhengig av videre utvikling i Ukraina. Uansett er det viktig at vertskommunene legger godt til rette for best mulig integrering, men flere kommuner har signalisert at det er [utfordrende](#).

Prognosene for befolkningsutviklingen fremover tilsier at det blir flere eldre og lavere andel yrkesaktive av befolkningen i landsdelen. Selv om prognosene kan bomme, for eksempel som følge av ny næringsaktivitet og tilflytting, eller økt tilstrømming av innvandrere og flyktninger, må vi erkjenne at det er lite sannsynlig at mønsteret endres for landsdelen de neste årene. Dette krever nye tilnærminger og [mer realistiske planer](#) for hvordan samfunnet fortsatt kan utvikles.

Lyver befolkningstallene?

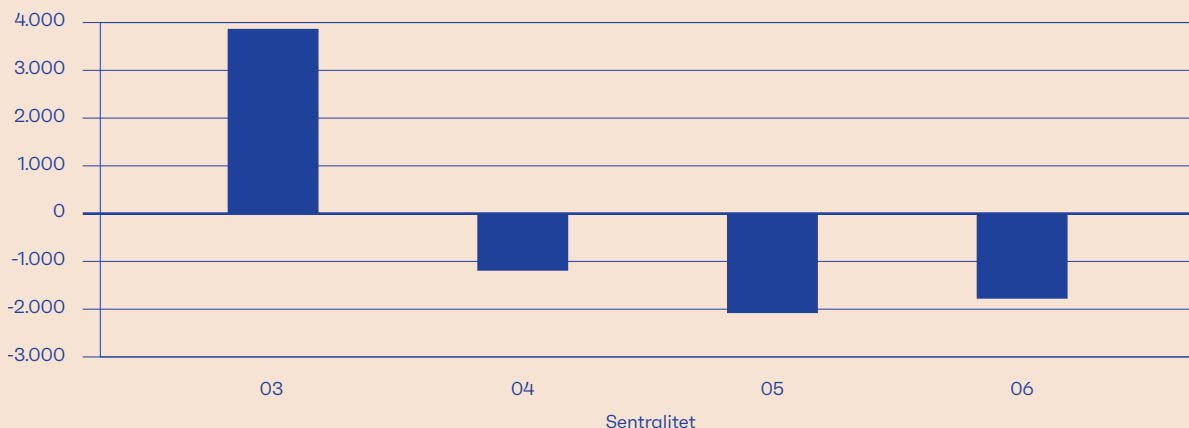
Befolkningsstatistikkene som presenteres hos SSB, tar utgangspunkt i folkeregisteropplysninger. Ved flytting skal man melde dette til folkeregisteret senest åtte dager etter man har flyttet. Studenter kan selv velge om de ønsker å endre folkeregistrert adresse eller fortsette å ha barndomshjemmet som adresse.

Lånekassen stiller ikke krav til endring i folkeregistrert adresse for å få status som borteboer. Fordelene ved å endre adresse er i større grad knyttet til praktiske forhold som hvor du har rett på fastlege, og hvor du skal stemme ved valg. Endrer man adresse bort fra foreldrene, vil man ofte ha behov for egen innbo- og reiseforsikring. Svært mange studenter velger dermed å ikke endre adresse.

Data fra SSB viser at det er mange studenter som er registrert bosatt hjemme hos foreldrene, men som oppholder seg i nærheten av studiestedet den overveiende delen av året. Informasjon om blant annet mottatt stipend fra Statens lånekasse for utdanning og adresser fra andre kilder enn det moderniserte folkeregisteret (FREG) (NRK, Posten og Lånekassen) ble sammen med statistiske metoder brukt til å plassere studentene i husholdninger i tilknytning til studiestedene.

At mange studenter velger å beholde barndomshjemmet som adresse, gir kjærkomne inntekter til mange distriktskommuner. En konsekvens er at de står oppført med flere innbyggere enn det faktisk er bosatt i kommunen.

FORSKJELLEN MELLOM FAKTISKE INNBYGGERE OG FOLKEREGRISTRERT ADRESSE



I Bodø og Tromsø (sentralitetsnivå 3) var det nær 3.900 flere bosatt i disse kommunene enn som hadde folkeregistrert adresse. 80 prosent av dem var i Tromsø. For øvrige sentralitetsnivå i landsdelen var det samlet over 5.000 som var bosatt i en annen kommune, men som fortsatt hadde folkeregistrert adresse i disse kommunene.

Flere av kommunene med høyere utdannings tilbud har gjennomført ulike tiltak for å få studenter til å melde flytting. Bergen kommune er ett av de siste eksemplene. De tilbyr [gavekort på 2.000 kroner](#) til de som melder flytting til kommunen. I 2019 fristet Bodø kommune med [5.000 kroner til studenter](#) som meldte flytting, men dette ble møtt med stor motstand fra nabokommunene, og kommunen valgte å [endre](#) ordningen.

I Nord-Norge var det bare to kommuner som faktisk hadde flere innbyggere enn det som var folkeregistrert: Bodø og Tromsø (begge i sentralitetsgruppe 3). Alle kommuner i Norge mottar et innbyggertilskudd som del av finansieringen fra staten, og for 2023 var dette på 28.000 kroner per innbygger. I tillegg gis det et distriktstilskudd på 1.900 kroner i Nordland, 3.700–4.400 kroner til kommuner i Troms (avhengig av om de er i eller utenfor tiltaksone), mens kommuner i Finnmark får 9.000 kroner.

Uavhengig av hvor folk velger å ha bostedadresse, er det viktig at kommunene jobber for å være attraktive og tilby tjenester som er dimensjonert etter den faktiske størrelsen på befolkningen.

Alder og mobilitet

Det er velkjent at landsdelen taper innbyggere til andre fylker, og da særlig de som er mellom 20 og 40 år. Data på flyttestrømmer er viktig for å forstå i hvilke faser av livet folk er mest mobile. Selv om retningen på flyttestrømmene varierer mellom fylkene, skjer mesteparten av flytteaktiviteten i de samme aldersgruppene for hele landet.

Det jobbes mye med å tiltrekke seg, men også å holde på befolkningen i landsdelen. I de fleste statistikker om flytting vises utvikling for aldersgrupper, og ikke på spesifikke aldre. Data på ettårig alder gir dermed en langt dypere innsikt enn tall som vanligvis offentliggjøres.

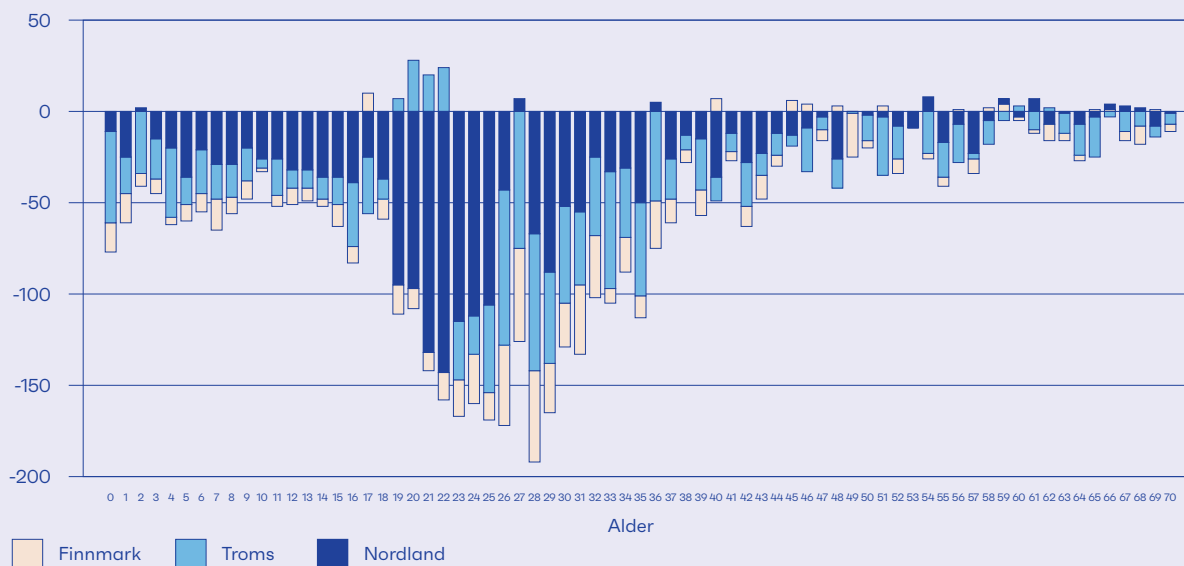
	Nordland	Troms	Finmark	Nord-Norge
+ Innflytting	5.126	4.777	2.255	12.158
- Utflytting	-7.138	-6.288	-3.012	-16.438
= Netto innenlandsk flytting	-2.012	-1.511	-757	-4.280
+ Innvandring	4.239	3.184	1.347	8.770
- utvandring	-908	-962	-461	-2.331
Netto innvandring	3.331	2.222	886	6.439
Netto flyttestrøm	1.319	711	129	2.159

Tabellen viser de totale flyttestrømmene i landsdelen, uavhengig av alder. Det er store bevegelser i befolkningen inn og ut av landsdelen hvert år.

Unge voksne flytter mellom fylker, ofte i sammenheng med studier og jobb

Det er i aldersgruppen 20–40 år at befolkningen er mest mobil.

NETTO INNENLANDSK FLYTTING TIL NORD-NORGE I 2022



Det er verdt å merke seg at utviklingen i fylkene er noe ulik, særlig for unge voksne. For å ta et eksempel: I 2022 hadde Troms en netto vekst på 79 personer i aldersgruppen 19 til 22 år. Til sammenligning tapte Nordland 467 innbyggere i samme aldersgruppe. Utviklingen i Troms med netto tilflytting blant personer tidlig i 20-årene kjennetegner også andre fylker med dominerende storbyer og bredt studietilbud ved et universitet. Ved endte studier er det mange som flytter ut av fylket og dermed bidrar til at det igjen blir netto utflytting.

Hvor mange som blir værende på studiestedet, henger sammen med studiestedets sentralitet, muligheter for arbeid etter endt utdanning, type utdanning, nærhet til oppvekststedet, og individuelle kjennetegn og personlige preferanser. Dette kan man lese mer om i [denne saken](#).

I eksempelåret 2022 tapte Nordland mange innbyggere i alderen 19–25 år. Dette skyldes at mange unge flyttet ut av fylket for å studere. Samtidig var det noe økt innflytting for de som er noen år eldre, som følge av at flere flytter

hjem til Nordland igjen ved endte studier. I Finnmark var netto utflytting størst for personer i slutten av 20-årene.

Bak nettotallene ligger det store bevegelser av mennesker, både inn og ut av fylkene. Av de 16.500 som flyttet fra landsdelen til andre fylker i Norge var 10.000 av dem (60 prosent) i alderen 20–40 år. Av de som flyttet til landsdelen, var det om lag 60 prosent som var i denne aldersgruppen.

I 2022 var nettoutflyttingen fra landsdelen til andre deler av landet 4.300 personer (uavhengig av alder). Dette er mer enn innbyggertallet i Træna, Vevelstad, Røst, Værøy, Nesseby og Loppa kommuner til sammen. Samtidig ble det meldt om befolkningsvekst i landsdelen, selv i kommuner som i mange år har hatt store utfordringer med utflytting. Forklaringen var at innvandring mer enn kompenserte for utflyttingen. Flyktninger fra Ukraina utgjorde en betydelig andel av innvandrerne.

Innvandring er helt avgjørende for mange kommuner

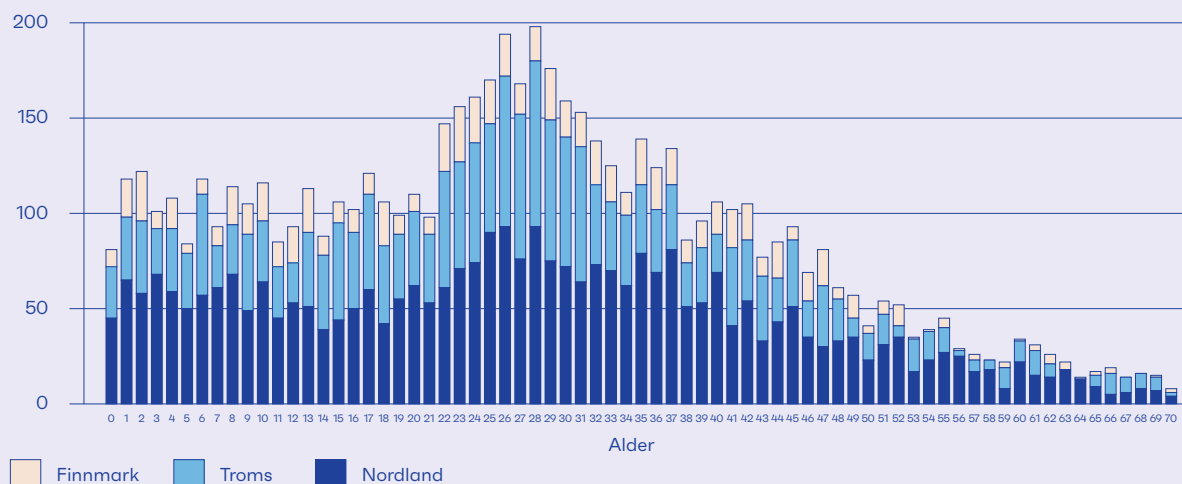
I antall var det størst nettoinnvandring til de mest befolkningsrike kommunene. Som andel av folketallet var likevel innvandringsoverskuddet størst i mange av de minste distriktskommunene.

En stor del av innvandringen kom for personer tidlig i 20-årene og frem til midten av 30-årene. Derfra og utover falt andelen raskt. Dette er positivt for landsdelen, da dette i stor grad er personer i arbeidsdyktig alder. Om lag 30 prosent av innvandrerne som kom til landsdelen i 2022, kom som arbeidsinnvandrere. Av de ukrainske flyktningene var det overvekt av kvinner og barn, der sistnevnte utgjorde [én](#)

[tredjedel](#). Mange ukrainere har høy utdanning og har deltatt i introduksjonsprogrammer. En undersøkelse viser at et flertall ønsker å jobbe i Norge om krigen blir langvarig. I så måte kan [sysselsettingen](#) blant ukrainske flyktninger bli høyere enn for andre innvandrere.

Selv om utenlandske studenter utgjør en mindre del av den totale innvandringen (5 prosent i Nordland og 7 prosent i Troms), bidrar de til den totale kompetansetilgangen til landsdelen ved fullføring av studier. Innføringen av [studieavgift for utenlandske studenter](#) har ført til økt usikkerhet rundt hvilke konsekvenser dette kan få for fremtidig kompetansetilgang.

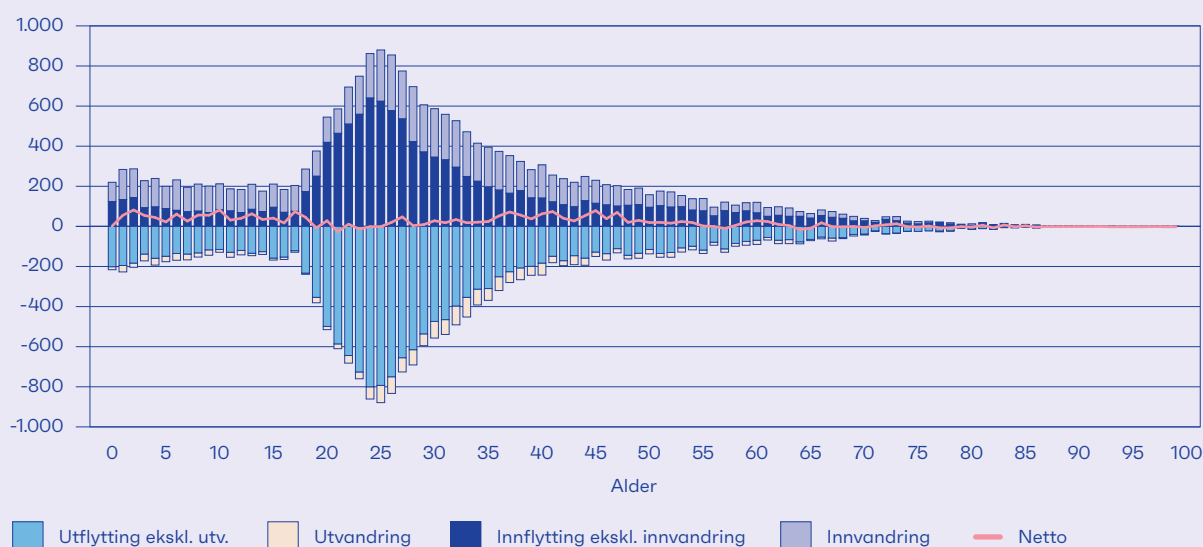
NETTO INNVANDRING TIL NORD-NORGE I 2022



De totale flyttestrømmene

Legger man sammen tall for netto innenlandsk flytting og innvandring, får man de totale flyttestrømmene i landsdelen.

FLYTTESTRØMMER TIL/FRA NORD-NORGE I 2022



For nesten alle aldre er netto flyttestrøm for landsdelen positiv. Folk flytter i ulike aldersfaser i livet, ofte i kombinasjon med jobbmuligheter, men samtidig er det veldig tydelig hvor avhengig landsdelen er av innvandring fra utlandet for å opprettholde befolkningen. I takt med økt andel eldre ventes det mindre flytting fra distriktene, som igjen øker presset

på de kommunale tjenestene. Å tiltrekke seg nye innbyggere i arbeidsfør alder, både for å øke eller opprettholde folketallet og kunne sikre tilstrekkelig arbeidskraft er førsteprioritet for mange distriktskommuner. I utredningen om konsekvenser av [demografiutfordringer](#) i distriktene foreslås det en rekke tiltak for å imøtekomme den demografiske utviklingen.

Om visualiseringene

Ved å trykke på [denne lenken](#) får du opp flere visualiseringer, blant annet de totale flyttestrømmene på fylkesnivå.

Hvordan skal man rigge helsevesenet?

Mange kommuner i Nord-Norge med begrenset arbeidsmarked, kombinert med store avstander, og raskt aldrende befolkning legger økt press på dagens og fremtidens helsetjenester. Eldrebølgen treffer [Nord-Norge](#) før resten av landet. Dette utfordringsbildet krever mer effektiv utnyttelse og prioritering av ressurser i alle deler av helse- og omsorgstjenestene i tillegg til økt satsing på forebygging og ansvar for egen helse (økt brukervedvirkning).

I februar 2023 kom Helsepersonellkommissjonens [rapport](#), som beskrev behovet for omstillingsarbeid i helsevesenet, og at det er mangel på fagfolk og store kostnader ved å leie inn personell. Med aldrende befolkning forventes det at disse utfordringene vil tilta i årene som kommer. Særlig kommunene vil oppleve en økt belastning på helsesektoren, da flere helsetjenester flyttes fra spesialist- til primærhelsetjenesten. I tillegg er det de over 70 år som vil bruke [kommunale helsetjenester og fastleger mest](#).

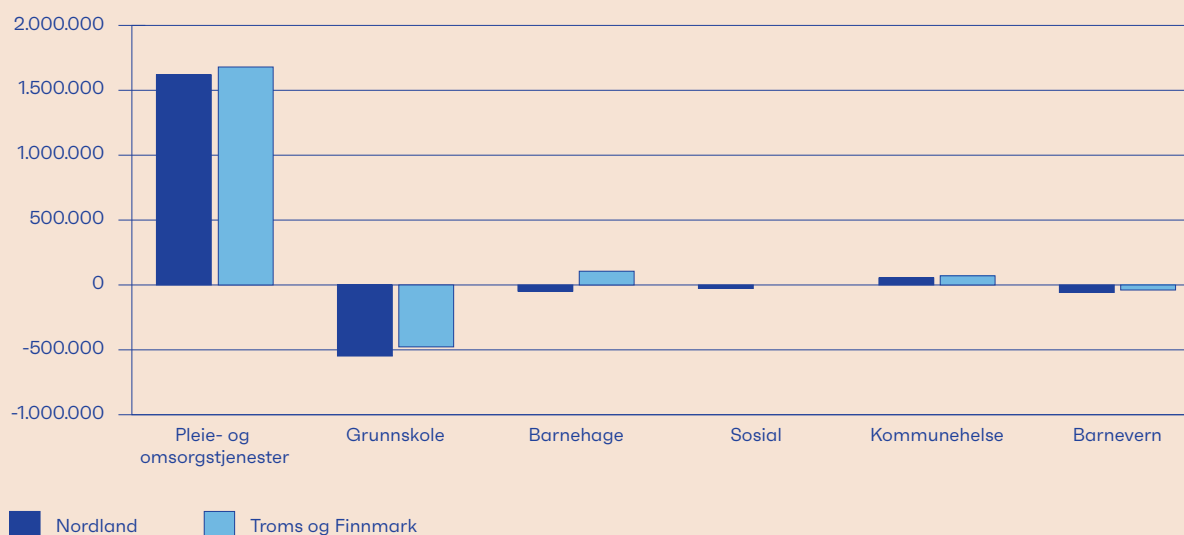
Rekrutteringsutfordringer

[20 prosent](#) av alle som mangler fastlege bor i Nord-Norge, og 12,1 prosent av landsdelens fastlegestillinger var ubesatte i januar 2023. Det er også store [utskiftninger av fastleger i Nord-Norge](#) sammenlignet med resten av landet. Utskiftingene i de to nordligste fylkene har vært på et høyt nivå over tid, med stor årlig variasjon, og denne trenden er økende. I mindre sentrale kommuner er det mer utskiftninger enn vanlig, og dette treffer derfor landsdelen mer enn andre deler av landet. I [2021](#) ble det

rekruttert 7,2 fastleger per 100.000 innbygger, mens avgangen var 6,6 (uvektet snitt). Tilsvarende tall for Nord-Norge var 10,9 og 9,1.

Kommunene vil altså ha størst behov for arbeidskraft fremover og står overfor de mest krevende bemanningsutfordringene for å dekke et økende behov i primærhelsetjenesten. Bruken av spesialisthelsetjenester minker med alderen for de over 70 år, og gjør det enda viktigere med gode kommunale helsetjenester.

ANSLAG I ENDRING I KOMMUNENE I NORDLAND, TROMS OG FINNMARKS UTGIFTSBEHOV (1.000 KR) PER TJENESTEOMRÅDE SOM FØLGE AV BEFOLKNINGSENDNINGER FOR PERIODEN 2023–2032



Rekrutteringsutfordringer har ført til store kostnader knyttet til innleie av personale, og i 2021 stod [Helse Nord](#) for 40 prosent av all innleid personell i spesialisthelsetjenesten. Helse Nord hadde en økning på 16 prosent i utgifter

til innleid personell fra 2015 til 2022. Det siste året ble bruken og kostnadene ved innleie noe redusert, men nivået er fortsatt høyt sammenlignet med tidligere år.

Høy ressursbruk i helsesektoren

Som påpekt i Helsepersonellkomisjonens [rapport](#) ligger Norge på topp i Europa i ressursbruk innen helse- og omsorg, som er den sektoren som har økt mest de siste ti årene. Om lag 44.000, eller 18 prosent av de sysselsatte i Nord-Norge jobber i dag innenfor helse. Hovedandelen av veksten har kommet i spesialisthelsetjenesten. Sammenlignet med Europa er Norge det landet som har [flest leger og sykepleiere per innbygger](#), likevel rapporterer [leger](#) og sykepleiere om høy arbeidsbelastning og selvrapportert stress.

Antall pasienter som er klare for utskrivning fra sykehus til kommune, har økt jevnt de siste årene i [hele landet](#), og fra [12,9 til 21,9 prosent](#) på fire år i Nord-Norge, og fra 15,1 til 17,2 for hele landet i samme periode (2018–2022). Blant årsakene som oppgis er plassbegrensning og for lite bemanning ute i kommunene.

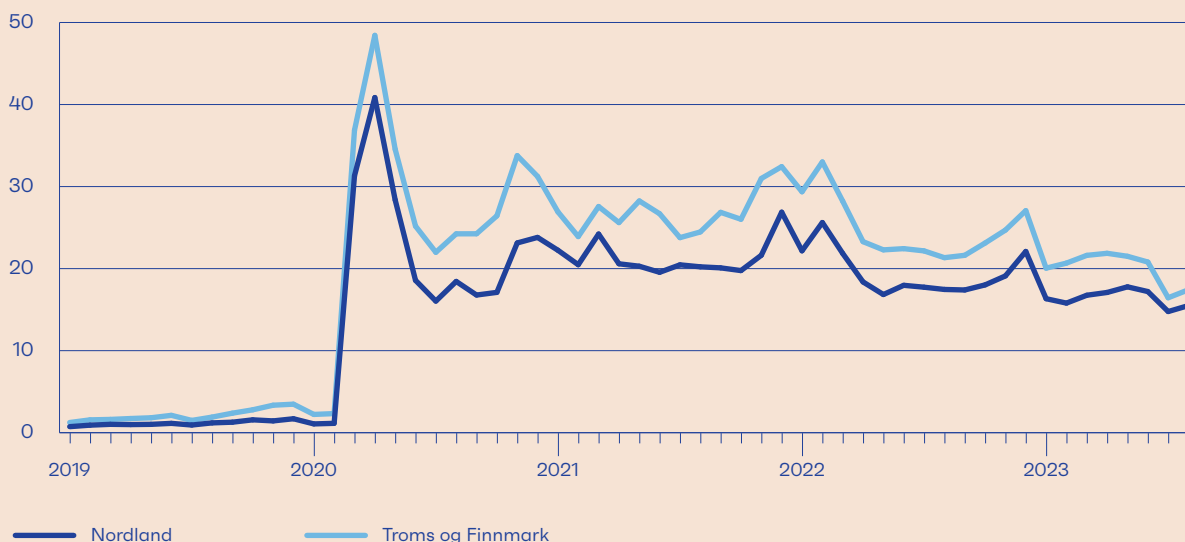
Leger pensjonerer seg i gjennomsnitt ved 70 år, mens gjennomsnittlig pensjonistalder for sykepleiere er 58 år. Hvis alle ansatte i pleieyrker venter ett år med å gå av med pensjon vil dette tilsvare [6.000–7.000 stillinger](#) frem til 2035, og bidra til å bedre tilgangen på helsepersonell i Norge. Årsaken til at mange slutter tidlig er sammensatt, men helseproblemer, og psykisk

og fysisk belastning pekes på som [hovedårsaken](#). Tilrettelegging for at flere kan være lengre i jobb, har også en effekt på [verdiskapingen](#) i landsdelen.

Mange jobber også deltid i helsesektoren, selv om andelen heltid har [økt siden 2014](#). Deltidsarbeid er vanligst blant helsefagarbeidere i kommune og fylkeskommune, hvor opp mot 90 prosent jobber [deltid](#). Mange sykepleiere jobber også deltid (tilsvarer nesten 14.000 i kommune og fylkeskommune), men forekomsten av deltid synker med utdanningsnivå.

Antall e-konsultasjoner skjøt i været under pandemien, men har siden minsket. Sammenlignet med 2022 var det faktisk en [nedgang på 19 prosent i 2023](#) (januar–august). Denne typen tjeneste er likevel et eksempel på hvordan enkeltpersoner kan få raskere hjelp og lettere tilgang på informasjon. Dette kan bidra til å redusere ressursbruk, forebygge sykdom og opprettholde god helse over tid. Det er samtidig forskjell i den [digitale kompetansen](#) blant brukerne, med variasjon mellom alder, utdanning og inntekt. Det er fortsatt varierende grad av mestring når det gjelder bruk av digitale verktøy og plattformer for tilgang til ulike helsetjenester.

MÅNEDLIGE E-KONSULTASJONER HOS FASTLEGER



Kunstig intelligens i helsevesenet

Det er store forventninger til at kunstig intelligens skal bidra til å løse kapasitetsutfordringene i helsevesenet. Ressurskrevende oppgaver kan automatiseres, og de ansatte kan prioritere oppgaver hvor menneskelige egenskaper ikke kan erstattes. I tillegg til effektivisering kan kvaliteten i helse-tjenestene forbedres siden maskinlæring og språkbehandling gjør det mulig å nyttiggjøre seg av helseopplysninger som er spredt i mange dokumenter eller ulike kilder.

Innenfor bildebehandling har kunstig intelligens kommet lengre, og løsninger er allerede tatt i bruk innenfor radiologi på norske sykehus. Andre eksempler på anvendelse av kunstig intelligens i helsevesenet kan være at leger får forslag til riktig medisinsk kode for behandling som er gitt, eller en tilnærmet ferdig epikrise basert på journalnotater og prøvesvar. Selv om det er stor optimisme, er det i dag tidkrevende og kostbart å kommersialisere e-helseløsninger basert på kunstig intelligens fordi mange vil omfattes av forordning for medisinsk utstyr (MDR).

Ikke bare én løsning på problemet

Helsesystemet vårt spiller en avgjørende rolle i velferden til befolkningen. I årene som kommer, vil faglig utvikling, befolkningens og pasientenes forventninger og politiske intensjoner og vedtak måtte oppfylles [uten vesentlig flere ansatte](#). Det må også tilrettelegges mer for en aktiv alderdom hvor folk kan bo hjemme så lenge som mulig, gjennom folkehelsearbeid og forebygging.

For å sikre at alle har tilgang til kvalitetsbehandling og for å bedre effektiviteten, har Helsepersonellkommissjonen foreslått en rekke [tiltak](#). Noen av disse er listet opp her:

- Tiden og kompetansen til helsepersonell må utnyttes på best mulig måte, gjennom [tjenesteinnovasjon](#), bedre samhandling mellom sykehus og kommune, og bedre oppgavedeling. Bedre informasjonsdeling mellom helsepersonell vil sikre at viktig pasientinformasjon er tilgjengelig på en enkel og effektiv måte. Videre er det viktig å styrke samarbeidet mellom primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten for å sikre at pasienter får sømløs og helhetlig behandling.
- Økt grad av heltid vil redusere behovet for stadig flere ansatte i helse- og omsorgstjenestene
- For å fremme forebyggende helse bør bevisstheten om sunn livsstil økes i befolkningen. Det blir stadig viktigere å øke befolkningens helsekompetanse. Lav evne til å forstå, vurdere og anvende helseinformasjon er knyttet til [dårligere helse](#) og mestring av ulike livssituasjoner.
- Det kreves støtte til forskning og programmer som legger vekt på utvikling av tjenester og løsninger, ny teknologi og innovative arbeidsprosesser, og tiltak for å beholde helsepersonell i distriktene som inkluderer andre arbeidsgrupper enn leger. Ved å øke investeringene i forskning kan det utvikles nye metoder som vil bidra til mer effektive og mindre ressurskrevende helse-tjenester i fremtiden.
- Bruk av digitale helseløsninger og annen teknologi bør fremmes for å oppmuntre til egenomsorg og helseovervåking, i tillegg til å minske behovet for helsepersonell. I tillegg bør velferdsteknologi og digitalt tilsyn videreutvikles og innføres for å muliggjøre fjernkonsultasjoner og overvåking av pasienter. Dette vil bidra til økt trygghet og større mestringsfølelse for pasientene. Dette er spesielt nyttig for de som bor i avsidesliggende områder eller har begrenset mobilitet.

Nord-Norge beholder ph.d.-ene

Folk med høyere utdanning, og spesielt de med doktorgrad, gir økt kunnskap med relevans for næringslivet i Nord-Norge. Bedriftenes konkurransevne på eksportmarkedene blir styrket, og mange viktige utviklingsgrep og beslutninger påvirkes positivt ved å ha større tilgang personer med høy akademisk utdanning.

En [doktorgrad](#) regnes som den høyeste akademiske graden som kan oppnås i utdanningssystemet, og skal kvalifisere til forskningsvirksomhet og arbeid der vitenskapelig innsikt og analytisk tenkning er krevd. Doktorene spesialiserer seg innenfor ulike fagområder, blant annet medisin og helsefag, samfunnsvitenskap, teknologi og matematikk og naturvitenskap.

I 2021 var det registrert 47.489 personer i Norge med doktorgradsutdanning, samtidig som det ble avlagt 1.601 doktorgrader ved norske universitet og fagskoler samme år. De siste 15 årene har det skjedd en dobling av doktorgrader som

blir avlagt ved norske læresteder. Økningen må sees i sammenheng med store endringer som har blitt gjort i norsk doktorgradsutdanning, der gradsstrukturen ble lagt om i 2003. Det gjorde at flere læresteder har blitt akkreditert til å tildele doktorgrad, og at bevilningene til stipendiatstillinger har økt mye.

I 2021 var det [rekordmange utenlandske statsborgere](#) blant de nye doktorene i Norge; 44 prosent av de som disputerte, var utenlandske. I år 2000 var tilsvarende tall bare 13 prosent, mens andelen de siste fem årene har ligget på omkring 40 prosent. Blant de utenlandske doktorene var omtrent halvparten fra Europa, med størst andel fra Tyskland. Også Asia utgjorde en stor andel, der mange hadde kinesisk, indisk eller iransk statsborgerskap.

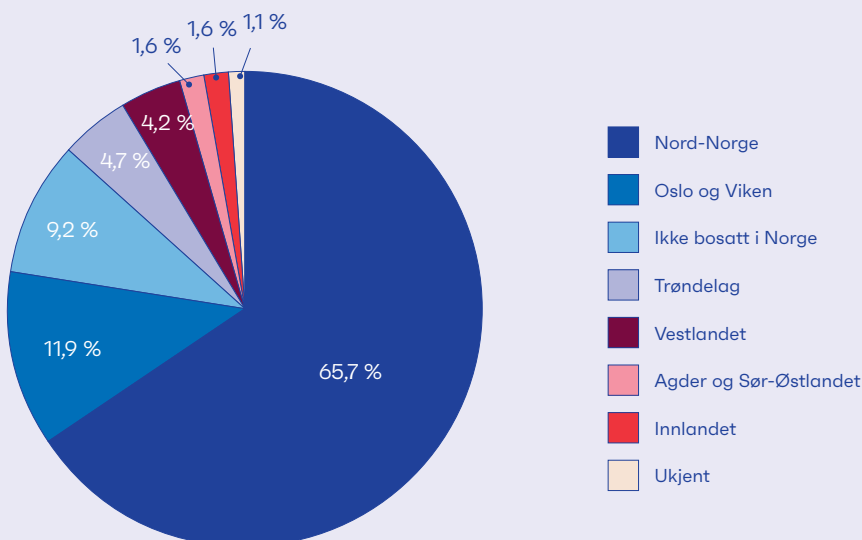
Antall personer som ble tatt opp på et doktorgradsprogram ved universitetene i Nord-Norge, og som hadde avlagt doktorgrad per 2021, var 1.482. Det er et ønske å beholde forskningspersonell i landsdelen.

To tredjedeler blir i Nord-Norge

Blant personer som ble tatt opp på et doktorgradsprogram ved universitetene i Nord-Norge, og som hadde disputert innen utgangen av 2021, valgte 973 personer å bosette seg i Nord-Norge. 12 prosent bosatte seg i Oslo og

Viken, og 9 prosent er ikke bosatt i Norge. Det gjelder sannsynligvis i stor grad utenlandske doktorer som har disputert i Nord-Norge, men valgte å returnere til hjemlandet.

BOSTED PER 2021 FOR PERSONER TATT OPP PÅ ET DOKTORGRADSPROGRAM VED ET NORDNORSK UNIVERSITET (2005–2021), MED AVLAGT DOKTORGRAD



70 prosent jobber i akademia

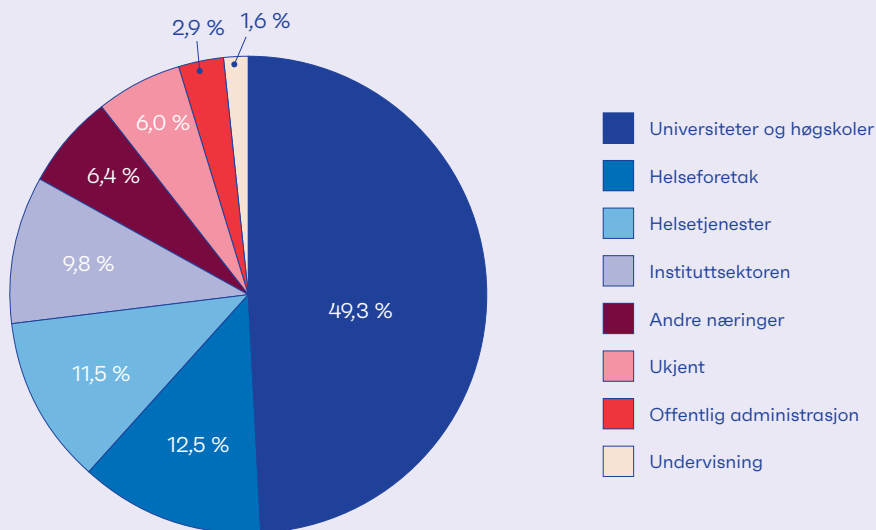
Akademia omfatter FoU-stillinger i universiteter og høyskoler, instituttsektor og helseforetak. Doktorene som er bosatt i Nord-Norge, holder seg i stor grad i akademia. Rundt 70 prosent jobber ved universitet og høyskoler, i helseforetak eller i instituttsektoren, og omtrent halvparten har universitet og høyskoler som arbeidsplass. Sammenlignet med landsnittet, som ligger på 29 prosent, er dette høyt.

Næringslivet i landsdelen baserer seg i stor grad på erfaringsbaserte innovasjonsprosesser, og både privat og offentlig sektor har generelt for lite erfaring med å bruke forskning i egen utvikling. Det er et stort potensial for å øke verdiskaping og konkurransekraft gjennom å styrke samarbeidet mellom bedriftene og forskningsmiljøene i nord. Den [lave forskningsgraden](#) i næringslivet kan blant annet forklares med få etablerte samarbeidsrelasjoner til tunge fagmiljøer og stor avstand til relevante forskningsmiljøer.

Andelen [virksomheter med FoU](#) i Nord-Norge falt fra 2020 til 2021, etter forholdsvis stabile andeler siden 2015. Troms og Finnmarks andel var lavest av alle fylker i landsdelen, og Innlandet og Nordland var henholdsvis andre og tredje lavest. De utførte FoU-årsverkene av personer med høyere grads utdanning, inkludert doktorgrad, var [17.311](#) i Norge i 2021. Av disse ble 530 årsverk utført i Nord-Norge, omtrent 3 prosent.

At doktorgradskompetanse skal komme til nytte både i akademia og i det øvrige arbeidslivet, er et [mål](#). De vanligste stillingene innenfor akademia er ved et universitet eller en høyskole, mens en mindre andel jobber i helseforetak eller instituttsektoren. Universitetene spiller en rolle i å utdanne relevant kompetanse til næringslivet. Dette krever økt samarbeid mellom forskningsmiljø og næringsliv.

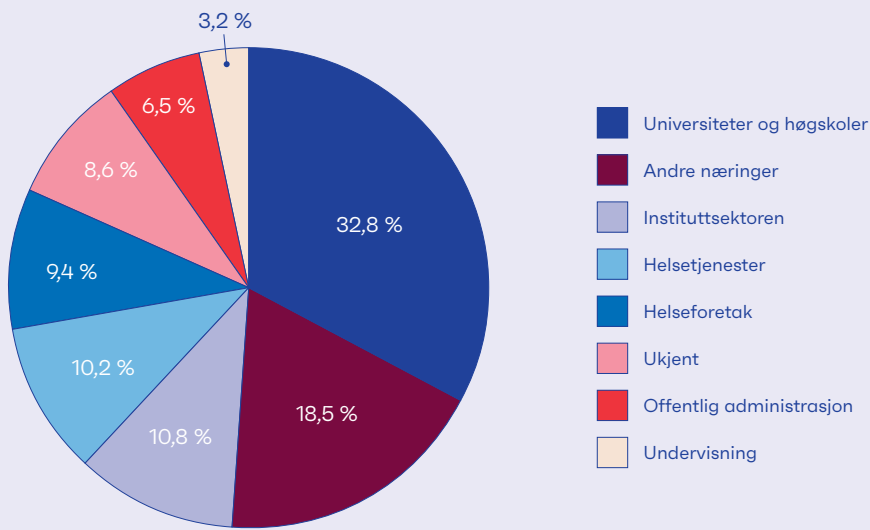
ARBEIDSSTED I NORD-NORGE PER 2021 FOR PERSONER TATT OPP PÅ ET DOKTORGRADSPROGRAM VED ET NORDNORSK UNIVERSITET (2005–2021) MED AVLAGT DOKTORGRAD



Arbeidssted for doktorene som ikke bosetter seg i Nord-Norge, ser noe annerledes ut. Blant de som tok graden i Nord-Norge, valgte 34 prosent å ikke bosette seg i landsdelen. Flere av de som flytter fra Nord-Norge, fortsetter karrieren i

næringslivet eller offentlig sektor. Rekruttering av personer med doktorgrad skjer i stor grad til [større foretak i tjenesteytende sektor](#), som er sterkere representert i de største byene sør i landet.

ARBEIDSSTED PER 2021 FOR PERSONER SOM HAR AVLAGT DOKTORGRAD VED ET NORDNORSK UNIVERSITET (2005–2021), BOSATT I RESTEN AV NORGE



Innføring av studieavgift førte til færre utenlandske studenter

Stortinget vedtok i år at alle nye studenter fra områder utenfor EØS, og Sveits skal betale for å studere i Norge fra høsten

2023. Kravet gjelder ikke for utvekslingsstudenter og flyktninger. Hvilke konsekvenser fikk dette for de nordnorske universitetene?

Om Stortingets vedtak

Innføringen ble [vedtatt](#) på relativt kort varsel, som også skaper utfordringer med oppholdstillatelsen. Det stilles spørsmål til ivaretagelsen av [studentenes rettssikkerhet](#). Regjeringens innføring av skolepenger ble gitt med under ett års varsel, og innføringen har ikke tilbakevirkende kraft. Endringen gjelder alle statlige universiteter og høyskoler, og egenbetalingen skal minimum dekke institusjonens kostnader for utdanningen. Studieavgiften skal ikke betales av doktorgradskandidater.

[Begrunnelsen](#) for endringen var behov for å frigjøre kapasitet og ressurser for studenter fra Norge, EØS og Sveits. Utenlandske studenter bidrar både med kompetanse som er ettertraktet og mangelfull flere steder, og tilfører et mangfold som arbeidsmarkedet har ytret et ønske om.

Regjeringen har laget [en liste](#) med kriterier for unntak fra å betale studieavgift. Dette innebærer blant annet permanent oppholdstillatelse i Norge, asyl, stipend, fulltidsarbeid og statsborgere fra Storbritannia. Dersom studenten kan dokumentere ett av kriteriene, kan den søke om unntak innen 14 dager etter å ha mottatt tilbud om studieplass.

Nærmere 80 prosent færre søkere

Regjeringen kalkulerte en reduksjon på rundt 70 prosent i antall studenter fra land utenfor EU/EØS i forkant av den nye innføringen med skolepenger. [Khrono](#) har innhentet de faktiske tallene, som viser en nedgang på nærmere 80 prosent. Tallene er hentet inn fra 18 av 21 universiteter og høyskoler, med spørsmål om hvor mange som har betalt skolepenger og dermed vil få studietillatelse i tide til studiestart. Det var totalt 1.710 studenter fra land utenfor EU/EØS i 2022. I 2023 er det registrert 382,5 studenter, der 110 har fått unntak for betaling.

Nord universitet hadde en nedgang fra 68 til 21 studenter i den aktuelle gruppen. Her fikk 20 studenter unntak for betaling, og det var dermed kun én student som betalte studieavgift. Dersom man ser på bare studenter som betaler studieavgift, var det en nedgang fra 68 til én, som utgjør 98,5 prosent. Den totale studentmassen fra land utenfor EU/EØS, uavhengig om

de har unntak for betaling, hadde en reduksjon på over 69 prosent. UiT Norges arktiske universitet (UiT) hadde 127 færre utenlandske søkere i 2023 sammenlignet med året før, og gikk fra 177 til 50 studenter i den aktuelle gruppen. Blant de 50 studentene var det 13 som fikk unntak for betaling.

Fleire studiesteder mistet alle sine studenter i den aktuelle gruppen, og hadde derfor ingen som betalte den vedtatte studieavgiften. Universitetet i Bergen fikk en reduksjon fra 75 studenter i 2022 til 12 studenter i 2023. I 2022 var det 83 studenter ved OsloMet som kom fra utenfor EU/EØS, og bare 9 studenter i 2023, en reduksjon på 89 prosent. Situasjonen var lignende for NTNU, Universitetet i Agder og Universitetet i Stavanger.

Frafall av studenter og potensiell arbeidskraft

UiT er blant universitetene som i løpet av det siste tiåret har lagt ned mye arbeid i internasjonalt samarbeid om fellesgradsprogrammer. Flere av disse fellesgradsprogrammene er med land utenfor EU/EØS og rammes av den innførte studieavgiften.

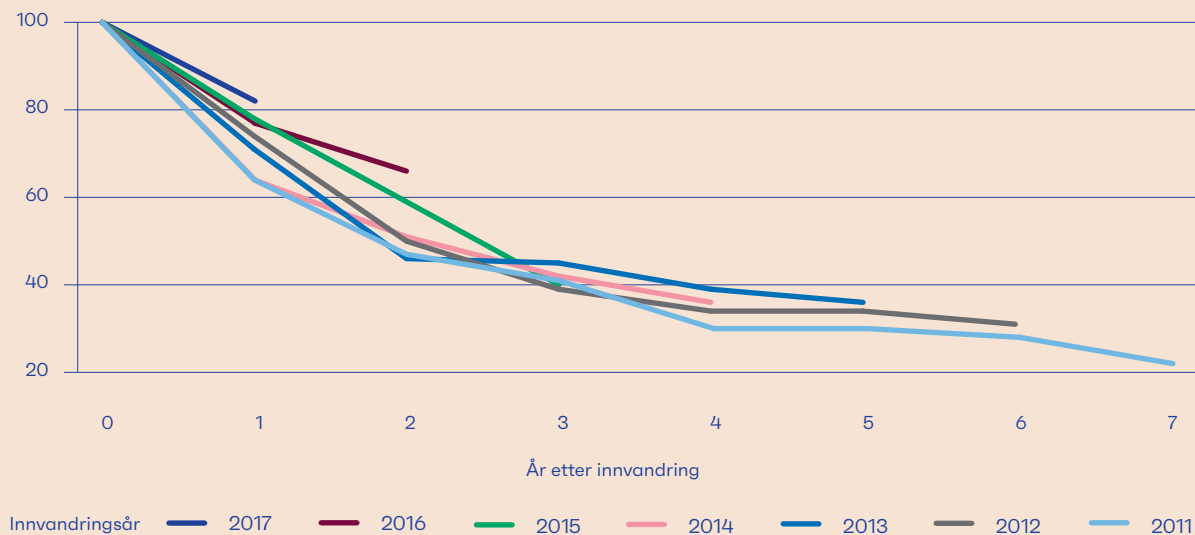
Det er også et stort sprik mellom prisene på utdanningene, som det også er internasjonalt. De rimeligste masterutdanningene ligger på rundt 130.000 kroner i året, og de dyreste er på nesten 500.000 kroner i året. Dette er basert på Kunnskapsdepartementets [finansieringskategorier](#), men flere universitet har meldt at de ønsker å legge seg på et lavere nivå. Det kan medføre at utenlandske studenter velger en rimeligere utdanning fremfor den utdanningen de selv er mest interessert i, og vil igjen medføre en ubalanse i kompetanseutviklingen blant utdannede. Det kan også bidra til at de velger høyere rangerte utdanninger i andre land ettersom de må betale studieavgift uansett.

De dyreste utdanningene er blant annet kliniske utdanninger og kunst, mens de rimeligere studiene er humanetiske og samfunnsvitenskapelig fag samt økonomifag. En oversikt viser at [utenlandske universiteter](#) krever langt mindre i studieavgift enn de norske.

Blant ulempene som kommer frem av vedtaket, legges det særlig vekt på [mangelen](#) på mangfold blant studentene. Det har tidligere vært viktig i undervisningen med gode diskusjoner rundt ulike bakgrunner og oppvekster, og om hvilken rolle man spiller i sivilsamfunnet.

Også [Nord universitet](#) opplever et frafall av studenter, som bidrar til internasjonalisering både i studiene og i studentmiljøene. Flere studenter fortsetter også sine studier i Norge ved å følge doktorgradsutdanningen.

BOFASTHET BLANT UTENLANDSKE STUDENTER, ALLE LANDBAKGRUNNER, ETTER ANTALL ÅR I NORD-NORGE (INDEKS MED FØRSTE ÅR I NORGE = 100)



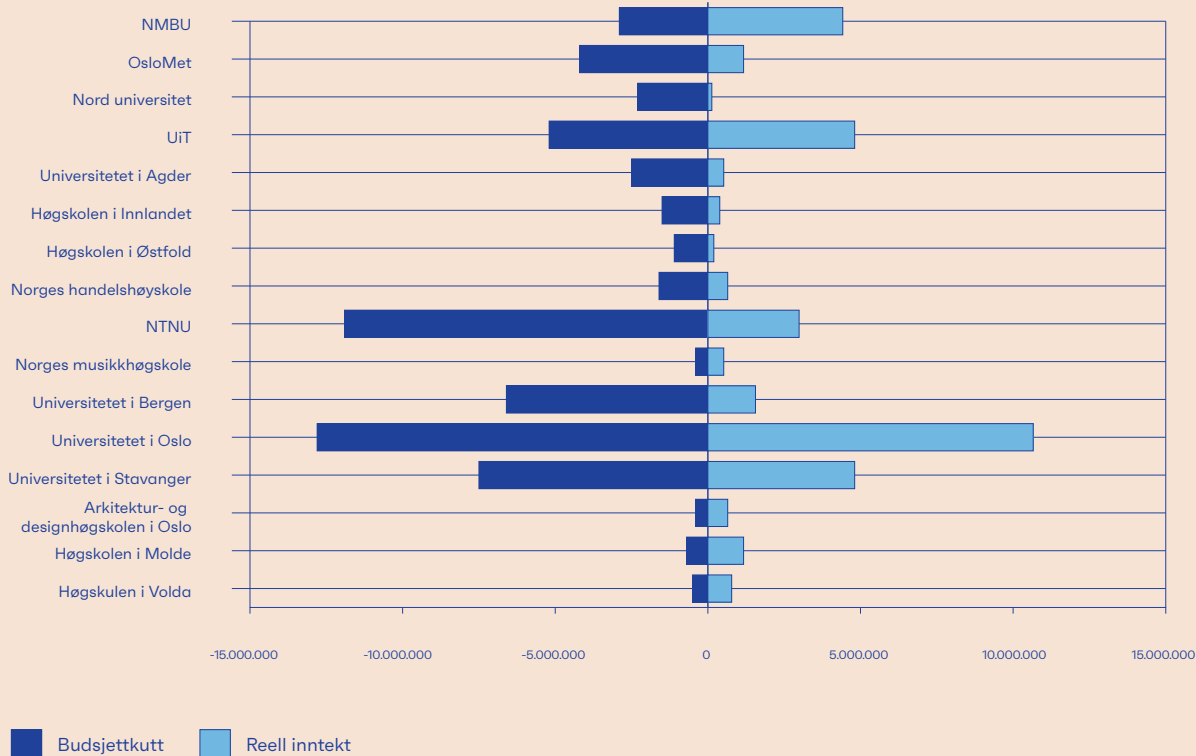
Til tross for at andelen utenlandske studenter som blir boende i landsdelen, er lavere enn blant andre innvandringsgrupper, viser det seg at over 20 prosent blir igjen. Bofastheten ser ut til å øke fra år til år.

Differanse mellom budsjett og reelle inntekter

Regjeringen valgte å kutte bevilgningene til universiteter og høyskoler med 74,4 millioner i statsbudsjettet for 2023. Regnestykket til regjeringen innebar at universitetene og høyskolene skulle hente inn budsjettkuttene fra studentmassen på 30 prosent som må betale studieavgift. Det ble lagt til grunn en gjennomsnittsbetaling per semester på 130.000

kroner. Dersom gjennomsnittstallet stemmer, har utdanningsinstitusjonene fått inn nærmere 37 millioner kroner i skolepenger. Realiteten blir dermed noe annet enn hva regjeringen har forventet, og det gjenstår et utestående beløp på 37,4 millioner kroner i budsjettkutt som ikke blir dekket.

BUDSJETTKUTT VERSUS REELL INNTEKT



Nord universitet fikk et budsjettkutt på 2,3 millioner kroner som regjeringen forventet at skulle hentes inn i betalte skolepenger. Med kun én student som betalte skolepenger i 2023 ble differansen på 2,17 millioner, og et større tap enn

regjeringen regnet med. Situasjonen for UiT var noe bedre, der de hadde 37 betalende studenter. Det ga en negativ differanse på 390.000 kroner fra det opprinnelige budsjettkuttet på 5,2 millioner kroner.

Demografi og næringsstruktur har mye å si for pendling

Pendling gir arbeidskraften muligheten til å bevege seg til områder med større jobbmuligheter. Dette bidrar til å møte arbeidsmarkedets behov og gir fleksibilitet til å bo der man ønsker. Pendling i Nord-Norge preges av kjønnsforskjeller og regionale særtrekk, og sammenlignet med nasjonale tall er pendlervirksomheten i landsdelen svært lav.

I 2022 jobbet 19 prosent av sysselsatte menn i en annen kommune enn hjemkommunen i landsdelen. Blant kvinner var andelen betydelig lavere, med 12 prosent. Nasjonalt var det 39 prosent av mennene som pendlet, mot 31 prosent av kvinnene.

Pendling

En pendler er en person som jobber i et annet område enn der han eller hun har bosted. Definisjonen på et område kan for eksempel være kommune, fylke eller landsdel. Graden av pendling vil dermed variere med hvilket geografisk nivå det måles på.

Menn er mer villige til å pendle

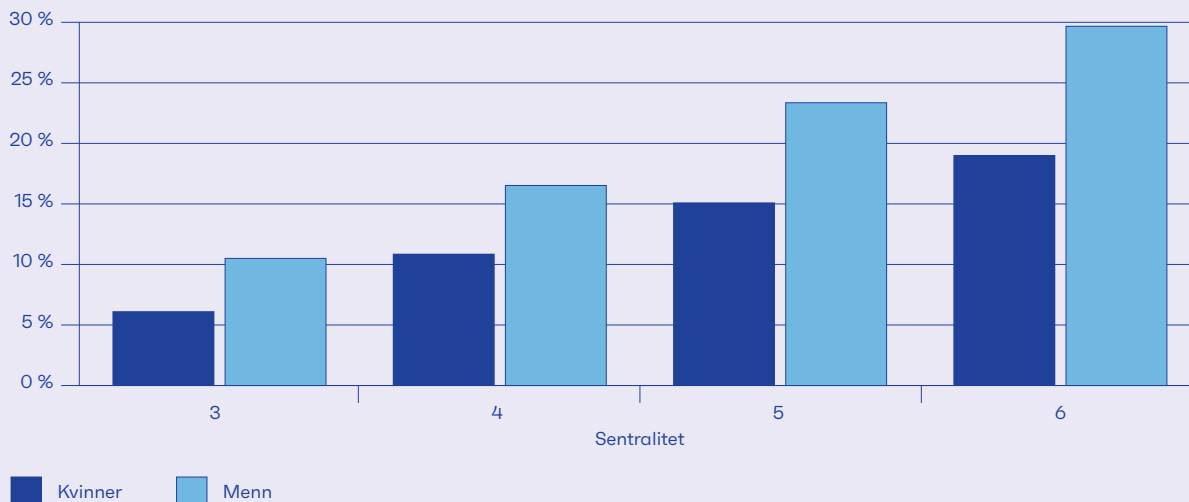
Det ser ut til at menn fant det [mer attraktivt](#) å bosette seg i distriktskommuner enn kvinner, men at det ikke var et spesielt mannsdominert arbeidsmarked i bostedskommunen som gjorde dette. Menn pendlet i større grad enn kvinner inn til mer sentrale kommuner for arbeid.

Ser man på de som pendler etter sentralitet, er det tydelig at andelen for menn og kvinner øker jo mindre sentrale kommunene er. På sentralitetsnivå 3, som omfatter Bodø og Tromsø var

det bare 6 prosent av kvinnene og 10 prosent av mennene som pendlet ut av kommunen for arbeid. For de minst sentrale kommunene i landsdelen (sentralitetsnivå 6) var andelen henholdsvis 19 og 30 prosent.

Sammenlignet med tilsvarende tall før pandemien har pendlingen ut av egen kommune økt på alle sentralitetsnivåene, bortsett fra nivå 5 (de nest minst sentrale kommunene). Her falt pendlingen med 1,4 prosentpoeng.

ANDEL SYSSELSATTE I NORD-NORGE SOM JOBBER I EN ANNEN KOMMUNE ENN DE BOR I, SENTRALITET OG KJØNN



Pendlingen var høyest for de som jobber i sekundærnæringer og handels- og tjenesteyrker. Sekundærnæringene omfatter industri, bygg- og anleggssektoren og offshore, næringer som har overvekt av menn. Disse næringene kjennetegnes av at aktiviteten enten er sentralisert i én kommune, er av midlertidig varighet eller foregår langt unna bostedet.

Det var lavere pendling ut av egen kommune for sysselsatte i offentlig sektor. Samtidig

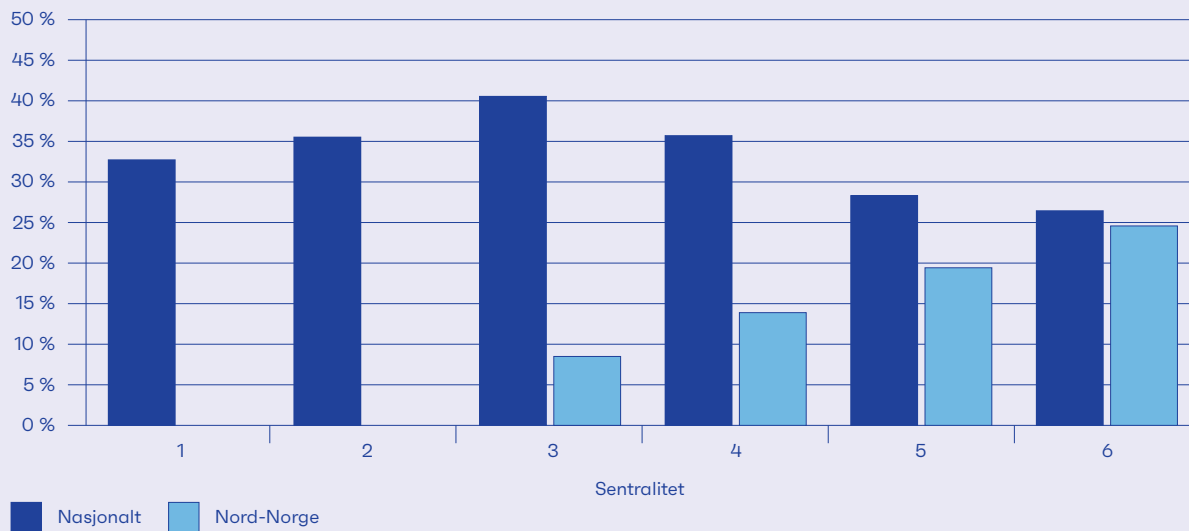
øker andelen jo mindre sentrale kommunene er, på grunn av et mindre arbeidsmarked. Dette kan forklares med at de mindre sentrale distriktskommunene har en lavere andel av befolkningen med høyere utdanning, og flesteparten av disse jobber innen utdanning og helse i kommunal sektor. Dette kan også begrunne hvorfor det er færre kvinner som pendler ut av egen kommune, da det er flere kvinner enn menn som har høyere utdanning og jobber i offentlig sektor.

Nord-Norge mot strømmen

Sammenlignes pendlingen i nordnorske kommuner etter sentralitet med kommuner på tilsvarende nivå i Norge, ser man noe interessant. Mens pendlingen nasjonalt er

høyest på sentralitetsnivå 3, med 41 prosent, er den lavest i landsdelen på dette nivået (8 prosent).

ANDEL SYSSELSATTE SOM JOBBER I EN ANNEN KOMMUNE ENN DE BOR I, ETTER SENTRALITET



De nasjonale tallene viser at pendlingen faller jo mer usentral kommunen er, etter nivå 3. Selv om det er mye pendling både inn og ut av kommuner, går pendlingen i størst grad i sentraliserende retning. På nivå 6 er det 26 prosent som pendler. Dette er ikke langt unna nivået i Nord-Norge, som var 25 prosent.

Samtidig var dette det sentralitetsnivået som hadde høyest pendlerandel i landsdelen. Lengre avstander og pendlingstid, næringsstruktur og antall arbeidsplasser i de enkelte kommunene kan være med på å forklare forskjellene mellom Nord-Norge og landet som helhet.

Privatøkonomi under press

Prisene og rentenivået har steget betydelig det siste året. Det har gjort at mange husholdninger må stramme inn på forbruket eller kutte i sparingen. Er det grunn til å være bekymret?

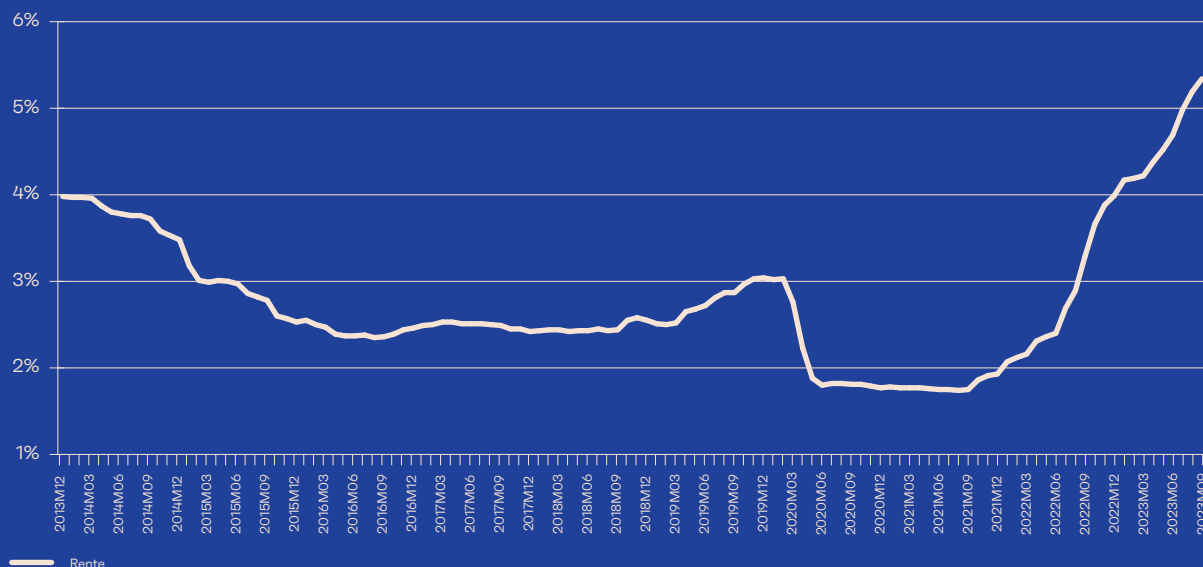
Det har over mange år vært en betydelig økning i gjelden til privatpersoner. Med lave renter

har kostnaden ved å ta opp mer gjeld vært lav. På ti år har banker og kredittforetaks utlån til husholdninger i Nord-Norge økt med 67 prosent, fra 164 milliarder i 2012 til 275 milliarder i 2022. Mye av utlånsveksten forklares med prisvekst på boliger, samt låneopptak for oppussing. I tilsvarende periode steg prisene på bruktboliger i landsdelen med 54 prosent.

Fallende og lave renter har vært redningen

Kombinasjonen av lønnsvekst og fallende renter gjorde det håndterbart å øke gjeldsbelastningen.

RENTE PÅ NYE LÅN MED PANT I BOLIG



Ved utgangen av 2013 var rentene på boliglån med pant i bolig på fire prosent. I 2014 og 2015 falt utlånsrentene, før nivået stabiliserte på rundt 2,5 prosent. Her ble de liggende helt til i 2019. I 2019 var det god vekst i norsk økonomi, og kapasitetsutnyttningen var over et normalt nivå. Samtidig var den underliggende prisveksten noe høyere enn inflasjonsmålet. Dette førte til at Norges Bank satte opp renten flere ganger.

Da pandemien traff verden og Norge i 2020, satte Norges Bank styringsrenten raskt ned til 0 prosent. For alle med gjeld bidro dette til økt disponibel inntekt. Forbruket ble samtidig kraftig redusert, og sparingen økte. Privatøkonomien var romslig for mange, og aller best for de med god økonomi fra før.

I takt med at restriksjonene knyttet til pandemien ble lettet på, har rentene blitt økt en rekke ganger. Lav arbeidsledighet kombinert med høy inflasjon som følge av høy etterspørsel etter varer og tjenester har påvirket renteutviklingen. Svak utvikling for kronen har bidratt til å holde inflasjonen høy. Dette forklares med at importerte varer blir dyrere, som igjen holder prisveksten høy.

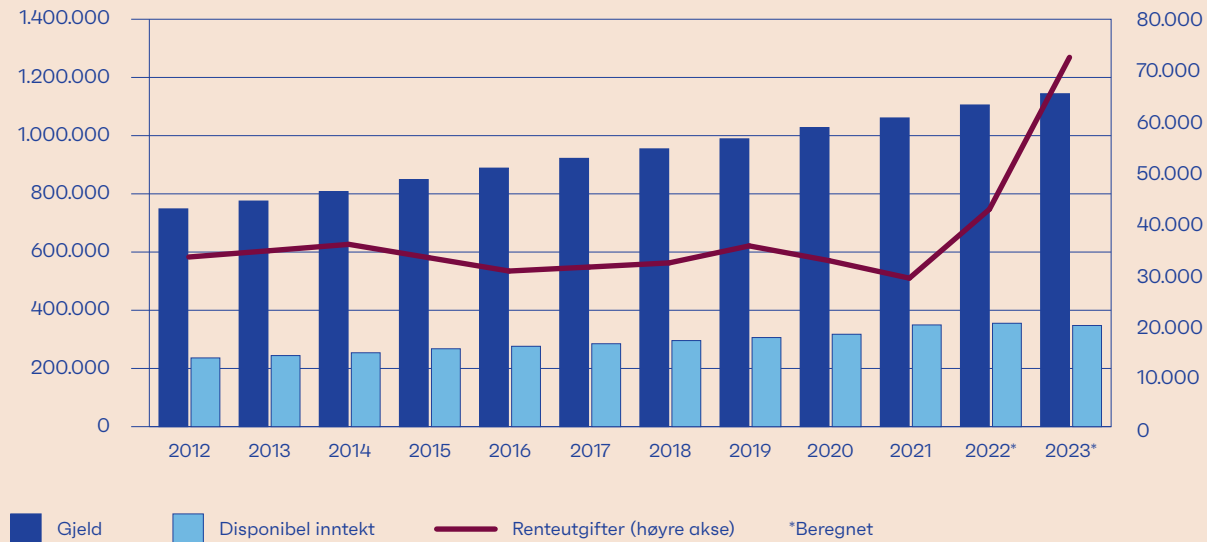
Selv om veksten i norsk økonomi har avtatt noe, er arbeidsmarkedet fortsatt stramt og lønnsveksten høy. Svak kronekurs og høy lønnsvekst bidro til å holde prisveksten høy i 2023, og Norges Bank satte opp renten en rekke ganger for å bringe inflasjonen ned.

Nå koster gjelden langt mer

For å få et bilde av privatøkonomien til innbyggerne i landsdelen er det tatt utgangspunkt i ligningstall. Disse tallene inkluderer bosatte

personer 17 år og eldre (med verdier i ligningen). Personer uten inntekt dette året inngår dermed ikke i beregningene.

UTVIKLING I DISPONIBEL INNTEKT, GJELD OG RENTEUTGIFTER FOR PERSONER MED BELØP I NORD-NORGE (2012–2023)



Siden innbyggerne i landsdelen, og i Norge, har mer gjeld enn bankinnskudd, vil effekten av renteøkninger være at disponibel inntekt reduseres.

Rundt 60 prosent av innbyggerne i landsdelen har gjeld. I 2012 hadde de i snitt lånt 748.000 kroner (dette inkluderer all type gjeld). I 2023 er det beregnet at gjelden har økt til 1.144.000 kroner. Fallende renter i perioden frem til 2021 gjorde at renteutgiftene disse måtte betale til banken, har holdt seg svært stabile, til tross for gjeldsveksten.

I perioden fra 2012 til 2021 varierte årlige renteutgifter mellom 29.000 og 35.000, med en

topp i 2019. For 2022 er det beregnet at disse utgiftene økte til 42.000, mens tallet i 2023 kan bli over 70.000 kroner. Merk at dette tilsvarer en rente på rundt 6 prosent. Verdien dras noe opp av at mange også har andre typer gjeld med langt dårligere rentebetingelser, enn for ordinære nedbetalingslån med sikkerhet i bolig. Dette kan være usikret rentebærende gjeld, slik som forbrukslån og kredittkortgjeld, eller billån. Kostnaden for slik gjeld er ofte mellom 10 og 25 prosent. Det vil være viktig for folk at denne gjelden reduseres i dagens økonomiske klima med prisøkninger og økte kostnader på boliglån.

Gjeldsgrad og rentebelastning

Gjeldsgrad og rentebelastning er begreper som ofte benyttes når man skal si noe om privatøkonomien. Rentebelastning er totale renteutgifter som andel av brutto inntekt fratrukket skatt. Gjeldsgrad er total gjeld i forhold til brutto inntekt.

Gjeldsgraden har variert svært lite de siste ti årene, og gjelden lå mellom 2,1 og 2,2 ganger bruttoinntekten. I 2021 var gjeldsgraden 2,1

ganger bruttoinntekten etter å ha falt noe under pandemien. Gjeldsgraden var noe lavere i landsdelen enn nasjonalt. Beregningene viser at gjeldsgraden falt videre i 2022 og 2023, der svakere vekst i gjeld kombinert med gode lønnsoppgjør forklarer utviklingen.

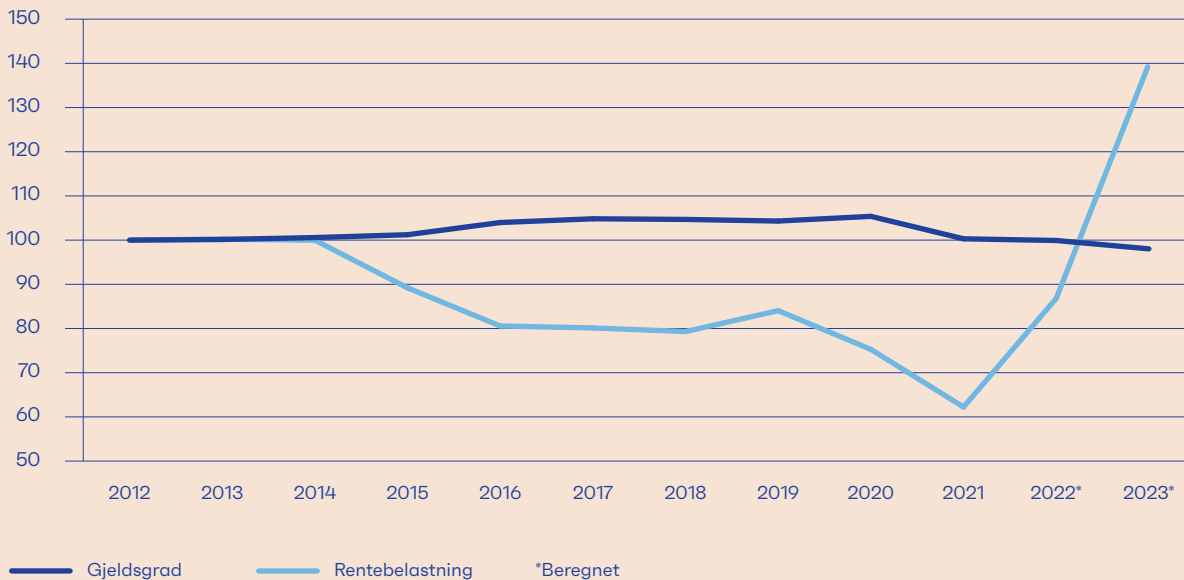
Norges Banks rentehevinger har hatt en effekt på gjeldsveksten de siste to årene. Dette betyr at gjelden fortsatt vokser, men mindre enn

tidligere. Renteendringer vil påvirke husholdninger veldig forskjellig, blant annet avhengig av hvor stor gjeldsgraden er. Gjennomsnittstall skjuler dermed store forskjeller.

I 2021 lå rentebelastningen i landsdelen på rekordlave 7,6 prosent. Dette var også nær det

nasjonale snittet på 7,5 prosent. Dette var første gang de siste ti årene at snittet for Nord-Norge lå over det nasjonale. Beregninger viser at rentebelastningen i landsdelen økte til 10,6 prosent i 2022 og opp til 17,1 prosent i 2023. Prognosene tilsier at nivået kommer til å ligge enda høyere i 2024.

INDEKSERT UTVIKLING I GJELDSGRAD OG RENTEDELASTNING (2012 = 100)



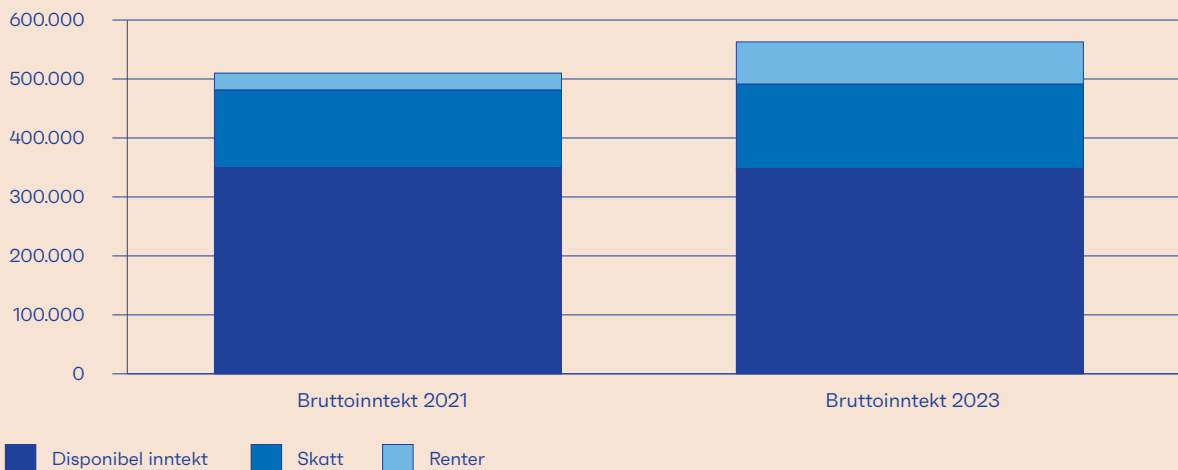
Lønnsveksten går til å betale renter

Disponibel inntekt er inntekt etter skatt fratrukket renteutgifter og er inntekten du disponerer til konsum eller sparing/investering.

To år med god lønnsvekst førte til at bruttoinntekten i 2023 var mer enn 50.000

høyere enn i 2021. Skattetrykket er i stor grad likt, så hele denne lønnsveksten ble spist opp av økte rentekostnader. Dette vil si at den disponible inntekten lå på om lag samme nivå i 2023 som i 2021.

ANDEL AV BRUTTOINNTÉKT TILGJENGELIG TIL KONSUM I 2021 OG 2023



At den disponible inntekten er tilnærmet uendret, ville ikke vært et problem dersom prisene på alt annet holdt seg uendret. Slik har det imidlertid ikke vært.

Alt har blitt dyrere

Konsumprisindeksen (KPI) økte med 5,8 prosent i 2022, opp fra en vekst på 3,5 prosent fra 2020 til 2021. De fleste varer og tjenester steg i pris, men spesielt høye energi- og matvarepriser bidro til høy konsumprisvekst i 2022. Ser man på den underliggende prisveksten (justert for avgiftsendringer og uten energivarer) var veksten på 3,9 prosent i 2022. Høyere vekst i prisene på importerte varer og norskproduserte varer og tjenester trakk opp veksten.

Selv om inflasjonen avtok etter toppen i oktober i 2022, bidrar den stadig svakere krona til at det

vil ta lengre tid enn man tidligere har lagt til grunn, før inflasjonen kommer ned mot inflasjonsmålet. [SSBs prognoser i september 2023](#) anslø at årsveksten i KPI blir 5,8 for 2023. Den underliggende prisveksten justert for avgiftsendringer og uten energivarer anslås til 6,3 prosent. Når prisene vokser raskere enn lønnningene, sier man at det er reallønnsnedgang.

Prisveksten er i ferd med å avta, men kostnadsnivået på en rekke varer og tjenester ligger fortsatt på et høyt nivå.

Tærer på sparepenger

Det er tydelig at forbrukerne har endret atferd for å avbøte prisveksten, og oftere velges rimeligere alternativer når man handler dagligvarer. Samtidig ser man at de butikkonseptene som rapporterer om [sterkest omsetningsvekst](#), er de som driver med handel med bredt vareutvalg og konkurrerer hardt på pris.

Redusert kjøpekraft blant forbrukerne vises også godt i nedgangen i salget av kapitalvarer, for eksempel biler. Per utgangen av september var salget av nye biler i Nord-Norge redusert med 6,7 prosent sammenlignet med samme periode i 2022. Samtidig velger forbrukerne i større grad [rimeligere bilmodeller](#) enn før. Mange nybiler bestilt i fjor har blitt utlevert i år, og bidrar til å skjule noe av den reelle nedgangen. På landsbasis var nedgangen 10 prosent i august, mot samme måned året før. Bransjen er [bekymret](#) for videre nedgang gjennom 2024, og fare for reduksjon i sysselsettingen. I Nord-Norge sysselsetter bilbransjen nærmere 4.500 ansatte.

Etter en periode med høyt salg av byggevarer til privatmarkedet avtok det gjennom 2022. Utviklingen fortsatte i 2023, og med et fortsatt

høyt prisnivå og redusert kjøpekraft tilsier anslagene at byggevarehandelen vil få det tøffere neste år, med reduserte salgsvolum og lavere marginer.

Konsekvensen av rente og prisvekst har så langt vært langt mildere enn man kunne ha forventet. En viktig del av forklaringen var at sparingen økte under pandemien. For mange har disse oppsparte midlene muliggjort at man har kunnet opprettholde konsumet, og dermed etterspørselen etter en del varer og tjenester. Samtidig viser nasjonale [tall fra SSB](#) at pengemengden på husholdningers bankkontoer (M1) har falt. I august 2023 var den 3 prosent lavere enn tilsvarende periode året før, og det viser at mange har tært på de oppsparte midlene det siste året. For de som har penger til overs når alle regningene er betalt, ser det ut som at de går for mer langsiktige spareprodukter. Tall fra [Verdipapirfondenes forening](#) per august 2023 viser at husholdninger har økt den langsiktige sparingen i aksje- og rentefond, og ser man bort fra mars 2023, har nettotegningen vært positiv hver måned siden oktober 2022.

Noen kan få store økonomiske utfordringer

Tallene som har vært presentert, er gjennomsnittstall. Det betyr at det samtidig er noen som er langt verre stilt. Enslige forsørgere og barnefamilier er særlig rammet av rente- og prisoppgangen. For disse er det utfordrende å redusere forbruket, og de har ofte store boliglån som følge av at de nylig har kommet seg inn i boligmarkedet. For en stor andel er det ikke uvanlig å ha fem ganger så høy gjeld som inntekt. Det har også blitt langt dyrere å leie bolig det siste året. Snittleieprisen på landsbasis var i andre kvartal av 2023 opp 7,4 prosent sammenlignet med samme periode året før. Høyere renter øker avkastningskravet for utleiere og gir igjen økte leiepriser. Husleieloven gir utleier rett til å justere husleien etter konsumprisindeksen hver tolvte måned, og mange utleiere vil nok benytte seg av denne muligheten.

Utgifter til matvarer er et nødvendighetsgode som normalt utgjør en større andel av budsjettet til husholdninger med lav inntekt enn for husholdninger med høy inntekt. Når prisene på matvarer stiger kraftig, går det hardest ut over de som i utgangspunktet har svakest økonomi.

At mange har fått det mer krevende økonomisk, vises på at den rentebærende delen av forbruksgjelden, som hovedsakelig består av forfalt kredittkortgjeld og forbrukslån, nådde en topp i april 2023 etter lang tids vekst. De påfølgende tre månedene falt den igjen, men etter sommeren begynte gjelden å øke igjen. Ferieforbruk, kombinert med økte husholdningskostnader, har ført til at flere drar på seg forbruksgjeld for å dekke kostnadene. I tillegg forklares utviklingen med at august er måneden hvor første avdrag på restskatt skal betales, samt at mange i større grad merker økningen i boliglånsrenten.

Ved inngangen til september 2023 var den rentebærende gjelden i snitt 40.666 kroner for de som hadde denne typen gjeld i landsdelen. Dette var noe over det nasjonale snittet på 40.167 kroner. Ett år tidligere var snittet 39.853 kroner i landsdelen, så veksten har vært på to prosent. Veksten var noe svakere enn man så nasjonalt.

I månedene som kommer, forventes det en ytterligere reduksjon i sparingen og videre økning i rentebærende forbruksgjeld.

Hjelpes vi av lavere bokostnader?

Bokostnadene varierer mye mellom de enkelte kommunene i Norge. Tilsvarende er det stor variasjon i inntektsnivået til husholdningene. Hvordan kommer landsdelen ut når man ser disse to forholdene i sammenheng?

De fleste eier sin egen bolig i Norge med tilhørende utgifter. Eksempler på slike er kommunale gebyrer, utgifter til oppvarming og forsikring.

Noen sentrale begreper

Bokostnader inkluderer blant annet eiendomsskatt, kommunale avgifter (vann, avløp, renovasjon og feiing, energi, renter, forsikring og generelt vedlikehold). For å sammenligne bokostnadene over hele landet er det tatt utgangspunkt i en enebolig på 120 m².

Uveid gjennomsnitt er når alle kommuner behandles likt. Det vil eksempelvis si at det ikke tas hensyn til at det er forskjellig innbyggertall.

Median betyr inntekten akkurat på midten når det sorteres på alle inntektene fra lavest til høyest. Altså har halvparten lavere inntekt, og halvparten har høyere.

Inntekter etter skatt er husholdningenes samlede yrkesinntekter, kapitalinntekter, skattepliktige og skattefrie overføringer i løpet av kalenderåret. Utlignet skatt og negative overføringer er trukket fra. Tallene på kommunenivå påvirkes av blant annet av størrelsen på husholdninger, hvor storbyene i større grad har enpersonshusholdninger.

Nasjonalt var boutgiftene ved å eie en enebolig på 120 kvadratmeter på 131.000 kroner i 2021. De største utgiftspostene var vedlikehold (31 prosent), rentekostnader (30 prosent), energikostnader (21 prosent), kommunale avgifter (10 prosent), forsikring (6 prosent) og eiendomsskatt (2 prosent). Det er verdt å

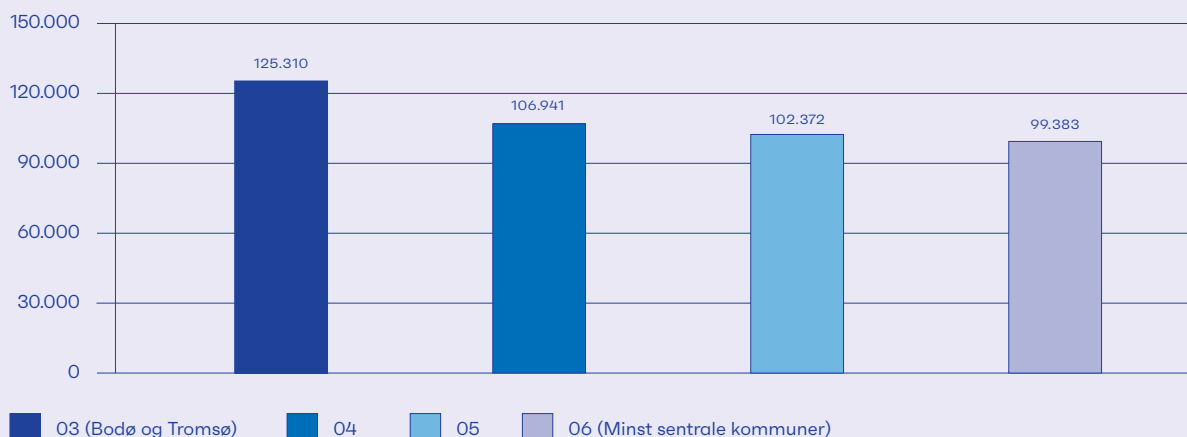
bemerke at rentekostnadene har steget betraktelig siden 2021 og utgjør i dag en større andel av bokostnadene enn hva disse tallene viser. Tilsvarende tall for de nordnorske kommunene var på 101.000 kroner (uveid gjennomsnitt). Det vil si at bokostnadene lå i snitt 30.000 kroner lavere enn landsgjennomsnittet.

Stor variasjon i bokostnadene mellom kommunene

Kanskje ikke så overraskende var det de mest befolkningsrike kommunene i Nord-Norge, Tromsø og Bodø som hadde de høyeste bokostnadene. I 2021 var bokostnadene i disse henholdsvis 126.000 og 125.000 kroner. Det vil si at selv for kommunene som hadde høyest bokostnader i landsdelen, lå kostnadene lavere enn landssnittet. Av kommunene som hadde høyest bokostnad i Norge, lå Tromsø og Bodø på plass 47 og 56. Den neste nordnorske kommunen på listen er først på plass nummer 168. Dette var Alta, hvor bokostnadene var 114.000 kroner.

De 20 kommunene som hadde lavest bokostnader i Norge, lå alle i Nord-Norge. Faktisk var over tre fjerdedeler av de 90 kommunene med lavest bokostnader i nordnorske. Felles for alle disse var at de lå på sentralitetsnivå 5 og 6. Lavest av alle lå Hasvik, med bokostnader på i underkant av 93.000 kroner. I denne kommunen er det heller ikke eiendomsskatt.

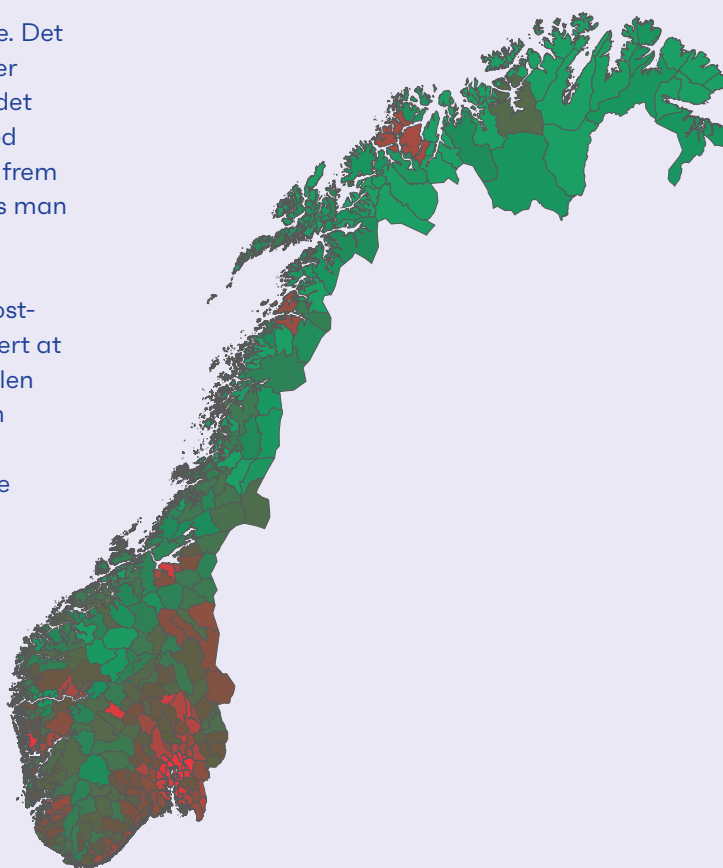
BOKOSTNADER ETTER SENTRALITET PÅ KOMMUNENE I NORD-NORGE (UVEKTET GJENNOMSNIITT I 2021)



Kartet viser variasjonen i bokostnadene i Norges kommuner i 2021. Lysegrønn farge angir kommuner med lavest bokostnader, mens lyserød angir de høyeste kostnadene. Det er en klar sammenheng mellom kommuner med større byer og bokostnader. Oslo og det sentrale Østlandet skiller seg særlig ut med høye bokostnader. Kartet får også tydelig frem at bokostnadene i Nord-Norge er lave hvis man ser bort fra de tre største byene.

Siden 2021 har de markedsbestemte bokostnadene økt betydelig. Dette skyldes primært at [rentekostnadene har økt](#). Utenfor landsdelen steg også energikostnadene mye gjennom 2022, for så å gå noe tilbake i 2023. Økte rentekostnader har gitt størst utslag for de største byene i Norge, hvor boligprisene også er høyere.

BOKOSTNADER I NORGES KOMMUNER 2021



Store variasjoner i husholdningsinntektene

Nasjonalt var husholdningenes [medianinntekt](#) etter skatt på 566.000 kroner i 2021. Nordland og Troms og Finnmark lå tett opp mot dette snittet med henholdsvis 552.000 og 554.000 kroner. Av kommunene i landsdelen var inntektene etter skatt for husholdningene høyest i Alta (610.000 kroner), fulgt av Bodø og Kautokeino (586.000 og 579.000 kroner).

Det er verdt å bemerke at husholdningsinntektene varierer mye etter husholdningstype. I kommuner med mange aleneboere vil dette trekke ned snittet. I tallene som har vært brukt er samtlige husholdningstyper tatt med, da alle disse gruppene har et boligbehov.

Husholdningsinntekter fratrukket boligkostnader endrer bildet

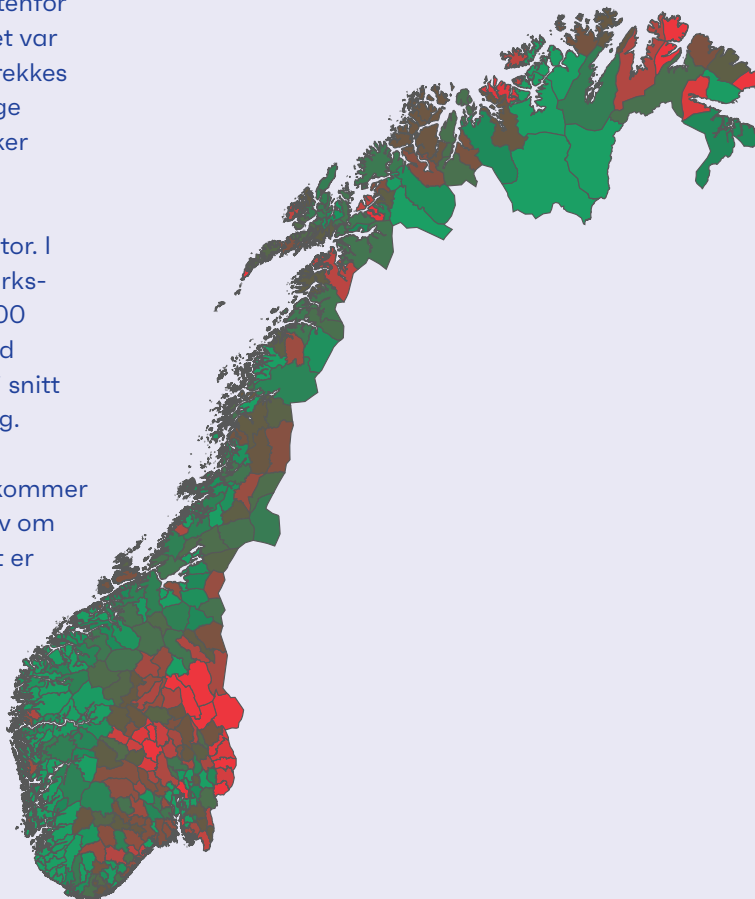
Trekkes bokostnadene fra husholdningsinntektene etter skatt fremkommer et tall på hvor mye som kan benyttes til konsum av varer og tjenester eller sparing.

I gjennomsnittskommunen i Norge var husholdningsinntekt etter skatt fratrukket bokostnader like over 423.000 kroner. Beløpet var høyest i Kvitsøy kommune utenfor Stavanger med 570.000 kroner, mens det var lavest i Oslo med 281.000 kroner. Oslo trekkes ned av høye bokostnader og svært mange enpersonshusholdninger, som igjen trekker ned husholdningsinntekten.

Variasjonen innad i landsdelen er også stor. I 2021 var snittet 408.000 kroner. Finnmarkskommunen Alta var på topp med 464.000 kroner, mens det var lavest i Gamvik med 299.000 kroner. Det vil si at differansen i snitt var på 165.000 kroner for en husholdning.

Kartet viser at store deler av Østlandet kommer bedre ut som følge av høye inntekter, selv om de også har høye bokostnader. Unntaket er Oslo, som trekkes ned av en stor andel aleneboere. Områder hvor

husholdninger har mindre penger tilgjengelig etter bokostnader, er trukket fra – dette inkluderer mange av innlandskommunene. I Nord-Norge er det også en del kommuner som kommer dårlig ut, og i mange tilfeller er dette kommuner som kjennetegnes av lave inntekter, da bokostnadene stort sett er lave.



Om tallene

Bokostnadene gjelder for en standard enebolig på 120 m². Tallene er sammenstilt av Samfunnsøkonomisk analyse for Huseierne.

Materialet om eiendomsskatt og kommunale gebyrer er levert av SSB og basert på data som kommunene selv rapporterer inn til SSB. Materialet om forsikring er hentet fra Finans Norge. Materialet om vedlikeholdskostnader er levert av SSB og bearbeidet av Samfunnsøkonomisk analyse. Beregning av energikostnader og rentekostnader er basert på statistikkunderlag fra en rekke kilder (SSB, Norges Bank, NVE, Nordpool) og bearbeidet av Samfunnsøkonomisk analyse. Alle beregningene er dokumentert i en [egen rapport](#).

All statistikk på inntekt er innhentet og bearbeidet av KPB. Tallgrunnet er hentet fra SSB. Siden det ikke foreligger nyere data på inntekt enn 2021, er dette året brukt for å vise betydningen ulikt inntektsnivå har.

Usikkerhet om hvordan energikrav fra EU vil påvirke nordnorske boligeiere

Gjennom [EUs bygningsenergidirektiv](#) er det planlagt innføring av nye regler for energieffektivitet. EU har som mål at alle boliger skal oppnå nullutslipp innen 2050, som betyr energikarakter A. Energitarakteren er en skala som varierer fra A til G. Et stort antall boligeiere kommer til å bli påvirket av nye krav til energieffektivitet, og særlig de som eier eldre boliger. Reglene for å forbedre energieffektiviteten vil i utgangspunktet gjelde for alle bygninger, inkludert [næringsbygg](#). For eldre boliger er det ofte nødvendig med betydelige tiltak for å oppnå tilstrekkelig energieffektivitet. Boliger som er bygd etter 2010, er i samsvar med byggestandardene TEK10 eller TEK17, og har som utgangspunkt energiklasse C. Dette betyr at med tillegg av for eksempel en varmepumpe eller solcellepaneler, kan de oppnå energiklasse B.

Den endelige utformingen av regelverket vil bli forhandlet mellom EUs råd og EU-parlamentet, og begge organer har allerede vedtatt sin posisjon etter innspill fra EU-kommisjonen. Selv om de i stor grad er enige om løsningsforslaget, er mye av diskusjonen knyttet til hvilke energiklasser bygg skal oppnå innenfor bestemte tidsrammer. Selv om de endelige nye reglene ikke er klare helt enda, kan boligeiere måtte oppfylle de nye standardene [innen 2030](#). Dette innebærer at arbeidet med energieffektivisering må starte mye tidligere for å sikre at boligene er i samsvar med de kommende kravene. Avhengig av den endelige utformingen av reglene kan det kreves at flere bygg må oppnå en bedre energiklasse på kortere tid, og dette kan medføre tidligere pålegg om oppgradering for mange. Når det gjelder nybygg, vil det sannsynligvis bli krav om at de må være nullutslippsbygninger relativt raskt.

Om kravene til utbedring gjelder når bygget omsettes eller ikke, er ikke avklart, men hvis kravene gjelder ved omsetning kan boligprisene

bli hardt rammet. Verdien av eiendomsaksjer vil også påvirkes. Det må også forventes at leieprisene øker, gjennom at utleier må finansiere energieffektiviseringen.

I Nord-Norge er det per i dag 50.000–60.000 registrerte energiattester for boliger, og rundt 1.000 for yrkesbygg. Bare én av fem boliger i Nord-Norge har energikarakter A–C. Dersom kravet for bruktboliger blir energiklasse F, vil dette ramme mer enn én av fire boliger i landsdelen. Disse boligene må gjennomgå betydelige oppgraderinger for å oppnå den nødvendige energieffektiviteten. Dette kan innebære alt fra isolasjonstiltak og vindusutskiftninger til oppgradering av oppvarmingssystemer og ventilasjonssystemer.

Det er foreslått to vesentlige unntak i de kommende reglene for energieffektivitet i bygninger. For det første vil reglene ikke gjelde for hytter og fritidsboliger som brukes mindre enn fire måneder i året. For det andre kan bygninger med historisk interesse også unntas fra reglene, men avgjørelsen om hvilke bygninger som skal være unntatt, ligger hos hvert enkelt land.

EU-direktivet vil ha stor betydning for Norge på grunn av vår tilknytning til EØS-avtalen. Ifølge avtalen forplikter vi oss til å forhandle og samordne våre lover og regler med EU på områder som dette. Dermed vil vi i Norge følge EU i innføringen av disse reglene, og de vil tre i kraft samtidig med resten av EU. Behovet for omfattende oppgraderinger av mange norske boliger gjør det [relevant å vurdere tiltak](#) som kan støtte norske boligeiere i denne overgangsperioden. Dette samsvarer med EU-reglene som legger til rette for gode finansieringsordninger for innbyggerne. Flere konkrete tiltak er allerede foreslått for å fremme energieffektiviseringen i Norge. Det er ventet at de nye kravene fra EU vil være på plass om ikke lang tid.

Ressursrike kommuner

Inntekter fra naturressurser gir store bidrag til kommunekassen i mange av landsdelens kommuner. Samtidig er det store forskjeller som gjør at nabokommuner kan ha betydelige forskjeller i inntektsgrunnlag, avhengig av hvilke naturressurser de forvalter.

Kommunenes økonomi spiller en viktig rolle i å tilrettelegge for næringslivet, beholde arbeidskraft og tiltrekke seg innbyggere.

Mange kilder til inntekter

Næringsvirksomhet knyttet til naturressurser gir betydelige inntekter til mange kommuner. Vertskommuner for vannkraftverk kompenseres gjennom eiendomsskatt og naturressursskatt, samt konsesjonsavgift og konsesjonskraft. Havbrukskommuner mottar inntekter gjennom Havbruksfondet, som fordeler inntekter fra vekst i oppdrettsnæringen og avgiften på produksjon av laks, ørret og regnbueørret. Kommuner med landbaserte petroleumsanlegg får ikke direkte inntekter fra aktiviteten, men har betydelige inntekter fra eiendomsskatt på anleggene.

Det er mye næringsvirksomhet knyttet til naturressurser som ikke gir noen særskilte inntekter til vertskommuner (utover eventuell eiendomsskatt). Dette inkluderer fiskeri, mineralutvinning, skogbruk og landbruk. Indirekte får kommunene likevel inntekter gjennom innteks- og formueskatt fra personer som er bosatt i kommunen.

Over 2,3 milliarder tilfalt kommunene

I 2022 tilfalt totalt over 2,3 milliarder kroner kommunene i Nord-Norge. Inntektene fordeler seg omtrent slik: eiendomsskatt fra kraftproduksjon og petroleumsanlegg utgjorde rundt 600 millioner kroner, inntekt fra konsesjonskraft, kraftrettigheter og naturressursskatt utgjorde 500 millioner kroner, og Havbruksfondet bidro med 1,2 milliarder kroner.

Ni av ti kommuner i landsdelen hadde inntekter fra eiendomsskatt på annen eiendom i 2022. Om lag halvparten av disse inntektene var knyttet til kraftproduksjon eller petroleumsanlegg. Selv for mange små kommuner kan vannkraftverk gi store inntekter. For eksempel får [Hemnes kommune](#) om lag 50 millioner i eiendomsskatt fra kraftverk. [Skatteutvalget](#) pekte på at store inntekter fra kraftanlegg var til hinder for kommunesammenslåing i landsdelen.

Hammerfest kommune har over mange år tjent godt på å være vertskap for prosessanlegget til Equinor på Melkøya. Inntektene har muliggjort

bygging av nye skoler, kulturhus med mer. Nå utredes nye gasstransportløsninger fra Barentshavet, som på sikt kan gi nye investeringer på land og dermed øke grunnlaget for eiendomsskatt.

Havbruksfondet delte ut penger til tre fjerdedeler av kommunene i landsdelen i 2022. Kommunen som mottok mest fra fondet, var Senja, med over 90 millioner kroner. På plassene bak fant man Hammerfest og Alta, med om lag 80 og 50 millioner kroner. Om lag halvparten av kommunene mottok mer enn 10 millioner kroner fra fondet.

Kommunenes inntekter fra naturressursene kan brukes som frie inntekter. Dermed kan kommunene disponere midlene uten andre bindinger enn gjeldende lover og forskrifter. De omfattes heller ikke av skatteutjevning, som er en ordning hvor kommuner med høye skatteinntekter overfører deler av inntektene sine til kommuner med lave skatteinntekter.

250 millioner skiller topp og bunn

Kanskje ikke så overraskende var Hammerfest den kommunen som hadde størst inntekter som kunne knyttes til naturressurser. De mottok nærmere 170 millioner kroner i eiendomsskatt fra Equinors anlegg på Melkøya, i tillegg til 80 millioner kroner fra Havbruksfondet.

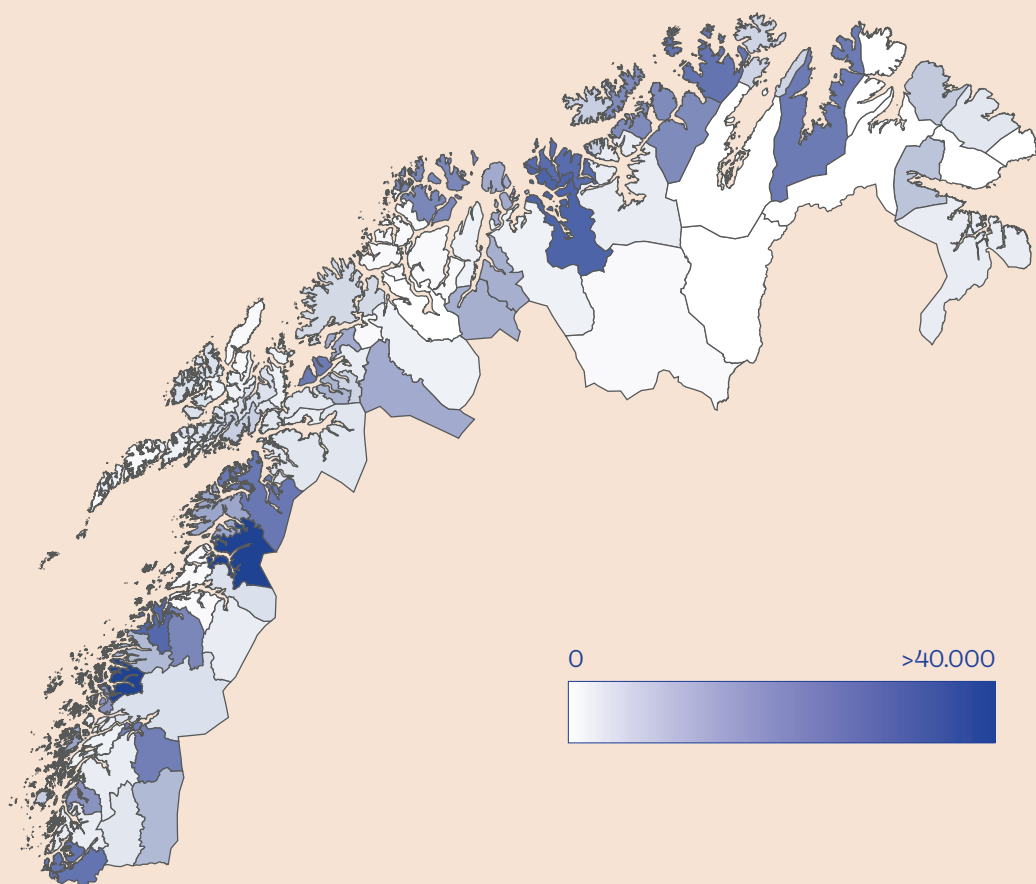
Bak Hammerfest fulgte Rana, Hemnes og Senja. Inntektene til Rana og Hemnes er knyttet til kraftproduksjon, mens Senja fikk sine inntekter fra Havbruksfondet. Samlet fikk Hammerfest og disse tre kommunene nærmere 600 millioner i inntekter fra naturressurser.

Ni kommuner hadde ingen eller helt ubetydelige inntekter fra kraftproduksjon, petroleum eller havbruk. Syv av disse var i Troms og Finnmark

(Gamvik, Karasjok, Balsfjord, Vadsø, Vardø, Tana og Porsanger). I Nordland gjaldt det øykommunene Værøy og Røst. Selv om de ikke mottok inntekter fra disse næringene, er de fortsatt kommuner med stor næringsaktivitet knyttet til naturressurser som fiskeri og reindrift.

Fordeles inntektene på innbyggerne i kommunene, er det andre kommuner som rangerer på topp. Med sine litt over tusen innbyggere og nærmere 60 millioner kroner i bidrag fra Havbruksfondet og kraftproduksjon får Rødøy over 50.000 kroner per innbygger. Felles for mange av kommunene på topp er at de har få innbyggere. På plassen bak Rødøy finner man Sørfold, som hadde en inntekt på 45.000 kroner per innbygger.

KOMMUNENES INNTEKTER FRA NATURRESSURSER I 2022 (PER INNBYGGER)



For 18 av kommunene i landsdelen utgjorde inntektene fra disse naturressursene over ti prosent av driftsinntektene. I Rødøy utgjorde de nærmere 30 prosent av driftsinntektene.

Selv store inntekter fra naturressurser hindrer ikke at mange kommuner går med underskudd. Om lag hver fjerde kommune som hadde mer enn 10.000 kroner i slike inntekter per innbygger, gikk med underskudd i 2022. Samtidig er det helt tydelig at svært mange kommuner justerer forbruket etter inntekter, og av disse kommunene ville nærmere 90 prosent ha gått med underskudd hvis det ikke hadde vært for disse inntektene.

Skattesystemet er under omlegging, og den mye omdiskuterte grunnrenteskatten for [havbruk](#) og kraftproduksjon er et eksempel på dette. Innføringen av denne skatten begrunnes også med at mer av inntektene skal tilfalle kommunene hvor aktiviteten foregår. Inntektssystemutvalget har også foreslått at vertskommunens naturressursinntekter i større grad skal inngå i inntektsutjevningen, og det er foreslått en utjevning av 10 prosent av kommunenes inntekter.

Om beregningene

I statistikkene til SSB skilles det mellom eiendomsskatt på bolig og annen eiendom. Det er ikke spesifisert nærmere hva som inngår i annen eiendom. For å få et mest mulig korrekt bilde har KPB gått gjennom skattelistingene i mange av landsdelens kommuner for å skille ut kraftproduksjon/petroleumsaktivitet. I resterende kommuner har det blitt beregnet eiendomsskatt basert på kraftproduksjonen i 2022. Det kan for enkelte kommuner være noe avvik fra reelle tall som følge av dette. For øvrige inntekter har det vært benyttet faktiske tall.

For kraftproduksjon er det ikke tatt med eventuelt utbytte som kommunene får gjennom eierskap i kraftselskaper.

For et fåtall av kommunene manglet tall for 2022 hos SSB. I disse tilfellene ble tall for 2021 benyttet.

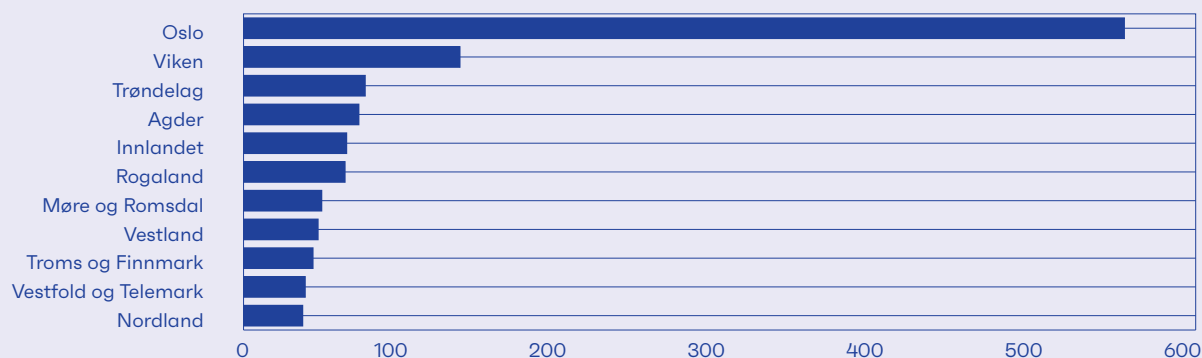
Da det vil være noe usikkerhet knyttet til tallene, er alle tall avrundet.

Kan man få til grønn vekst?

For at økonomien skal fortsette å vokse i samme takt som før, og samtidig få til grønn omstilling, må alle landets fylker forbedre forholdet mellom verdiskaping og klimagassutslipp. [Karbonproduktivet](#) er et slikt mål for [grønn vekst](#).

Når økonomien blir i stand til å produsere mer per utslippet CO₂-ekvivalent, øker karbonproduktiviteten. Karbonproduktiviteten blir høy i fylker med stor verdiskaping i tjenesteytende næringer. Dette gjør at Oslo skiller seg særlig ut fra de andre fylkene.

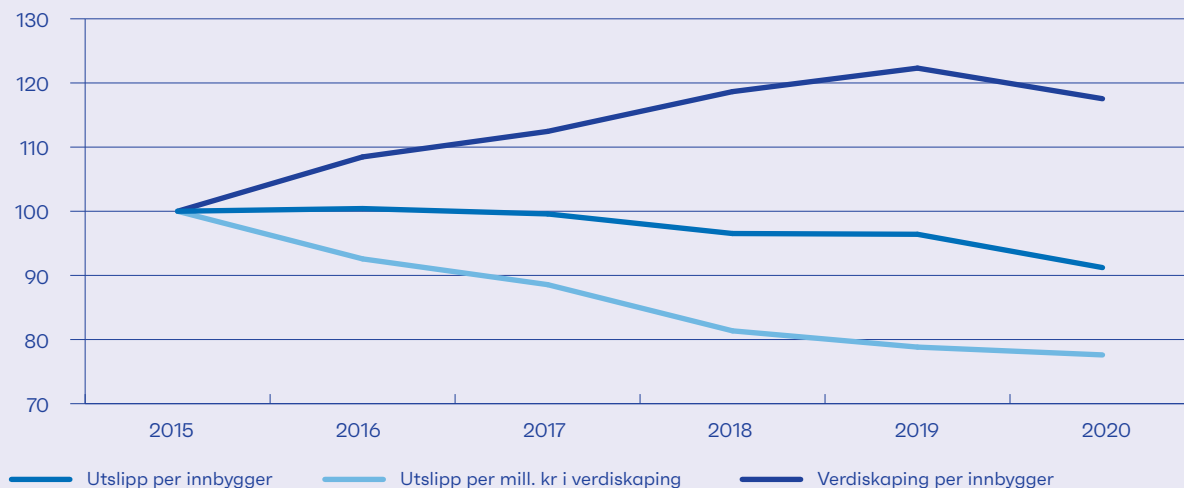
KARBONPRODUKTIVITET I 2020 (MILLIONER KR PER 1.000 TONN CO₂-EKVIVALENTER)



Nordland er det fylket som har lavest karbonproduktivitet. Dette skyldes i stor grad at fylket har en betydelig kraftforedlende industri med store klimagassutslipp. Tallene for Troms og

Finnmark trekkes også opp av betydelige utslipp fra Hammerfest LNG, som er et av de største utslippspunktene i Norge.

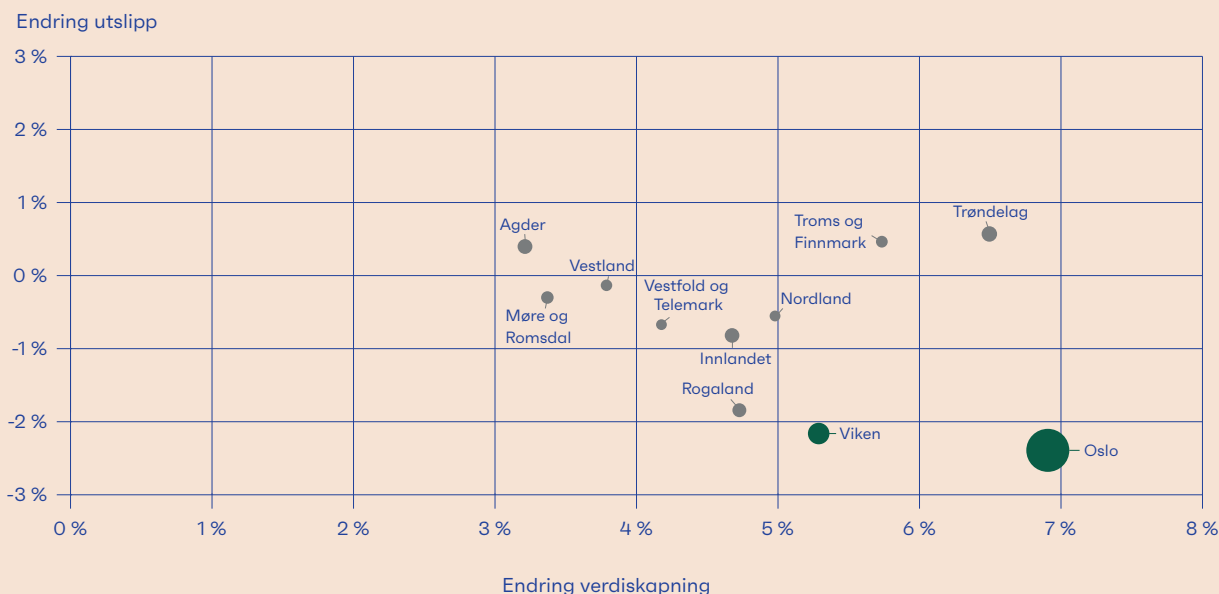
UTVIKLING I VERDISKAPING OG UTSLIPP PER INNBYGGER I NORD-NORGE (2015 = 100)



Ser man på de siste årene, har verdiskapingen i Nord-Norge økt, samtidig som utslippene har falt. Det er også tydelig at verdiskapingen øker langt kraftigere enn reduksjonen i utslipp, drevet av høy etterspørsel og prisvekst på varer som produseres i Nord-Norge. Fallet i både verdiskaping og i klimagassutslipp i 2020 forklares delvis av forhold som kunne knyttes til pandemien.

Endringen i karbonproduktivitet er en viktig indikator på om man går i riktig retning med tanke på grønn vekst. Endringstakten er på mange måter viktigere enn nivået på karbonproduktiviteten i det enkelte fylke.

For å ha grønn vekst bør karbonproduktiviteten stige med minst 5 prosent per år. Den økonomiske veksten de siste tiårene globalt har typisk ligget på rundt 3 prosent per år, noe som betyr minst 2 prosent utslippsreduksjon i snitt hvert år.



Til å beregne karbonproduktiviteten trengs det derfor lange tidsserier for både verdiskaping og utslipp fra samme aktivitet og område. I figuren vises utviklingen fra 2009, som er det første året med data for klimagassutslipp på fylkesnivå.

Det er bare Oslo og Viken som har hatt grønn vekst (reduksjon av klimagassutslipp og økt verdiskaping) i perioden, mens Rogaland har vært nær. Det vil si at de i snitt har hatt en årlig utslippsreduksjon på 2 prosent, mens verdiskapingen har økt mer enn 3 prosent.

Felles for fylkene med [grå vekst](#) er økt verdiskaping hvor den samlede miljøbelastningen øker på tross av økt produktivitet. Volumet på veksten spiser opp gevinsten av forbedringene.

Begge de nordnorske fylkene har hatt en god vekst i verdiskapingen, men har samtidig ikke klart å redusere utslippene tilstrekkelig, selv om utslippene har blitt redusert i perioden.

I likhet med de fleste fylkene i Norge har utslippsreduksjonene vært for svake til å kunne betegnes som grønn vekst.

Det er nødvendig at alle tar ansvar for å minske klimagassutslippene. Derfor er det avgjørende at alle bedrifter fastsetter mål for økonomisk vekst samtidig som de reduserer den totale miljøbelastningen av sin virksomhet. Også selskaper med [statlig eierskap](#) har fått strengere føringer for hvordan de skal oppnå klimamålene. Det er ikke gitt at grønn omstilling skjer både gjennom vekst og kutt i utslipp, og både myndighetene og næringslivet står overfor krevende avgjørelser de nærmeste årene.

I tillegg til å måle karbonproduktivitet trengs det [vitenskapsbaserte mål og indikatorer](#) for andre tålegrenser, for eksempel for biodiversitet, skog, vann, giftstoffer og nitrogen.

Metodikk

Karbonproduktiviteten er et mål på hvor mange millioner kroner i verdiskaping man får for hvert 1.000 tonn CO₂-ekvivalenter med direkte utslipp i en region. Her benyttes tall på direkte utslipp.

Verdiskaping på fylkesnivå er uttrykt gjennom bruttoproduktet. Brutttoproduktet er en viktig økonomisk størrelse som sier noe om tilstanden og utviklingen økonomien på fylkesnivå. BNP er lik summen av alle varer og tjenester som produseres i et land i løpet av et år, minus de varene og tjenestene som blir brukt under denne produksjonen.

CO₂-ekvivalent er en enhet som veier sammen utslipp av forskjellige klimagasser til den globale oppvarmingseffekten som utslipp av 1 tonn CO₂ vil ha i løpet av 100 år.

2020 er siste tilgjengelige år for analysen. Dette skyldes at det ikke finnes nyere tall på verdiskaping på fylkesnivå. For utslipp av klimagasser på fylkesnivå foreligger det tall for 2021 hos Miljødirektoratet.

I Troms og Finnmark var det brann på Hammerfest LNG i september 2020, og prosesseringsanlegget ble nedstengt i en lengre periode. For å gi et mest mulig korrekt bilde er gjennomsnittlige utslippstall for de to foregående årene med produksjon på anlegget benyttet. I tillegg ble tallene justert som følge av lavere transport med gasstankere.

kbnn:

